

PHARMARHYTHM

2016-17

BHARATI VIDYAPEETH
COLLEGE OF PHARMACY, KOLHAPUR

BHARATI VIDYAPEETH AT GLANCE

COLLEGES & INSTITUTES

15 Campuses across 7 cities

179 Educational units

70 CBSE, SSC & Residential Schools.

55 Institutions of professional studies

DISCIPLINES

- **Pharmacy**
- Engineering
- Medicine
- Dentistry
- Ayurveda
- Homoeopathy
- Physical Education
- Fine arts
- Nursing
- Architecture
- Management Education
- Hotel Management and Catering Technology
- Law, Social Work
- Biotechnology
- Biotechnology
- Arts, Science and Commerce
- Environment Science
- Photography

Contents

- Disclaimer
- Our Inspirations
- Photos
- Marathi Section
- Hindi Section
- English Section
- Departmental Profiles
- Co-curricular and Extra-curricular Activities
- B.V.C.P.K. News at A Glance

Disclaimer

The information contained in this PharmaRhythm 2016-2017, is compiled with utmost care. The views expressed in the articles contained in this annual college magazine are author's own. All possible efforts have been made to keep the material free from errors. However, Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy, Kolhapur make no representation or warranty, expressed or implied, as to the originality, accuracy or completeness of any such information. The institute shall not be liable for any action arising out of allegations of infringement of copyright of material used by any contributor.

Our Inspirations

Hon'ble Dr. Patangrao Kadam
Founder, Bharati Vidyapeeth, Pune.
Chancellor, Bharati Vidyapeeth University,
Pune.

Dr. Shivajirao Kadam
Vice Chancellor
Bharati Vidyapeeth University, Pune

Dr. Vishwajeet Kadam
Secretary,
Bharati Vidyapeeth, Pune

Dr. H. M. Kadam
Regional Director,
Bharati Vidyapeeth, Pune

Hon'ble Dr. Patangrao Kadam
Founder, Bharati Vidyapeeth, Pune.
Chancellor, Bharati Vidyapeeth University,
Pune.

Indeed it's a great pleasure for me to know that, Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy, Kolhapur is publishing PharmaRhythm, an annual magazine.

The sole purpose of education is to metamorphose man in to responsible social element. Education fails if it doesn't develop the capacity for independent thought and the inspiration of creation. Learning always craves for creation in the minds of the students and zeal of discovering new horizons not yet discovered. It is necessary to inspire the hearts of the student to create beauty in the different domains of life and nature. This can be achieved through the efforts by creating new pieces of literacy, scientific and other types of writing in their college magazine. I am sure that the College Magazine will provide a platform to the students to sharpen their writing talent and will strengthen the academic activities of the College.

Pharmacy being a professional programme, calls for multifarious development of students. If budding professionals are rightly nurtured, future responsible pharmacists can be shaped. In this context, PharmaRhythm seems to be a unique platform availed to students, to kindle their thought process, to cherish old memories, and pen down their ideas.

I wish every best to all of you, in all endeavors.

sd/-

Dr. Vishwajeet Kadam
Secretary,
Bharati vidyapeeth, Pune

At the outset, I would like to congratulate entire team of Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy, Kolhapur for consistent efforts put in bringing out annual magazine PharmaRhythm. I appreciate the attempts made by the team in nurturing the hidden talents, apart from academic developments of students.

Actually, the aim of education is development of all faculties of brain of students. Hence, for their all round development, along with the understanding of science and technology, it necessitates inculcation of human values in them. By doing so, they can become more responsible and dynamic social entities, striving for social transformation.

In my opinion, pharmacy profession has a major role to play in the changing global scenario. As an essential component and major stake holder of healthcare sector, budding pharmacist can bring laurels to their profession. The creative and innovative ideas generated by them, will fetch magnificent returns to them and nation as well.

On this occasion, I convey my best wishes to college team for their splendid achievement in the form of Lead pharmacy college status and NIRF ranking at national level. I wish every best to the Principal, students, faculty and supporting staff of the college in their endeavors.

sd/-

Dr. Shivajirao kadam
Vice Chancellor,
Bharati Vidyapeeth University,
Pune

I am indeed impressed by the attempt of Bharati Vidyapeeth college of Pharmacy in Kolhapur to bring out issue of PharmaRhythm 2016-2017, an annual college magazine. Really, it's a delight moment for me to observe the efforts taken by Principal and his team, towards nurturing the hidden talents of students, despite imparting a professional pharmacy curriculum.

The pharmacy profession in India is facing the challenges to keep themselves abreast with the pace of changing global scenario. Even, Indian pharmaceutical scenario has molded themselves to strike the balance of quantity and quality deliverables. Right momentum gained by pharma industry has fetched global ranking to Indian pharmaceutical industry, by value and volume as well. Indeed, it's a matter of honor for all pharmacy professionals.

Since, health care sector in India is growing with rapid pace; I could foresee the pivotal role every pharmacist has to play in future, as a part of healthcare team. As such enforcement of Pharmacy Practice Regulation 2015 will escalate the developments in the pharmacy profession. In such a competitive age, I am delighted to keep on record, college achievements, especially, the status of Lead Pharmacy College accorded by Shivaji University, Kolhapur and NIRF ranking secured at National level by Ministry of HRD, Govt. of India.

Looking at the laurels, which college has earned since inception, I wish continuation of same in future also.

sd/-

Dr. H. M. Kadam
Regional Director,
Bharati Vidyapeeth, Pune

It gives me an immense pleasure to write a message for PharmaRhythm 2016-2017. I firmly believe that, college magazine provides a platform for portraying hidden talents and persona of students.

In globalization era, horizons of education are getting broadened and people are striving for excellence in all fields including healthcare. The developments taking place in the healthcare and pharmacy in particular are phenomenal, and needs to be appreciated. Concept of complete/holistic health is getting emerged. Even, modern science has agreed the need of emotional and social health along with the body health. Hence, in that perspective, the role of pharmacist becomes vital as a complete health provider.

In healthcare profession like pharmacy, the conventional curriculum is being taught in pharmacy colleges; hence, the need of value based education has been felt. And, I feel initiation in the form of PharmaRhythm can be the right activity for development of students. Not only it will help them to express their views, but, will help to develop their independent thought process, and will assist them in mining their inner self.

I appreciate the contributions of team who has been untiringly working for publication of PharmaRhythm. Also I appreciate the college for their Lead Pharmacy College status, and NIRF ranking at state and national level. I would like to convey my best wishes to Dr. H. N. More and his team for future endeavors and success therein.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'H. M. Kadam', written in a cursive style.

Dr. H. M. Kadam
Regional Director
Bharati Vidyapeeth, Pune

MAHARASHTRA STATE PHARMACY COUNCIL

(Constituted under The Pharmacy Act, 8 of 1948, of Government of India)

VIJAY PATIL
PRESIDENT

E.S.I.S. Hospital Compound,
L. B. S. Marg, Mulund (W),
Mumbai - 400 080.
Phone :25684291/25684418
M o b . 9 6 7 3 4 7 0 0 7
Email : jaybhawanivita@yahoo.com
mspcindia@gmail.com

www.mspcindia.org

Dear Student pharmacists,

Its a matter of great pride for me to share my views with the students of the college which is accorded the status of Lead Pharmacy College by Shivaji University, Kolhapur and also got rank in top 100 Educational Institutions list declared by NIRF.

College plays a vital role in shaping and nurturing qualities of the students and imbibes good values which helps them at every stage of their life. Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy, Kolhapur is well known for its quality education and I am happy to understand that this college is contributing to the needs of Healthcare system, Pharmaceutical industries, Research and development and pharma education of the country through its students who come out successfully,

I take this opportunity to wish all the budding pharmacists every success in their future endeavours. Remember, Pharmacists are indispensable right from the research and development to manufacturing till finally the product reaches the patients/consumers, even though the interface of patients and pharmacists is the only at the retail counter or hospital pharmacy. I appeal to all students pharmacists to make sincere efforts to become a true Healthcare professional and change the image of pharmacist as medicine expert and counsellor rather than mere a seller.

As a President of Maharashtra State Pharmacy Council, I would like to convey my heartiest wishes on the occasion of the release of an annual magazine PharmaRhythm 2016-2017. I am sure this college magazine will represent spirit, technical and literary talent hidden in the students and staff of the college to share their views.

With warm regards,

Vijay Patil
President - Maharashtra State Pharmacy Council

Dr. Devanand Shinde
Vice Chancellor,
Shivaji University, Kolhapur

Estd :1962
NAAC 'A' Grade
MHRD-NIRF-28th Rank

शिवाजी विद्यापीठ,
विद्यानगर, कोल्हापूर - ४१६ ००४.
SHIVAJI UNIVERSITY,
Vidyanagar, Kolhapur - 416 004.

प्रा. (डॉ.) देवानंद बी. शिंदे

एम.एस्सी., पीएच.डी.

कुलमुरु

Prof. (Dr.) Devanand B. Shinde

M.Sc., Ph.D.

Vice-Chancellor

दूरध्वनी : कार्यालय - (०२३१) २६०९०६०
निवास - (०२३१) २६०९०५३

फॅक्स : ००९१-२३१-२६९१५३३
Tel. : Office - (0231) 2609060
Resi. - (0231) 2609053
Fax : 0091-231-2691533
E-mail : vcoffice@unishivaji.ac.in
Web : www.unishivaji.ac.in

MESSAGE

I am delighted to know that Bharati Vidyapeeth's College of Pharmacy, Kolhapur is publishing its annual magazine "PharmaRhythm 2016-17".

I am confident that PharmaRhythm will be a unique platform for expression of creative and genius minds of budding pharmacists. I also expect that this year's magazine will have excellent articles of quality writing.

I congratulate the Principal Dr. H.N. More and the members of the editorial team for publishing the "PharmaRhythm 2016-17".

Kolhapur
Date: 22-03-2017

(Devanand Shinde)
Vice-Chancellor

Dr. N. R. Jadhav
Professor and HOD,
BVCPK

Editorial

I am indeed delighted to present an issue of PharmaRhythm 2016-2017, a college magazine, to the readers. At the outset, I congratulate the entire editorial team for successful and fruitful compilation of ideas and expressions of genius minds, in unique form. The compilation tempts me to say "Nothing splendid has ever been achieved except by those, who dared to believe that, there was something within them, superior to circumstance"

Pharmacy profession in India is going through the transition phase. It is striving for establishing its identity as a complete profession. Worthy to mention, the efforts put by central councils are ascertaining radical developments in the pharmacy profession. The way seems to be made for escalating phenomenal changes. Hope that, this will impart knowledge, positive attitude, skills and wisdom to the budding pharmacists. Rightly, on cover page design, conceptualized idea of digitized, personalized, and integrated medicine draws the attention of readers towards the likely future developments in pharmacy profession.

Along with the essential virtues of persona of any professional, hidden talents should be given a way to exhibit. And, I am sure, the PharmaRhythm has availed a platform for expression of achievements of students in the co-curricular and extra-curricular activities. The academic and research credentials of students and faculty have been rightly showcased in the magazine to encourage beginners and appreciate the achievers. Numerous sections in different languages have become a pool of scientific, technical and literary articles.

Once again, I congratulate my entire Editorial Team for their untiring efforts towards publication of PharmaRhythm 2016-2017. I take this opportunity to thank our Founder Hon'ble Dr. Patangraoji Kadam, Hon'ble Vice Chancellor Prof. Dr. Shivajirao Kadam, Secretary, Hon'ble Dr. Vishwajeet Kadam, and Regional Director, Hon'ble Dr. H. M. Kadam for their continuous support and guidance in our all endeavors.

EDITORIAL BOARD STAFF

DR. N. R. JADHAV
CHIEF EDITOR

MR. U. S. PATIL
CO EDITOR

MR. D.V. MAHULI
CO EDITOR

MR. S. D. JADHAV
CO EDITOR

EDITORIAL BOARD-STUDENTS

STAFF MEMBERS

NON TEACHING STAFF

FIRST YEAR B.PHARM

SECOND YEAR B.PHARM

THIRD YEAR B.PHARM

FINAL YEAR B.PHARM

FIRST YEAR M.PHARM

SECOND YEAR M.PHARM

STUDENT COUNCIL

मराठी विभाग

“प्रतिपच्चंद्रलेखेव

वर्धिष्णुर्विश्ववंदिता शाहसुनोः

शिवस्यैषा मुद्रा भद्राय राजते।”

whoa.in

फॅमिली फार्मसिस्ट हवाच !

आजच्या धकाधकीच्या जीवनामध्ये आजार उद्भवण्यासाठी म्हातारपणाची वात बघावी लागत नाही. साधारणपणे चाळीशीतच आपले शरीर आजारांचे आश्रयस्थान बनते. साधी सर्दी, खोकला, ताप, मधुमेह ते रक्तदाब इ. आजारांचा संग आपणास घडतो. काही बलाढ्य आजार आपली शेवटपर्यंत साथ करतात. त्या आजारांपासून बरे होण्यासाठी किंवा त्यांना काबूत ठेवण्यासाठी औषधांचे सुयोग्य नियोजन व सेवन आपणांस मदत करते. आजार कोणताही असु देत, औषध ओघाने येतच. योग्य औषध, योग्य प्रमाणात, योग्य वेळी, डॉक्टरांनी दिलेल्या सल्ल्यानुसार (प्रिस्क्रिप्शननुसार) घेतले तरच ते उपायकारक (गुणकारी) ठरते, अन्यथा अपायकारक किंवा प्रभावहीन ठरू शकते.

आपल्या देशामध्ये डॉक्टरांचे प्रमाण फारच कमी आहे. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या (वर्ल्ड हेल्थ ऑर्गनायझेशन) निकषानुसार ते दरहजारी लोकसंख्येच्या मागे एक डॉक्टर असे असणे अपेक्षित आहे. परंतु खेड्यात डॉक्टरांचे तेच प्रमाण शहराच्या मानाने एक चतुर्थांश आहे. म्हणून, खेड्यात, आज सुद्धा ७० टक्के लोक आरोग्य सुविधांपासून वंचित राहतात. मग अशा स्थितीमध्ये डॉक्टरांच्यावर अतिरिक्त ताण येतो. आजाराच्या निदान (डायग्नोसिस) व ट्रिटमेंटमधून रुग्णाला औषधांची परिपूर्ण माहिती देण्यासाठी वेळ पुरत नाही. भरीत भर म्हणून फार्मसिस्टला सुद्धा बऱ्याचवेळेला औषध विक्रीतून वेळ मिळत नाही. मग औषधांच्या संबंधित समस्यांचे निराकरण न झाल्यामुळे प्रिस्क्रिप्शन मधील औषधे, त्यांच्या मात्रा, घ्यावयाच्या वेळा, घ्यावयाची पद्धती यांचे तंतोतंत पालन होत नाही.

पर्यायाने मग ती औषधे अपेक्षित परिणाम दाखवत नाहीत. व यालाच शास्त्रीय भाषेत मेडिकेशन नॉनअधेरन्स म्हणतात. की, ज्याचे प्रमाण भारतात तब्बल ७० टक्के आहे व आपल्या देशापुढील ही एक गंभीर समस्या आहे. जर का डॉक्टरांच्या प्रिस्क्रिप्शनचे तंतोतंत पालन झाले तर औषधांचा परिणाम अपेक्षित दिसेल म्हणजे मेडिकेशन अधेरन्स होईल व रुग्ण बारा होईल. पर्यायाने एका आजारातून दुसऱ्या आजाराची उत्पत्ति (को-मोरबिडिटी) थांबेल.

औषधांचा होणारा भरमसाठ वापर, शरीरावरील त्याचे दुष्परिणाम, व इतर समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी व सल्ला देण्यासाठी, महाराष्ट्र राज्य औषधनिर्माण शास्त्र परिषदेने (महाराष्ट्र स्टेट फार्मसी कौन्सिल) मुंबईमध्ये औषध माहिती केंद्र (ड्रग इंफॉर्मेशन सेंटर) स्थापन केलेले आहे. एक पूल पुढे जात महाराष्ट्र राज्य औषधनिर्माण शास्त्र परिषदेने या वर्षाच्या सुरवातीला के. ई. एम. हॉस्पिटल मुंबई मध्ये औषध माहिती केंद्राचा स्वतंत्र विभाग चालू केला आहे. या विभागाच्या माध्यमातून मधुमेह (डायबेटीस) आणि चेतासंस्थेचे आजार (नर्व्हस सिस्टीम डिसऑर्डर्स) यासाठीच्या औषधांचे मार्गदर्शन केले जाते. काही प्रमाणात औषधनिर्माण शास्त्र महाविद्यालये व औषधांची किरकोळ विक्री करणारी दुकाने (रिटेल फार्मसी) रुग्णांना सल्ला व समुपदेशन देण्याचे काम करीत आहेत. परंतु, जरी हे प्रयत्न सकारात्मक असले तरी रुग्ण संख्येच्या मानाने तोकडे पडतात. म्हणून गरज आहे प्रत्येक रिटेल फार्मसी स्टोअर मध्ये औषधांच्या विषयी मार्गदर्शन मिळण्याची.

खरतरं परदेशामध्ये फार्मसी क्षेत्र पूर्णपणे विकसित झालेले आहे. प्रत्येक रुग्णाच्या सर्वांगीण आरोग्याची काळजी घेणारा मुलभूत

घटक म्हणून फार्मासिस्टकडे बघितले जाते. रुग्णांच्या आरोग्याची काळजी घेणाऱ्या डॉक्टर, फार्मासिस्ट व नर्स या त्रयीमध्ये तो एक औषधांचा जाणकार म्हणून काम आक्रीत असतो. गेल्या चार दशकांमध्ये फॅमिली फार्मसी ही संकल्पना चांगलीच रुजलेली आहे. या फार्मसीच्या माध्यमातून रुग्णाला आरोग्य, आहार व औषधांचे परिपूर्ण मार्गदर्शन केले जाते. तसेच पेशंटच्या सर्व आजारांची माहिती व भूतकाळात घेतलेली सर्व औषधे ही माहितीस्वरूपात फार्मसीमध्ये संकलित केली जातात की ज्याला पेशंट मेडिकेशन रेकॉर्ड म्हटले जाते. या रेकॉर्डच्या आधारे रुग्णाच्या आजाराचे पूर्ण आकलन फार्मासिस्टला होते व अचूकपणे औषधांच्या विषयी मार्गदर्शन करणे सोपे जाते. आपल्या देशामध्ये सुद्धा फॅमिली फार्मसी हे व्यावसायिक नाव असणाऱ्या काही फार्मसी आहेत, परंतु त्यांच्या माध्यमातून होलसेल व रिटेल औषध विक्रीचेच काम केले जाते. खरंतर परदेशातील फॅमिली फार्मासिस्ट इतकाच आपल्या देशामध्ये सुद्धा फार्मासिस्ट अद्ययावत असतो की ज्याने पदविका (डी.फार्मसी), पदवी (बी. फार्मसी), पदव्युत्तर (एम. फार्मसी) व फार्म डी. (डॉक्टर ऑफ फार्मसी) चे शिक्षण घेतले आहे. परंतु वेळीच काळाची पावले न ओळखल्याने व प्रोफेशनचे महत्त्व न जाणल्यामुळे रिटेल फार्मसी मध्ये काम करणारा फार्मासिस्ट फक्त औषधे विक्रेताच म्हणून ओळखला जातो. तथापि, नजीकच्या काळात त्यांची जुनी ओळख पुसत होऊन किरकोळ औषधविक्री व मार्गदर्शन करणाऱ्या औषधनिर्मात्यामध्ये (कम्युनिटी फार्मासिस्टमध्ये) रूपांतरीत झालेली आहे. फार्मसी चे शिक्षण घेताना जी काही दोन, चान, सहा वर्षे त्याने ज्ञानार्जनामध्ये व्यतीत केली असतात त्या ज्ञानाचा उपयोग तो रुग्णांना औषधांचा सल्ला

देताना करतो. व्यावसायिक पाने फार्मसी हे क्षेत्र औषधाविषयीचे असल्याने फार्मासिस्ट हा औषधांचा ज्ञानी व्यवसायिक ठरतो. औषधांचे भौतिक, रासायनिक व जैविक गुणधर्म, शरीरामध्ये गेल्यावर त्याचे कार्य, औषधाची मात्रा (डोस), घ्यावाय्याचा वेळा, कोणत्या आहाराबरोबर घ्यावे की उपाशी पोटी घ्यावे, आहारातील घटक काय असावेत, औषधांचे दुष्परिणाम इत्यादी विषयी तो रुग्णाला समर्पक मार्गदर्शन करू शकतो. औषधे आजारांचे कसे उच्चाटन करतात, किंवा आजरावर कसे नियंत्रण ठेवतात त्याचे विवेचन तो उत्तम प्रकारे करू शकतो. थोडक्यात फार्मासिस्ट हा औषधांची निर्मिती, वापर, परिणाम, उपयुक्तता, दुष्परिणाम इत्यादी गोष्टींची रुग्णांना माहिती देणारा व सहज उपलब्ध असणारा माहितीस्त्रोत ठरतो. कस करून किरकोळ आजारासाठी प्रिस्क्रिप्शन शिवाय जेवा ओव्हर द काउंटर औषधे घेतली जातात, तेवा तो रुग्णाला योग्य औषध सुचवू शकतो. बऱ्याच वेळेला प्रिस्क्रिप्शन नुसार दिल्या जाणाऱ्या औषधांचा सुद्धा चुकीचा वापर होताना दिसतो उदा. प्रतिजैविके (अँन्टीबायोटिक्स), विषाणूंचा ताप (व्हायरल फिवर), सर्दी, खोकला. या आजारपणात पहिल्या दिवसापासूनच प्रतिजैविकांचा मारा बेसुमार व गरज नसताना केला जातो. काही रुग्ण प्रतिजैविकांचा उपचार सुद्धा पूर्ण करीत नाहीत आणि त्यामुळे शारीरामध्ये प्रतीजैविकांविषयी प्रतिकार शक्ती (अँन्टीबायोटिक्स रेसिस्टंस) निर्माण होतो. आज अँन्टीबायोटिक्स रेसिस्टंस च प्रश्न हा जागतिक समस्या बनला आहे. खरंतर प्रतीजैविके अत्यावश्यक असतील तेव्हाच घेतली जावीत व त्याचा उपचार पूर्ण होणे अपेक्षित असते. अन्यथा भविष्यात जीवाणू संसर्ग नियंत्रणात आणणे कठीण होऊन जाईल. अशा प्रसंगी

प्रतीजैविकांच्या योग्य वापराविषयी फार्मासिस्ट आपणास मार्गदर्शन करू शकतो. तसेच दुसरा रेसिस्टंसशी निगडीत टी. बी. (क्षयरोग) चा विषय आपणास भेडसावत आहे. वर्ल्ड हेल्थ ऑर्गनायझेशनने शिफारीस केलेल्या डॉटस थेरपी च्या वापरणे क्षयरोग नियंत्रणात आणण्यास मदत होते, व रुग्ण पूर्णपणे बारा होतो. जरी सरकार सक्षमपणे डॉटस थेरपीचा उपक्रम राबवत असले तरी, ड्रग रेसिस्टंस टाळण्यासाठी फार्मासिस्टने त्याचे ज्ञान व कौशल्य वापरून मेडीकेशन अधेरंस वाढवण्यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करायला हवेत.

आततायीपणा करत, जर का आपण ऑनलाईन फार्मसी व फार्मसीमध्ये फार्मासिस्ट नसताना औषध विक्रीचा मार्ग चोखाळू लागलो तर निश्चितच आगीशी खेळण्यासारखे आहे. कारण, रिटेल फार्मसीमध्ये फार्मासिस्ट असून सुद्धा मेडीकेशन एरर (त्रुटी) होताना आपण पाहत असतो मग फार्मासिस्टशिवाय औषधांची विक्री व वापर याचा विचार न केलेलाच बरा. (मेडीकेशन एरर म्हणजे काय याची झलक जर आपणास बघावयाची असेल तर आपण औषध हा छोटा चित्रपट आवर्जून पाहावा की जो राष्ट्रीय पुरस्काराने सन्मानित केलेला आहे.) जवळपास १५ ते २० % मेडीकेशन एररच्या घटना आपल्या देशामध्ये रिटेल फार्मसीमध्ये घडत असतात, काही हॉस्पिटलमध्ये, व काही रुग्ण जेव्हा घरी औषधे घेतो तेव्हा. मग भारतासारख्या खेड्यात राहणाऱ्या देशाच्या आरोग्याला हे कसे मानवणार? की जिथे औषधे सुद्धा अभावाने घेतली जातात.

सारांश रूपाने आपणास म्हणावे लागेल की, येणाऱ्या काळामध्ये कम्युनीटी फार्मासिस्ट/फॅमिली फार्मासिस्ट ला महत्वाची जबाबदारी

पेलावी लागणार आहे. खर्चा अर्थाने फार्मसी प्रक्टिस रेग्युलेशन २०१५ ची अंमलबजावणी करताना त्याला किरकोळ औषधविक्री च्या दुकानाच्या ठिकाणी रिटेल फार्मसी जन्माला घालावी लागेल व कात टाकून फॅमिली फार्मासिस्ट म्हणून सक्षमपणे उभे राहावे लागेल. अन्यथा फार्मसी रेग्युलेशन २०१५ हे फक्त कागद वरच राहील, व तो त्या प्रोफेशनवर केलेला सर्वात मोठा अन्याय असेल. प्रोफेशनलचे प्रक्टिस करत असताना फॅमिली फार्मासिस्टला सर्व साधारणपणे खाली नमूद केलेले आजार व समाजाच्या इतर गरजा लक्षात घेऊन मार्गदर्शन करावे लागणार आहे.

- आहार: आजच्या डीझायनर फुडच्या (न्युट्रासुटिकल व डायटरी सप्लीमेंट) जमान्य मध्ये प्रत्येकाला शारीरिक मानसिक व सामाजिक स्वास्थ्यासाठी आहाराचे अनन्य साधारण महत्त्व पटलेले आहे. नित्याचा मुलभूत आहार असेल किंवा रुग्णासाठी असणारा नियंत्रित आहार, प्रथिने, ॲन्टीऑक्सीडंट व ओमेगा थ्री फॅटी एसिड हे अन्नघटक रुग्णासाठी फार महत्वाचे ठरतात. खर पहाता भारतीय किचन हे सर्वार्थाने आरोग्यदायी व समृद्ध सिद्ध झालेले आहे. हळद, आले, कांदा, लसूण, धने, मोहरी, मिरची, मिरी, कढीपत्ता इ. वनस्पतीजन्य घटकांमध्ये कर्करोग, रक्तदाब, वार्धक्य, इत्यादींना नियंत्रित करणारे आजार होवू न देणारे, व आजाराचे उच्चाटन करणारे बरेच घटक असतात. आहार स्वादिष्ट व रुचकर बनवण्याबरोबर ते आपल्या आरोग्याची सर्वकष काळजी सुद्धा घेतात. आहारामध्ये हे घटक असतील तर

वेगळ्या टेस्ट एन्हानसर ची गरज भासत नाही किंवा एम. एस. जी. युक्त आहार आपणास हवाहवासा वाटत नाही.

- स्त्री आरोग्य: हे सर्वश्रुत आहे की स्त्री चे आरोग्य हे कुटुंबाच्या आणि समाजाच्या आरोग्याचा पाया आहे. म्हणून स्त्रियांचे आरोग्य अनन्यसाधारण महत्वाचे ठरते. स्त्रियांना जीवनातील घटना उदा. कुटुंब नियोजनाची गरज व त्याचे प्रकार असतील, किंवा गर्भवती स्त्रियांना घ्यावयाची काळजी असेल, फॅमिली फार्मासिस्टची मार्गदर्शकाची भूमिका निश्चितच मोलाची असते. रक्तातील हिमोग्लोबिनचे प्रमाण व लोहाच्या गोळ्या, ओस्टीओपोरोसीस, कॅल्शियम व प्रथिने यांची सप्लीमेंट इ. बाबीची तो माहिती देऊ शकतो. बाळाच्या निकोप वाढीसाठी मातेचे दूध अतिशय महत्वाचे आहे व त्यासाठी प्रयत्न अपेक्षित असतात. एकंदरीत, गर्भनिरोधक औषधे, गर्भधारणेची चाचणी, मातेचे व बाळाचे लसीकरण, उपलब्ध सरकारी सुविधा इत्यादी बाबीविषयी आपण फॅमिली फार्मासीस्ट ला माहिती विचारू शकता.
- जेष्ठ नागरिकांना सेवा: जस जसे वय वाढत जाते तस तसे माणसाला वेगवेगळ्या प्रकारचे आजार जडतात व वया बरोबर ते वाढत जातात. वार्धाक्याचाच एक भाग म्हणून विसराळूपणा सोबत येतोच. अशा रुग्णांना दिवसागणिक घ्यावयाची औषधे वेगवेगळ्या पुड्या मध्ये बांधून औषध घ्यावायायच्या वेळा लिहून द्याव्यात. जर का रुग्ण एकाच वेळेला अनेक आजाराची औषधे घेत असेल तर सरळ

त्रितमंटीची

कम्प्याटीबीलिटी

(अनुरूपता/सुसंगता) बघणे हे फार्मासिस्ट चे काम आहे. जेष्ठ नगरांच्या प्रत्येक शंकेचे निरसन व योग्य मार्गदर्शन हे फार्मासिस्टकडून होणे अपेक्षित असते.

- मधुमेह व रक्तदाब: आपला देश हा मधुमेहाची राजधानी बनण्याच्या दिशेने पूल टाकत आहे. आजमितीला देशामध्ये मधुमेहाचे ५ कोटी रुग्ण आहेत व रुग्णसंख्येच्या बाबतीत आपला जगात पहिल्या तीन देशामध्ये क्रमांक लागतो. दिवसागणिक वाढणारी रुग्ण संख्या व या आजाराचे गांभीर्य लक्षात घेता, रुग्णाला सत्वर मार्गदर्शनाची गरज निर्माण झालेली आहे. मधुमेहाची लक्षणे, घ्यावयाची औषधे, आवश्यक असणारा आहार, याचे सखोल ज्ञान फार्मासिस्टला असते. रक्तातील ग्लूकोजचे प्रमाण व नियंत्रण यासाठी तो मार्गदर्शन करू शकतो. त्याचप्रमाणे रक्तदाबाच्या रुग्णासाठी रक्तदाब, व रक्तातील कोलेस्टेरॉल व इतर लिपीडस चे मोजमाप, निर्धारित प्रमाण व नियंत्रणामध्ये तो मौलिक मदत करू शकतो.
- एड्स (एच. आय. व्ही): आजमितीला आपल्या देशात ३५ ते ४० लाख लोक एच. आय. व्ही. बाधित आहेत, व आपला क्रमांक दक्षिण आफ्रिकेनंतर लागतो. एड्सला नियंत्रित आणण्यासाठी बरीच औषधे उपलब्ध आहेत परंतु ती महागडी आहेत. शासकीय इस्पितळात ती उपलब्ध असतात. औशादाबरोबर, या आजाराची माहिती रुग्णाला होणे गरजेचे असते. एच. आय. व्ही. चा प्रसार कसा

थांबविता येईल याची माहिती, घ्यावयाचा आहार, औषधाचे काटेकोर सेवन या सर्व बाबींनी एड्स नियंत्रित करता येतो व आयुर्मर्यादा वाढवता येते.

- वैयक्तीकीकृत औषधे (पर्सनालाइज्ड मेडिसिन): बरेच आजार गुंतागुंतीचे असतात व त्यामुळे एकच औषध प्रत्येक रुग्णाला लागू होईल असे नाही. प्रत्येक रुग्णाची गरज व जीवनशैली वेगळी असते. पेशंट मेडिकेशन रेकॉर्ड व मेडिसिन युज रीव्हिव घेऊन फॅमिली फार्मासिस्ट आपणास योग्य औषधे, पर्यायी औषधे सुचवू शकतो.
- ड्रग अब्युज: तरुणांमध्ये ड्रग अब्युज/गैरवापराचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढत आहे व ते निश्चितच काळजी करण्यासारखे आहे. नाश उत्पन्न करणारी औषधे यांचा वापर अतिशय योग्यप्रकारे व जबाबदारीने व्हावा यासाठी फार्मासिस्ट अतिशय महत्वाची भूमिका बजावू शकतो.
- दारू व धूमपान: समाजामध्ये दारू व धूमपानाच्या दुष्परिणामांविषयी जागृती करण्यासाठी फार्मासिस्ट ने सतत अग्रेसर असायला हवे. तसेच दारू व धूमपानाच्या सवयी पासून लोकांना परावृत्त करण्यासाठी उपायांची चर्चा व अंमलबजावणी करण्यासाठी त्याने समाजात जाऊन पुढाकार घ्यावा व उपरोक्त व्यसने थांबवण्यासाठी उपलब्ध औषधांची लोकांना माहिती द्यावी.

शेवटी, औषध घेतले तरच ते गुणकारी असते. चुकीच्या वापरणे ते अपायकारक किंवा निरुपयोगी बनते. म्हणून, औषधांच्या

अपेक्षित परिणामासाठी व दुष्परिणाम टाळण्यासाठी 'फॅमिली फार्मासिस्ट हवाच' जो आपल्या आरोग्याची पूर्णपणे काळजी घेईल व मार्गदर्शन केल.

डॉ. नामदेव जाधव
प्राध्यापक व विभाग प्रमुख

गुलामगिरीचा नवा चेहरा - बहुराष्ट्रीय कंपन्या

आज सर्व देशात अंधार आहे. एक समाज नाही, एक देश नाही, मानवी जीवनाला एक भीती प्राप्त झाली आहे. बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या रक्तरंजित पंज्यात भारताची राष्ट्रीय अस्मिता तडफडत आहे. स्वातंत्र्य समाज आणि आत्मनिर्भर सामाजिक जीवन नष्ट आले आहे. स्वावलंबी उत्पादकांचा जो समाज होता, तो ही बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या विनाशकारी विकासामुळे नष्ट झाला आहे. पूर्वीचे धंदे व कुटीर उद्योग बंद पडल्यामुळे बेकार झालेले लोक शहराच्या दारात उभे राहून कष्ट विकणाऱ्यांच्या रांगेत गर्दी करत आहेत. झोपडपट्टीमध्ये गर्दी वाढत आहे. शहरात, महानगरात सडकेवर व फुटपाथ वर जीवन जगणाऱ्यांच्या संख्येत सतत वाढ होत आहे.

स्वतंत्र भारताचे छोटे, मोठे प्रत्येक औद्योगिक क्षेत्र बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे गुलाम आहे. माणसाच्या जीवनात कोणत्याही क्षेत्रात कामाला येणारी कोणतीही वस्तू अशी नाही, की ती या कंपन्या बनवत नाहीत. दैनंदिन जीवनात उपयोगी येणाऱ्या वस्तूंचे उत्पादन करून ह्या कंपन्या घरा-घरात घुसल्या आहेत.

भारताला स्वातंत्र्य मिळण्यापूर्वी सन १९४० मध्ये देशात फक्त ५५ परदेशी कंपन्या काम करीत

होत्या. स्वातंत्र्या नंतर सन १९५२ मध्ये केल्या गेलेल्या पाहणीनुसार ७०१ कंपन्या देशात व्यापार करत होत्या. भारतात सुमारे १८०० बहुराष्ट्रीय कंपन्या काम करत आहेत आणि त्यांचे १२००० हून अधिक सहकारी धंदे चालत आहेत. यामध्ये ५० पेक्षा अधिक कंपन्या अशा आहेत, की त्यांचे वर्ष भराचे उत्पन्न भारत सरकारच्या केंद्रीय बजेट पेक्षा जास्त आहे. या बहुराष्ट्रीय कंपन्या भारतात फक्त ५% रक्कम आणतात आणि १५% रक्कम भारतीय जनतेकडून शेयर विकून एकत्रित करतात. बहुराष्ट्रीय कंपन्या देशात बोलवण्याचा एक मोठा उद्देश होता की, भारतीय उत्पादने खालच्या गुणवत्तेमुळे आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेत टिकत नाहीत. म्हणून औद्योगिक तंत्रज्ञानामुळे जास्त उत्पादन होऊन निर्यात वाढेल आणि आयात कमी होईल, व भारताला परकीय चलन मिळेल. लोकांना रोजगार मिळेल व बेकारी दूर होईल. पण त्यांनी नेमके उलट केले. जेवढी परकीय रक्कम आणली होती त्या एवढी किंवा अधिक ३ वर्षात कमावली. देशाची निर्यात दिवसेंदिवस घटत चाललेली आहे. १९९० च्या सर्वेनुसार भारताची निर्यात जगाच्या फक्त ०.०५% एवढीच राहिली आहे.

या तोट्याचे मूळ कारण म्हणजे देशाची उदारपणाची नीती. बहुराष्ट्रीय कंपन्यांना अनेक सवलती दिल्या जातात. बहुराष्ट्रीय कंपन्या आपले निर्यातीचे लक्ष्य पूर्ण करण्यास असफल सिद्ध झाल्या आहेत.

भारत कर्जाच्या दुष्टचक्रात-

१९९० मध्ये भारताचे परकीय कर्ज ७० अब्ज डॉलर पर्यंत पोहोचले होते. दीर्घकालीन ऋण १९८९ मध्ये ५९ अब्ज डॉलर एवढे होते. (अनुमान असा होता की, १९९१ मध्ये दीर्घकालीन ऋण ७२

अब्ज डॉलर पर्यंत पोहोचेल.) खेदाची बाब आहे की, या कर्जाचे व्याज देण्यासाठी आपल्याला पुन्हा कर्ज घ्यावे लागते. या बहुराष्ट्रीय कंपन्या, जागतिक बँक व आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी (I.M.F.) भारताचे 'आर्थिक धोरण' ठरवत असतात.

उदा. विजेचे बल्ब बनविणारी एक कंपनी भारतात रु. १.१५ ला बल्ब बनविते व आपल्याच कंपनीच्या इंडोनेशियातील शाखेला १५ पैशांना विकते. निर्यात केली म्हणून सर्व फायदे घेते आणि तोटा दाखवून येथील उत्पादन करात सूट मिळविते. आपल्या अर्थव्यवस्थेच्या दृष्टीने काहीच फायदा नाही.

बहुराष्ट्रीय कंपन्या आणि रोजगार निर्यात-

डोळे झाकून आपण जेव्हा बहुराष्ट्रीय कंपन्यांद्वारे तयार तंत्रज्ञान आयात करतो, तेव्हा खरं तर आपण दुसऱ्या देशाच्या इंजिनियर, तंत्रज्ञ, वैज्ञानिकांना काम देतो. अर्थात आपल्या देशातून विकसित देशासाठी रोजगार निर्यात करत आहोत. जर आपण, भारतीय इंजिनियर्स, तंत्रज्ञ, वैज्ञानिकांना काम दिले तर थोड्या प्रमाणात तरी बेकारी दूर होईल. जेव्हा एक डॉक्टर भारताला सोडून अमेरिकेत जातो, त्यावेळी भारताला ३.५ करोड रुपयांचे नुकसान होते. पण तो अमेरिकेत राहून, ६० करोड धन कमावून त्या देशाच्या समृद्धीचा भागीदार होतो.

औषधांच्या नावाखाली...

भारतीय औषधउद्योगात सुमारे ९० टक्के बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचा कब्जा आहे. सध्या भारतीय औषध बाजारात सुमारे ६०,००० औषधे आहेत, मात्र त्यातील फक्त २५० औषधे उपयोगी आहेत बाकी सर्व निरुपयोगी आहेत. ही निरुपयोगी औषधे विकून ह्या बहुराष्ट्रीय कंपन्या १८०००

टक्के नफा कमावत आहेत. असल्या औषधांमुळे प्रत्येक वर्षी सुमारे १८०० कोटी रुपये देशाच्या बाहेर जातात. निरूपयोगी टॉनक्समुळे सुमारे ९०० कोटी रुपये प्रतिवर्षी देशाच्या बाहेर जातात.

बहुराष्ट्रीय कंपन्यांकडून बीज उत्पादन

बहुराष्ट्रीय कंपन्यांनी शेतीसाठी लागणारी कीटक नाशके व बीजाचे उत्पादन सुरू केले आहे. या बीजाची विशेषता ही आहे की संकरीत धान्य फक्त एकाच वेळेस फलते. म्हणून प्रत्येक वर्षी शेतकऱ्यांना नवीन बीज खरेदी करावे लागते.

भारतीय संस्कृतीवर हल्ला-

“हयांच्या श्वासाला दुर्गंधी आहे” म्हणून एक नववधू उदास होते. ती व तिची मैत्रीण डॉक्टरकडे जातात. डॉक्टर सल्ला देतो की, “जर श्वासातल्या दुर्गंधीपासून मुक्ती मिळवायची असेल तर कोलगेटचे सुरक्षा चक्र घ्या”. याप्रमाणे ‘क्लोज अप फोर क्लोज अप !’ अर्थात क्लोजअपच्या वापरामुळे पती-पत्नी जवळ येतात. प्रश्न हा पडतो की काय पती-पत्नी संबंध चार-पाच रुपयांच्या कोलगेट किंवा क्लोज-अप पेस्टच्या ट्यूबमुळे टिकला आहे ? “I am Complain Boy! I am Complain Girl!” कारण मुलगा किंवा मुलगी निर्माण करण्यासाठी आई बापाची काहीही जरूर नाही. तो पत्र्याचा डबा त्याचे आई-बाप असतो.

बहुराष्ट्रीय कंपन्या आणि त्यांची उत्पादने यांचा भारतीय बाजारात सुळसुळाट झालाय. या कंपन्या अप्रत्यक्षपणे लोकांची अक्षरशः दिशाभूल करून आपली उत्पादने खपवित आहेत. त्यातून मिळणारे सर्व फायदे त्यांच्या मूळ कंपनीला तांत्रिक ज्ञान सहकार्याच्या मोबदल्याच्या नावाखाली देत आहेत.

बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचा नवा चेहरा-

- मेलेल्या माणसांना जाळून पैसे मिळविणारी जगातील सर्वात मोठी बहुराष्ट्रीय कंपनी “इंटर नॅशनल सर्विस कॉर्पोरेशन” तिच्याजवळ जगात ५०२ शवदाहिनी गृहे आहेत. ही कंपनी एका वर्षात ६९ करोड २८ लाख १७ हजार डॉलर कमावत आहे. ही कंपनी अमेरिकेची आहे.

- जगातील सर्वात अधिक दारूचे उत्पादन करणी बहुराष्ट्रीय कंपनी ‘एनह्युसर-बुश कॉर्पोरेशन’ अमेरिकेची आहे. ही कंपनी ९२ अब्ज १३ करोड लिटर दारू प्रतिवर्षी बनविते.

- जगातील सर्वात अधिक सिगारेटचे उत्पादन करणारी अमेरिकेची ‘आर. जे. रोनल्ड टोबॅको कंपनी’ ही कंपनी एका वर्षात ११० दशलक्ष सिगारेटचे उत्पादन करते.

- आता जाहिरातीमुळे बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची उत्पादने वापरणे हे प्रतिष्ठेचे समजले जाते. आज सुशिक्षित लोक म्हणतात, की भारतीय उत्पादनाच्या वस्तूला दर्जा नाही. पण त्या कंपनीचा माल जास्त खपला, तर ती कंपनी दर्जा देऊ शकते.

काही प्रमुख बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची नावे-

कोलगेट-पामोलिव, जॉफ्री मैनर्स कॉर्पोरेशन, हिंदुस्तान लीवर लि., जे. एल. मॉरीसन अँड जोन्स इ., हिंदुस्तान सिबा-गायगी ली., जिलेट कंपनी., विप्रो इं. ली., पार्क डेविस, शॉ वॉलेस. बिचम ग्रुप, लिप्टन इंडिया., नेस्ले कॉर्पोरेशन, अपोलो ली., ब्रिटानिया कंपनी, इत्यादी.

पुन्हा एकदा स्वदेशीचा वापर-

बहुराष्ट्रीय कंपन्या आर्थिक शोषणाबरोबर मानवा-मानवामध्ये एक प्रकारची दरी निर्माण करत आहेत. मानसिक गुलामगिरी, विकृती आणत

आहेत. आर्थिक स्वातंत्र्य व स्वयंपूर्णता टिकवून धरण्याचा संकल्प आज आपणास पुन्हा एकदा करावा लागेल. त्यासाठी चळवळीचे पुनरुज्जीवन करण्याची आवश्यकता आहे. लोकमान्य टिळक व महात्मा गांधी या दोन महापुरुषांनी जो स्वदेशीचा मंत्र दिला आहे तो विसरून चालणार नाही. महात्मा गांधींनी म्हटले होते की, “जबसे हमारे शहर विदेशी मालके बाजार बन गये और इस सस्ते तथा घटिया-विदेशी मालसे उन्होंने गावोंको पुराकर उनका शोषण शुरू किया तभीसे भारत गरीब हो गया.” आपण स्वदेशीचा वापर करून व बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या वस्तू पासून मुक्ती मिळवून आपले मन, समाज आणि देशाचा नवनिर्माण करूया व नवे स्वातंत्र्य मिळवूया आणि देशाच्या सुखसमृद्धीसाठी हातभार लावूया.

डॉ. अनिल शिंदे

प्रशिक्षण व रोजगार संधी प्रमुख

संधी

जेवढ्यात तेवढा जगण्याला
जगन म्हणता येत नाही
निघून गेलेल्या वेळेला
आपल म्हणता येत नाही
स्वप्न पाहून कधी कधी
वास्तव बदलता येत नाही
कष्टाशिवाय चमत्कार
या जगात घडत नाही
जीवन फक्त एकदाच
पुन्हा पुन्हा मिळत नाही
हातची संधी सोडू नका
गेलेली वेळ येत नाही

आकाश कृष्णात पाटील

तृतीय वर्ष. बी. फार्मसी

खरचं मी स्वतंत्र झाली आहे का...?

आपण म्हणतो भारत हा स्वतंत्र देश आहे. पण हे वाक्य आजचा स्त्रीला लागू आहे का? भारतात राहणारी प्रत्येक स्त्री, प्रत्येक मुलगी, आज कितपत स्वतंत्र आहे? “स्त्रियांवरील अत्याचार टाळा! स्त्रीभ्रूणहत्या टाळा ! स्त्रियांचे शिक्षण प्रगतीचे लक्षण !” अशा घोषणा फक्त ऐकायलाच मिळतात. पण जर हेच विचार आपण आचरणात आणले तर समाज सुधारण्यासाठी किती मदत होईल याचा कधी विचार केला आहे का ?

आज या एकविसाव्या शतकात सुद्धा काही अशिक्षित किंबहुना शिक्षित घरांमध्ये घरातील महत्वाचे निर्णय हे घरातील पुरुषमंडळीच घेतात, एखादवेळी घरातील मुलीला घरी यायला थोडा उशीर झाला तर तिच्यावर शंभर प्रश्नांचा भडिमार केला जातो पण हेच कृत्य घरातील मुलाच्या हातून घडले तर... त्याला कोणी काही बोलत नाही. सातच्या आत घरात हा नियम फक्त आणि फक्त मुलींसाठीच का लागू होतो?

समाजातील काही मान्यवर विचारतात की “मुली हे तोंड बांधून का फिरतात, काय हे वागणे” त्यांच्या या टीकात्मक वक्तव्यावर मला सांगावे वाटते की समाजातील काही महानरांच्या भीतीने मुलींना तोंड बांधून फिराव लागत. जर तुम्हीच समाजाचा दृष्टीकोन बदलला तर मुलींना तोंड बांधून फिरण्याचा काही प्रश्नच उद्भवत नाही. स्त्रीचे सौंदर्य हे अमूल्य आहे, त्याकडे प्रलोभाने बघू नका, त्याचा आदर करायला शिका ! तिला तीच आयुष्य जगू द्या.

घरापासून दूर राहणाऱ्या मुलींच्या बाबांना, कुटुंबियांना तर कायम काळजी लागलेली असते. “आपली मुलगी ठीक आहे ना?”

घरातल्यांची सक्त ताकीद असते, “ बाळ रात्रीच बाहेर पडू नको, हॉस्टेलवर वेळेत परत येत जा, काही अडचण आली तर लगेच फोन कर.” समाजातील प्रत्येक मुलीच्या बापाची आज हीच अवस्था आहे. कारण त्यांना समाजातील काही व्यक्तींपासून आपल्या मुलीला धोका आहे हे माहितच आहे. समाजात दररोज घडणाऱ्या बलात्कार, छळ, विनयभंग अशा कृत्यांमुळे त्यांच्या मनावर खोलवर परिणाम झाला आहे.

समाजातील या आणि अशा काही घटनांमुळे आज प्रत्येक मुलीच्या मनावर “खरच मी स्वतंत्र झाली आहे का?” हा प्रश्न उद्भवतो! समाजातील काही घटकांमुळेच समाजात स्त्रीला अशी वागणूक दिली जात आहे. आदर्श समाज निर्माणासाठी आणि स्त्रीला पूर्णपणे स्वातंत्र्य मिळवून देण्यासाठी समाजाने आपला दृष्टीकोन आणि विचार बदलाने गरजेचे आहे.

समाज परिवर्तन करणे, स्त्रीला स्वातंत्र्य मिळवून देणे हे आजच्या युवापिढीवर अवलंबून आहे कारण भारत हा आजच्या घडीला तरुणांचा देश आहे. समाज परिवर्तन असे घडवा की प्रत्येक स्त्रीने, मुलीने अभिमानाने सांगितले पाहिजे की “ मी स्वतंत्र आहे, मी स्वतंत्र आहे! ”

राधिका पाटील
द्वितीय वर्ष. बी. फार्मसी

शब्दातून दुःख व्यक्त
करता आले असते तर,
अश्रूंची गरज भासलीच नसती.
सर्व काही शब्दांत
सांगता आले असते तर,
भावनांची किंमतच उरली नसती.

एका संवेदनशील तरुणाचे आव्हान

“संतास रक्षितो, शत्रूसी खंदतो, भावंड भावना संस्थापितो. नैसा युगे युगे स्मरणीय सर्वदा, मात पिता सखा शिवभूप तो.” असे म्हणून राजांना मुजरा करून मी माझ्या लेखास सुरवात करतो. मी एक तरुण, आजही माझ्यामध्ये तरुणींबद्दल तेवढाच आदर आहे जेवढा की माझ्या आईने, जिजाऊंनी मला शिकवला होता.

लाज वाटते... लाज वाटते आणि दुःख ही होत रोज वृत्तपत्रातील बालात्काराविषयीच्या बातम्या वाचून. तळपायाची आग मस्तकात जाऊन भिडते त्या वेळी अस वाटत की, लोळवत आणूया त्या बालात्कार करणाऱ्या जनावरांना आणि द्याव वाघिणीसारख्या तरुणींच्या हातामध्ये.

लोक आम्हाला विचारतात तुम्ही शिव जयंती एवढ्या मोठ्याने कशाला साजरी करता किंवा त्या पलीकडचा उद्देश काय आहे ? मग आमच्यासारखे तरुण म्हणतात, आम्हाला राजाचा शिवमहोत्सव साजरा करून बळ मिळत त्या भ्रष्टाचाराविरुद्ध आणि त्या न उमललेल्या कळीवरती अत्याचार करणाऱ्या जनावरांविरुद्ध लढण्यासाठी.

ज्या वेळी सुरत आपल्यावर चाल करून आली त्या वेळी त्यांच्या लोकांनी आपल्या आया-बहिणींवर अत्याचार केला. पण ज्या वेळी महाराज सुरतेवर चाल करून गेले त्या वेळी आपल्या सहकार्यांना महाराजांनी कडक आवाजात समजावले, “ त्यांनी आपल्या आया-बहिणींवर अत्याचार केला पण त्यांच्या आया-बहिणींकडे जो वाईट नजरेने पाहील त्याच शीर छाटून टाकण्यात येईल. परक्या स्त्रिया ह्या आई समान ही आपली संस्कृती लक्षात ठेवा.” अस

महाराज बोलताना आमच्यासारख्या तरुणांच्या अंगावर काटा येतो.

अरे ह्या बलात्कार करणाऱ्या जनावरांना लाज कशी वाटत नाही आपल्याच देशात अस कृत्य करण्याची. त्यांना मरणोत्तर शिक्षा झालीच पाहिजे आणि त्यांना हे दाखवून दिल पाहिजे की, त्या कळीला नऊ महिने प्रेमाने आणि प्रत्येक क्षणाला जपून पोटामध्ये वाढवताना त्या आईला झालेल्या यातना आणि न कळणार बाबांचं प्रेम. त्या वीर जवानांना सलाम की जे रात्र दिवस डोळ्यामध्ये तेल टाकून देशाच्या सीमारेषेवर संरक्षणासाठी थांबलेले असतात की माझ्या देशातली प्रत्येक व्यक्ति, माता, बहिणी आणि त्यांचा परिवार ह्यांना कोणताही त्रास न होता सुखात राहू देत! आणि इथ देशामध्ये काही नराधम जन्म घेतातच. पण आम्ही सर्व तरुण शपथ घेतो की, जेथे असा अत्याचार होत असेल त्याचाशी आम्ही दोन हात करू. मग जाऊ देत त्या मर्यादा... त्यांचा नंतर विचार करता येईल. आणखी एक माझे तरुणींना सांगणं आहे की त्यांनी स्व संरक्षणासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत.

खरंच हा लेख लिहिताना माझा स्त्रियांबद्दलचा आदर वाढला आणि तुमचा वाचतानाही वाढेल असे मला वाटते. आम्ही सर्व तरुण वचन देतो की, असा कोठेही जगात अत्याचार होत असेल तर त्याला तिथेच संपवून टाकू.

-निलेश विवेक जाधव
द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

प्रेमाची भावना

प्रेम, प्यार किंवा लव म्हणजे काय ? प्रेम कसे होते ? प्रेम का करावे ? यांसारखे असंख्य

प्रेमा संबंधीचे प्रश्न नेहमी पडायचे, आजपर्यंत कित्येक बुद्धिमान माणसांनी स्वतःचा बुद्धीच्या जोरावर प्रेमाच्या व्याख्या, संकल्पना मांडल्या. त्यावरून असे दिसते की “प्रेम- प्रेम म्हणजे काय असत, तुमचं आमचं सेम असत”.

प्रेम ही मानवी मनाची एक भावना आहे आणि स्वार्थ, पैसा, अहंकार, क्रोध आदी मोहमयी भावनांच्या सुवर्णाच्या बेड्यांमागे हताशपणे जखडलेल्या मानवाला जीवन जगण्याची नवसंजीवनी देतो. सहवासाच्या चिखलात प्रेमाचा गुलाब अधिकच उमलतो. प्रेम म्हणजे दोघांच्या श्वासातील अंतर, जिथवर नजर टाकावी तिथवर पसरलेले, विश्वासच अतूट धाग्यांनी बांधलेले, आदर-आपुलकी जपणारे, दूर असूनही जवळ वाटणारे असते प्रेम.

प्रेमासाठी झुकले खाली; धरणीवर आकाश

प्रेमासाठी जन्म घेतसे; दुनियेचा विश्वास

आजकाल प्रत्येकजण “ पेहेली नजर मे...” म्हणजे पहिल्या प्रेम विषयी आतुरलेले असतात. आजकाल अनेकजण प्रेमात पडतात, अगदी केळीच्या सालीवरून पडल्यासारखे. प्रेमात पडायला काहीना एक सेकंद पुरेसा असतो तर काही महारथींना अनेक वर्षे लागतात. आजदेखील तरुण-तरुणी प्रेमासाठी हीर-रांझा, सोनी-मादिवाल, लैला-मजनू यांसारख्या अमर प्रेमवीरांचा आदर्श ठेवतात. प्रेमाचे नाते जितके पवित्र तितके वासना विरहित असावे लागते. खरे प्रेम काय हे सांगायचे तर,

“Loving what you get, is compromise with love, but loving someone ever after knowing that you will not get that is pure love!”

हे झाले निस्सीम आणि पवित्र प्रेमाबद्दल. पण आजकाल फिल्मी रंगीन दुनियेच्या मायाजालात पूर्णतः बुडलेल्या तरुण तरुणींच प्रेम

म्हणजे जणू फॅशनच ! या निरर्थक खोट्या, प्रेम-प्रकरणांचे अनेक गंभीर परिणाम दोघांना विशेषतः मुलींना भोगावे लागतात. आजकाल एकतर्फी प्रेमप्रकरणातून होणारे ॲसिड हल्ले, खून, घातपात इ. बातम्यांनी कित्येक वृत्तपत्रांची मुखपृष्ठे रंगलेली असतात. याला आजचे चित्रपट बहुतांशी जबाबदार आहेत. आजकाल मराठी चित्रपटात सुद्धा “लहान वयातील प्रेम” या एकाच विषयाला अनुसरून प्रेक्षकांना भुलवून पैसा कमावला जात आहे. थोडक्यात आजकाल प्रेम म्हणजे ‘तरुणाईतले चाळे’ हा जो अर्थ काढतात, तो पूर्णतः चुकीचा आहे. मग खरे प्रेम कसे करावे ?

“प्रेम कराव भिल्लासारख, बाणावरती खोचलेलं
मातीमध्ये उगवून सुद्धा, मेघापर्यंत पोहोचलेलं”

‘मैत्री म्हणजे प्रेमच्या गाडीचे इंजिनचं’.

आयुष्यात कोणत्याही ठेचकाळलेल्या स्थितीत मैत्री ही एक नवसंजीवनी ठरते. मग अशा नवसंजीवनीने बनलेल्या प्रेमाला आपण बदनाम का होऊ द्यावे ? आपले प्रेम ही आपली ताकद व्हावी, बदनामी नाही. म्हणूनच ‘ Love is friendship ’ असे म्हणतात. प्रेमाचा या अजोड नात्यात प्रेमाची गुंफण म्हणजे दुधात साखरचं.

मैत्री म्हणजे काय रे, दुधावरची साय रे

मैत्री म्हणजे सुदाम्याचे पोहे, सुख-दुःख वाटून
घेतात दोघे

मैत्री म्हणजे हिरवे रान, जिथे प्रेमळ गारवा छान

मैत्री आणि प्रेम या दोन गोष्टी संपूर्ण सृष्टीचे अंतिम स्वरूप आहे. मैत्री-प्रेमाचे केवळ दोन शब्द मनुष्याला जीवन आनंदाने जगण्याची प्रेरणा देतात. प्रेमाचे नाते केवळ युवावर्गातच नव्हे तर सर्व मनुष्यप्राण्यात अलगत पणे गुंफले जाते. प्रेम घ्या, प्रेम द्या कारण त्यातच खरा आनंद, खरे समाधान आहे. शेवटी इतकेच की “प्रेमाची संकल्पना मांडणारे खूप असतात,

फुरसतीच्या काळात प्रेम करणारे काही यम ही असतात, पण मिळालेले प्रेम दवबिंदू प्रमाणे जपणारे मात्र थोडेच असतात !”

शुभम पोल

द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

माझं कोल्हापूर

आज मला एकाने विचारलं काय खास आहे असं कोल्हापूर ? मी म्हणाले “अरे भावा” अशी हाक इथल्या पोरी सुद्धा सहज मारतात हे आहे माझं कोल्हापूर.

आयुष्यातले सगळे टेन्शन ज्या रंकाळ्याच्या काठावर बसून विसरायला होतात ते आहे माझं कोल्हापूर.

पत्ता विचारला तर घरापर्यंत सोडायची सोय दिली जाते एवढच नाही तर शेजारच्या घरी पाहुणा आला तरी घरात तांबड्या पांढऱ्या रस्त्याचा वास दरवळतो ते आहे माझं कोल्हापूर.

मोडेन पण वाकणार नाही, मरेन पण विकला जाणार नाही हे ब्रीदवाक्य म्हणजे माझं कोल्हापूर.

मित्रावर जिव ओवाळून टाकणं म्हणजे कोल्हापूर.

शिव्या सुद्धा प्रेमानी देण म्हणजे कोल्हापूर. आई अंबाबाईच्या मंदिरासमोरून जाताना नतमस्तक होण म्हणजे माझं कोल्हापूर. आणि शिवाजी पुतळ्यावरून जाताना महाराजांसमोर मान झुकवून मुजरा करणं म्हणजे माझं कोल्हापूर.

जिथ आमच्या सासुर्वाशिनींची शिदोरी वाटली जाते ते आहे माझं कोल्हापूर.

मनात ताट आणि राजेशाही थाट म्हणजे कोल्हापूर.

रानटी मनाच दिलदार प्रेम म्हणजे माझं कोल्हापूर.

पोरगीच्या तोंडातून सहज आलेली शिवी म्हणजे माझं कोल्हापूर आणि कितीबी शिकला तरी आलतो गेलतो म्हणणारा पेठेचा छावा म्हणजे माझं कोल्हापूर.

खासबागची लाल माती म्हणजे माझं कोल्हापूर. केशवराव मध्ये गाजलेलं नाटक म्हणजे माझं कोल्हापूर. राजाभाऊची चटकदार भेळ म्हणजे माझं कोल्हापूर.

डोब्यातून पाणी काढणारी झणझणीत मिसळ म्हणजे कोल्हापूर.

इतिहासात गाजलेली पावनखिंड म्हणजे माझं कोल्हापूर.

आजही दिमाखात उभा असणारा पन्हाळा म्हणजे माझं कोल्हापूर. अभिमानान उभ असलेल शिवाजी विद्यापीठ म्हणजे माझं कोल्हापूर.

ज्याची चव चाखायला लोक जगभरातून येतात तो तांबडा-पांढरा म्हणजे माझं कोल्हापूर.

माणसं कोठेही गेलीत तरी पायात कोल्हापुरीच चपला घालतात आणि होय मी कोल्हापूरकर आहे असे छातीठोकपणे सांगतात ते आहे माझं कोल्हापूर.

जगात भारी आम्ही कोल्हापुरी...

वृषाली लाड
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

भय इथले संपत नाही

मनुष्याच्या प्रवासाला आधीपासूनच भय नावाची दृढ संकल्पना जुळत आलेली आहे. भय हा एकांगी शब्दच माणसाच्या आत्मविश्वासाचा

फज्जा करितो व आपली कशीबशी का होईना थोडीफार अशी रूजलेली पकड हळूहळू आवळून, माणसाच्या मनामध्ये कायमचे असे अस्तित्व(घर) निर्माण करतो.

विविध प्रकारच्या असंख्य अश्या भयामुळे माणसाने केलेली अमूल्य व अप्रतिम प्रगतीचा पाया हळुवारपणे पोखरून ठिसूळ बनविला आहे. माहिती असल्यानंतर सुद्धा आधी असलेल्या सवयीच्या बांधिलकीमुळे स्वतःहूनच त्याकडे ओढत जाऊन स्वतःचीच फसगत करून घेतो. हे आधीपासूनच माणसाला छान अवगत झालेल आहे.

हे नाही तर ते वा ते नाही तर हे....असलं काही पिढीजात चालून आलेले व आम्हाला मिळालेलं काही अनुवांशिक असे गुणधर्म त्यामुळे भविष्याकडे असलेल्या एकाग्रतेचा नाश होतो व जे मिळायच असत त्याला सुद्धा जवळून मुकाव लागतं. आणि नंतर आपणच केलेल्या क्रियेवर सतत पुटपुटत बसतो. काहीना तर यामधुन स्वतःला सावरता आलेलच नाही त्यामुळे बऱ्याच वाममार्गाला लागून असलेले सुद्धा गमावून बसण्याची वेळ त्यावर स्वतःहून ओढवून घेतो आणि त्यातून सुद्धा काही जण गमावलेला आत्मविश्वास कसाबसा पुन्हा मिळवितात परंतु तारेवरची कसरत करून कसाबसा मिळविलेल्या आत्मविश्वासाची पकड घट्ट करू शकत नाही. त्यामुळे सातत्याने फाजील पणाला सामोरे जावे लागते आणि यामधुन जो वर्ग शिल्लक राहिलेला आहे तो मात्र हळूच काढता पाय घेतो व स्वतःचीच सावरासावर करतो आणि ताठ मानेने उभा राहून देखील अपेक्षित अशी उत्तर देता न आल्यामुळे नाचक्कीलाच सामोरे जावे लागते याचा स्वतंत्र असा अनुभव स्वतःच विकत घेतो. माणसाला जन्मानंतर कुठल्या न कुठल्या टीकाकार वृत्तीला वा अडचणींना तोंड द्यावे

लागते वा सामोरे जावे लागते व जो मनुष्य पूर्ण आयुष्यभर अडचणींना सामोर गेलेलाच नाही व पळपुटेपणा सोबत ठेऊन जगत राहिला, त्याचे जीवन व्यर्थ आहे असा संदेश थोर महात्म्यांनी आधीच दिलेला आहे.

कामाची स्वतंत्रता माणसाला अवगत झालेली असून देखील समाधानकारक प्रगती माणसामध्ये पहावयास मिळालेली नाही. याची उत्तरे दैनंदिन जीवनातल्या कर्मचारी वर्गाकडून नेहमीच मिळालेली आहे. “काम एके काम आणि काम दुनी एकच काम”, ही कमालीची व्याख्या कर्मचार्यांमध्ये रजू झालेली आहे व याचप्रमाण सरकारी नोकरदार वर्गामध्ये अलीकडल्या काही काळात यामध्ये लक्षणीय वाढ झाली हे दिसून आलेल आहे. कारण, विभाग तसे भरपूर आहेतच परंतु अलीकडल्या काळात काही विभागांची नावे अपेक्षेपेक्षा जास्त वरती आलेली असून सरकार व जनते कडून कर्मचार्यांना “तोंड दाबून बुक्यांचा मार” सहन करावा लागतो आहे. त्यामुळे कामामध्ये असलेली जिद्द, चिकाटी, विश्वास, एकता, आणि शुद्धता ही मिळवून सुद्धा उचित उत्पादकता आजवर मिळालेली नाही याचीच खंतच आहे.

त्यामुळे असेल तेच काम करायचे, मिळतं त्यामध्येच जगायचं, नवीन काही न करण्याची धाडस कधी न दाखविल्यामुळे त्यामध्ये उतरणे योग्य नव्हेच ही भूमिका स्वतः अंगीकारावी आणि तारेवरची कसरत करीत असच जीवन जगत राहावं आणि अश्यांनाच पसंती दर्शवित राहावं हेच असल्या लोकांची उदारीपणाची धोरण. बरं, अश्याने कसं चालेल? याचा शून्य विचार कुणी आजवर केलेलाच नाही आणि का म्हणून करावा? याचं तिळमात्र उत्तर मिळेल याच सुद्धा धाडस कुणी आजवर दाखवीलं नाही. खर तर गोंधळ तेव्हा उडेल जेव्हा येणारी पिढी आम्हाला

शब्दशः प्रत्येक प्रश्नाचं उत्तर मागेल नि आम्ही नुसतं खिन्न अश्या नजरेने निरुत्तरीत असू व ते सुद्धा खजील होऊन. इथल्या कित्येक अश्या लोकांना आपली सत्य बाजू मांडण्याचा अधिकार मिळालेला आहे परंतु त्याला गवसणी घालताच आलेली नाही कारण आधीच मनामध्ये सर्व प्रकारचे घरं करून बसल्यामुळे त्याला सामोर जाता येत नाही. वरिष्ठांची मनामध्ये असलेली भीती, विभागाच्या नाचक्कीला जबाबदार, बरोबर असलेल्यांच्या कानपिचक्या असलेल्या सर्व बाबतीमुळे आशेची टांगती तालावर फक्त आजवर घुळ खातच टांगत आलेली आहे पण तिचा उपयोग कसा व कुठे करावा याची सुद्धा परवानगी आम्हाला आजवर मिळालेली नाही व शेवटी हाती मिळेल तर काय स्वतःनेच केलेल्या वेळेचा दुरुपयोगाचं दुःख, वाया गेलेला पैसा, लोकांची वेळोवेळी हाणामारी व बेताल अश्या बोलणाऱ्या टीका..... त्यामुळे होत असं कि कुणी जर आशेनी उभी असणार्या व्यक्तीला सुद्धा स्वतःनेच हतबल होऊन आपल्याच जागी खाली मान घालून बसाव लागतं. परंतु फक्त लढ म्हणा.... हि भूमिका अंगीकारून जर मैदानात उतरलात तर विजयाचे शिल्पकार व्हाल आणि भावी येणाऱ्या पिढीकरिता आदर्श व्यक्तिमत्व कारण सत्य हे नेहमी सत्य असतं व त्याला भयाची सावली केव्हाच नसते. परंतु इथे आजवर असं होत आलेलं आहे की पोकळ व ठणठण गोपाळ अश्या भयामुळे मनामध्ये घर करीत आलेल्या कित्येक अश्या गोष्टींना प्रारंभ होण्याअगोदरच पडदा पाडून द्यावा लागतो. म्हणतात ना इथे प्रत्येक बाबीला नाण्याप्रमाणे दोन बाजू असतात आणि तश्याच प्रकारे भयाने सुद्धा माणसाला तश्याच प्रकारे ग्रासले आहे. परंतु माणसाला उमजत का नाही कि मी जी गोष्ट कराव्यास जात आहे त्याला सुद्धा दोनच बाजू असेल. कारण इथे होतं असं कि

कुठली पण बाजू मांडताना मनामध्ये नकारार्थी
बाजूचं चित्र आधीच आलेले असते त्यामुळे
सकारात्मक मिळणारच नाही याची लांब लांब
पर्यंत स्वतःलाच तिळमात्र शाश्वतीच नसते
म्हणूनच माणसाची फसगत होते. आणि जर
अश्याचप्रमाणे प्रत्येक गोष्टीवर विसर पडायला
लागला तर रीतसर अशी बाजू पडताळून बघायला
वेळच मिळणारच नाही.

मनुष्याला भय देखील असावे लागते, भयामुळे
होणारे जसे बरेचसे तोटे आहे तसे फायदे देखील.
फक्त अंगीकारण्याचा विश्वास हवा, करून
दाखविण्याची जिद्द हवी व पेटून उठण्याची
समाजरूपी जागरूकतेची योग्य ती दिशा...!
भयामुळे मनुष्याला आपला मार्ग कळतो, काय
खरे काय खोटे याची प्रामाणिक अशी कायापालट
करता येते. काळत-नकळत काही चुकून घडू नये
याची सत्य प्रत आधीच सोबत असल्यामुळे
त्याला निर्णय घेण्याची भूमिका अवगत होते व
अश्याच काही विशिष्ट प्रकारचे भय मनुष्याला
त्याच्या खडतर आयुष्यामध्ये सुखी व समाधानी
राहण्याचा कानमंत्र सतत देत राहतो व जीवनाचा
समतोल सातत्याने राखण्यास वेळोवेळी मदद
करीत राहतो.

अनिल सावंत
अंतिम वर्ष बी. फार्मसी

|| मानाचा मुजरा ||

श्वासात रोखुनी वादळ,
डोळ्यात रोखली आग,
देव आमुचा छत्रपती
एकटा हिंदु वाघ,
हातात धरली तलवार,
छातीत भरले पोलाद,

धन्य-धन्य हा महाराष्ट्र,
धन्य हे आपले महाराज ||

आकाशराज मोहन डोंगळे
तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

संस्कार एक काळाची गरज

“स्वतंत्र देशात काश्मिरी निर्वासित
बोम्बस्पोट हत्याकांड मुडद्यांच्या राशीत
सारा देशाच आहे भ्रष्टाचाराच्या विळख्यात
गुरफटून गेलाय व्यसनाच्या काळोखात
संस्काराशिवाय हे थांबणारच न्हाय
संस्कार ही काळाची गरज हाय
पण संस्काराचे काय ?”

कर्तृत्ववान, धैर्यवान, साहसी, त्यागी, संयमी
उगवती पिढी ही राष्ट्राची खरी मुलभूत संपत्ती
आहे. पण सध्या युवापिढीवर संस्कार होण्येऐवजी
कुसंस्कारच अधिक होताना दिसून येतात.
यामध्ये दुरचित्रवाहिनीच्या विविध वाहिन्या
पाश्चात्य संस्कृतीवर भरच घालत आहेत.

पाठ्यपुस्तकांद्वारे शिकवली जाणारी,
केवळ परीक्षेपुरताच अभ्यास करून घेणारी
शिक्षणपद्धती यामुळे ही संस्कारतम होईल अशी
अपेक्षा कशी बाळगायची ?

संस्कार म्हणजे गुणांचा गुणाकार व
दोषांचा भागाकार होय. पण स्वतःला एकविसाव्या
शतकात वावरतो असे म्हणणारे पालक आपल्या
मुलांसमोर कोणता आदर्श निर्माण करू पाहत
आहेत? विपरीत परिणाम होऊन कुसंस्कारीत
युवापिढी निर्माण होत आहे यात शंका नाही.

संस्काराचा वारसा जोपासला गेला असता
तर दरोडे, खून झाले नसते. हा भ्रष्टाचाराचा

भस्मासुर निर्माण झाला नसता. युवापिढी व्यसनाधीन झाली नसती. देशाचे चांगुलपण असे बेवारस होऊन मढासारखे पडून राहिलेय ते या संस्काराचा अभावानेच.

कुसंस्काराच्या धगधगत्या आगीत जळत असलेल्या ह्या समाजाला आज संस्कारित बनवण्याची गरज आहे. कारण जोपर्यंत कुसंस्कार नावाचा विषारी साप मारला जात नाही, तोपर्यंत या देशाचे अस्तित्व धोक्यात आहे. उगवत्या पिढीला संस्कारित बनवण्यासाठी संस्कारांचा न पुसला जाणारा खोल ठसा त्यांचा चितांत मनात उमटविणे अत्यंत आवश्यक आहे.

सातत्याने सत्संग, बालसंस्कारवर्ग आदीमध्ये राहून स्वतःवर व बालमनावर संस्कार घडविण्याचा प्रयत्न करा. सध्या तुमची असलेली कुसंस्कारीत स्थिती ही तुमचा आधारित असलेल्या जीवाची होऊ देऊ नका. मोठ्यांनी आपला आदर्शच असा निर्माण केला पाहिजे की आपले शिस्त, वळण बघून येणारी पिढी त्याचे अनुकरण करील.

देशाचे, समाजाचे, 'सत्यं-शिवं-सुंदरम्' करायचे असेल तर शिस्त, आज्ञापालन. मोठ्यांचा मान राखणे हे सर्व करता आले पाहिजे. केवळ परीक्षेपुर्तच अभ्यास करून घेणाऱ्या शिक्षणपद्धतीबरोबर शिक्षकांनी आता संस्कारांची शिकवण देणे आवश्यक आहे.

“संस्कारातुनी नित्य स्फुरतो आचार
अचारातुनी घट्ट होतो विचार
संस्कारशक्ती जरी होई एकरूप
गरुडझेप हे कार्य होई स्वरूप
मित्रांनो चांगले संस्कार शिका.

“परस्त्री मते समान माना
बहिण माना, आधार मागे तिला
आश्रया येई तया बंधू माना
हीच शिकवण आहे हिंदमातेच्या सुपुत्राला
हिंदमातेच्या सुपुत्राला”

शुभम काटकर
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

एक दिवस मरायचे

एक दिवस मरायचे आहे
स्मशानातल्या सरणावर
निश्चित होऊन जळायचे आहे
याच मातीत मिसळायचे आहे
उमलणारे गोजिरे फुल, एक दिवस कोमजणार
न लपणारा त्याचा सुगंध दूरवर दरवळणार
सुगंधापरी दुसऱ्यासाठी दरवळायचे आहे,
एक दिवस मरायचे आहे .....
आयुष्यभर खूप खाल्ले, पण पोट नही भरले
खाण्यासाठी पोट सदैव रिकामेच राहिले
जीवनात क्षण न क्षण खूप मोलाचा आहे
क्षणोक्षणी मनाला हे पटवायचे आहे,
एक दिवस मरायचे आहे.....
भूतकाळच्या आठवणी, भविष्याची स्वप्ने
जमत नाही मला या साऱ्यावर विजय मिळवणे
जवळचे लांबचे सर्व काही सोडून जायचे आहे
एक दिवस मरायचे आहे.....
अजून पर्यंत त्याचे पत्र नाही आले,
का गेले, कुठे गेले, काही नाही कळले
कमावलेले राहिले इथेच सर्व काही
मातीत खूप काही शोधायचे आहे

पूनम जाधव
प्रथम वर्ष बी. फार्मसी

आईचा गर्भ

किती मंद तो प्रकाश तुझ्या गर्भा मध्ये होता
स्वर्गातला तो काळ माझ्या भोवताली होता

एकटाच मी अन् माझ जग तूच होतीस
या भयाण जगापासून मला लपवून तू होतीस

तुझ्या हृदयाचा आवाज किती मधुर तो होता
तुझ्या प्रत्येक स्पंदनावर माझा छोटा जीव होता

तुला मला जोडणारी एक कोमल दोर आत होती
तुझी नाळ ती जणू वेळ मला लपेटलेली होती

तुझा आवाज येत ओठ माझे हसायचे
कान माझे फक्त तुझ्या आवाजाला तरसायचे

तू स्वतःला किती किती जपायचीस
एक मी जगाव म्हणून तू किती किती मरायचीस

जन्म मला देताना किती सोसलेस तू त्रास
पण मी जगाव फक्त हाच तुझा ध्यास

गर्भातले ते महिने पुन्हा येणार नाहीत
पण मी अजूनही तुझाशिवाय जगू शकणारच
नाही

विवेक पाटील
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

सुखासाठी कधी हसावं लागतं,
तर कधी रडावं लागतं,
कारण सुंदर धबधबा बनायला
पाण्यालाही उंचावरून पडायला लागत

दुनिया झुकेगी

दुनिया रुकेगी, दुनिया झुकेगी आणि म्हणेल
शाब्बास

मोठं होण्यासाठी मी सोसेन सारा त्रास.

अब्राहम लिंकन तर कधी होते पोस्टमास्तर
बँट उलटी धरायचा म्हणे सचिन तेंडूलकर
छोटेसे अब्दुल कलाम विकायचे पेपर
छोटी होती कधीतरी लता मंगेशकर

जिद्द असावी अन् असावा आत्मविश्वास
मोठं होण्यासाठी मी सोसेन सारा त्रास

फुलवाला चार्ली चॅप्लीन होतो जगी महान
धीरूभाई, टाटा-बिर्ला उगाच न धनवान

गांधीजींचा जगात खरा सन्मान
परिस्थितीला नमवून घेईन नव्या युगाचा ध्यास
मोठं होण्यासाठी मी सोसेन सारा त्रास

दुनिया रुकेगी, दुनिया झुकेगी आणि म्हणेल
शाब्बास

मोठं होण्यासाठी मी सोसेन सारा त्रास.

सुरज कुत्रे
द्वितीय वर्ष बी.फार्मसी

प्रेमाची कथा

प्रेम म्हणजे प्रेम असत, तुमचं-आमचं सर्वांचं सेम
असत.

शक्यतो १४ फेब्रुवारी ला चालू होत असत
नाहीतर कधीही-कोणावरही होत असत
जेव्हा नवीन असत तेव्हा कौतुक वाटत असत
कारण आयुष्यात काही ते नवीन स्वप्न दाखवत
असत

खरतर ह्यात दोघांचा संगम असत
पण मित्राच्या मते त्यांनी केलेलं त्या दोघांवर
उपकार असतात

हे खरं आहे की मित्रांमुळे ते जुळून येत असत
पण काही प्रेमच नात मित्रांमुळेच तुटत असत

जेव्हा प्रेम होत तेव्हा सगळं जग सुंदर असत
पण तेच जग त्याच दोघांवर डोळे ठेऊन असत

त्या दोघांची मनं एक दुसऱ्यात गुरफटत असतात
पण त्यांची साथ द्यायला कोणीच त्यांचा सोबत
नसत

अबोध साळवी
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

माझी ताई

कुणी म्हणते बहीण, कोणी म्हणते बाई
नाव शोभते तिला, फक्त माझी ताई

आम्ही लहान असताना, कधी माझ्यावर
रागवायची

मला दुःख वायचे, अन् आई सांत्वन करायची

आजही मी चुकल्यावर, ती माझ्यावर रागवते
आई असताना देखील, सांत्वन तीच करते

आपुलकीच्या प्रेमाच्या, मैत्रीच्या या नात्याला
उमजत नाही अजून मला, काय नाव देऊ त्याला

माझ्या प्रत्येक आवडीची, तिला असते आठवण
रक्षा-बंधनाच्या अगोदरच, करते राखीची पाठवणं

लोकं म्हणतात जगात, सगळ्यात प्रेमळ आई
पण मला तिचा पेक्षा, प्रेमळ वाटते ताई

मुक्ता नायकोडे
द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

मी एकटीच माझी सोबती.....

जिवंत असताना मरण मी भोगले ,
आयुष्याचा खेळात मात्र नेहमीच हारले.....
गुन्हा जरी नसला माझा तरीही शिक्षा मलाच,

गुन्हा ज्याने केला तो फिरतोय मोकळ्या
रानात.....

समाजाने मारले बढाया,
केले मनावरही बलात्कार.....
खचून गेलेल्या मनाला शोधायला,
सावलीही देत नव्हती आकार.....
लग्न नावाची संकल्पना तर,
आयुष्यातूनच मिटून गेली.....
रोज सकाळ होईल या आशेत,
रात्रच हरवून गेली.....

स्वतःला सावरताना झेलल्या अनंत यातना,
अशाच झेलल्या आहेत आम्ही वासना.....
या वासनेने उध्वस्त केली जवळचीही नाती,
आता अब्रू असूनही नसल्यासारखीच ती.....
जन्मेन रात्रीतुन मी पहाट शरदाची,
कधी शिशिराची अन् वर्षा ऋतूत न्हाणारी
उषःकाळात तेज लेवून प्रगटणारी
खचले, संपले, सांजसमयी लाथाडले गेले,
तरी पुन्हा उभी राहीन ....अंधाराला छेदुन
शरीराच्या प्रत्येक भागाचा अर्थ,
आईच्या भाषेत सांगेन समजावून.....
नसाल कोणीही सोबती,
तरी सावलीच माझी माझ्या पाठी.....
ती ही नसेल कधी
तर मी एकटीच माझी सोबती.....

श्रीशा सातपुते
अंतिम वर्ष बी. फार्मसी

मोबाईल शाप की वरदान

मानवाने जसा २१ व्या शतकात प्रवेश केला तसा
मोबाईल सेवेचा वेगाने प्रसार होत गेला. आजचे
युग हे मोबाईल युग म्हणून ओळखले जाते.
मानवाच्या जगण्यातील एक अविभाज्य घटक
म्हणून मोबाईल अपरिहार्य बनला आहे. सकाळी

झोपेतून उठल्यापासून ते रात्री उशिरा पर्यंत मोबाईल आपली सेवा अविरतपणे बजावीत असतो.

मानवाचे जीवनच मोबाईलच्या हवाली झाले आहे असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही. संपूर्ण जग एक सेकंदात कवेत घेण्याची क्षमता या मोबाईल मध्ये आहे. हे मात्र नक्की अशा या यंत्राने संदेश देवाणघेवाणीचे स्वरूपच सोपे सुटसुटीत केले आहे असे हे बहुयोगी हातात सहज मावणारे व अडाण्यापासून शहाण्यापर्यंत लहानापासून-वृद्धापर्यंत, गरीबापासून श्रीमंतापर्यंत सर्वांनाच उपयोगी आहे. विशेष म्हणजे सरकारनेही जनतेवर मेहरबानी करून इतर कोणत्याही तांत्रिक वस्तूपेक्षा मोबाईलचा उत्पादित खर्च कमी करून सदरची सेवा अतिशय स्वस्त दरामध्ये सहजरीत्या उपलब्ध करून दिली आहे.

आजच्या व्यावसायिक स्पर्धेच्या युगात भविष्यात अनेक कंपन्याकडून सदरचे उत्पादन आणखिन स्वस्त मिळाल्यास आश्चर्य वाटणार नाही. अशा या जादूमय बहुआयामी यंत्राचे अनेक फायदे आहेत.

- एका सेकंदाच्या आत जगाच्या कोणत्याही कोपऱ्यात सहज संपर्क.
- उद्योगपती जगभरातील औद्योगिक उलाढाली जाणून घेण्यास मदत
- संदेश सुविधेमुळे पत्रव्यवहार करण्याची आवश्यकता नाही त्यामुळे कागदासारख्या राष्ट्रीय संपत्तीची बचत.
- इंटरनेट, फेसबुक, व्हाट्सअप सुविधांमुळे विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक मार्गदर्शन मिळण्याची सुविधा सहज उपलब्ध.
- मोबाईलमुळे मानवी श्रमात बचत होऊन बँकिंग कार्यप्रणाली, विजदेयके, पाणीबील,

विमाहप्ते इतर आणखी आर्थिक उलाढाली कमी कालावधीत करणे शक्य.

- गरीबापासून ते श्रीमंतापर्यंत सर्वांना सहज परवडेल असे यंत्र.
- संकटकाळात मदतीसाठी अत्यंत उपयोगी यंत्र
- मोबाईलमुळे विद्यार्थ्यांना अनेक शैक्षणिक बाबींचा लाभ.
- मोबाईलमुळे वेळेची बचत नुसत्या एका कॉलने काम होत असल्यामुळे प्रवासाची आवश्यकता नाही;
- अशा या यंत्राचे जसे फायदे आहेत, वरदान ठरू पहात आहेत असे त्याचे काही तोटेसुद्धा असून हाच मोबाईल शापसुद्धा ठरत आहे .तोटे थोडक्यात खालीलप्रमाणे:
- गैरव्यवहार फसवणुकीचा प्रकारात प्रचंड प्रमाणात वाढ.
- विद्यार्थी वर्गाला अत्यंत घातक अभ्यासाव्यतिरिक्त बहुमोल वेळ मोबाईल हाताळण्यात खर्च.
- लहान वयातच मोबाईल हाताळण्याचा विद्यार्थ्यांचा मनावर क्लीष्ट परिणाम होत असून विद्यार्थ्यांच्या लैंगिकतेची वृद्धी होत आहे .
- अनेक तरुण तरुणी कामधंदा सोडून मोबाईल हाताळण्यात वेळ वाया घालवत असल्याने बेकारीत वाढ.
- शारीरिक श्रम करण्यामध्ये अनेकांना रस कमी झाल्याने मोबाईलमुळे आकशवृत्ती वाढण्यास चालना.
- मोबाईल हाताळण्यात वेळ वाया जात असल्याने तरुण तरुणीचा खेळ खेळण्याकडे ओढा कमी झाला असून ते आरोग्यास घातक.

- मोबाईल टॉवरमुळे अनेक पशु-पक्षांच्या जाती नामशेष होण्याच्या मार्गावर आहेत.

तुलनात्मक अभ्यास करता जसे फायदे वरदान ठरत आहेत तसे तोटे शाप. म्हणूनच आपणच ठरवायचे आहे कि मोबाईल हा शाप की वरदान आहे.

करण स्वामी
द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

मास्तर- सोन्या सांग की चंद्रावर पहिले पाउल कोणी टाकले?

सोन्या- नील आर्मस्ट्रांग

मास्तर- अगदी बरोबर. आणि दुसरे पूल कोणी टाकले?

सोन्या- तेनच टाकलं असलं की, ते काय लंगड वाटलं व्हय तुम्हाला...!

मास्तरांनी खडू चावून खाल्ला.

शेखर खोंड

आयुष्याला द्यावे उत्तर

असे जगावे दुनियेमध्ये, आव्हानाचे लावून उत्तर,
नजर रोखुनी नजरेमध्ये, आयुष्याला द्यावे
उत्तर...

नको गुलामी नक्षत्रांची, भिती आंधळी ताऱ्यांची,
आयुष्याला भिडतानाही, चैन करावी स्वप्नांची...

असे दांडगी इच्छा ज्याची, मार्ग त्याला मिळती
सत्तर,

नजर रोखुनी नजरेमध्ये, आयुष्याला द्यावे
उत्तर...

पाय असावे जमिनीवरती, कवेत अंबर घेताना,
हसू असावे ओठांवरती, काळीज काढून देताना...
संकाटासही ठणकावून सांगावे, आता ये बेहत्तर,

नजर रोखुनी नजरेमध्ये, आयुष्याला द्यावे
उत्तर...

करून जावे असेही काही, दुनियेतूनी या जाताना,
गहिवर यावा जगास साऱ्या, निरोप शेवटचा
देताना...

स्वर कठोर त्या काळाचाही, क्षणभर व्हावा कातर-
कातर,

नजर रोखुनी नजरेमध्ये, आयुष्याला द्यावे
उत्तर...

प्रणोती मुंडे
द्वितीय वर्ष बी.फार्मसी

देव माझा सांगून गेला पोटा पुरतेच कमव
जीवभावाचे मित्र मात्र खूप सारे जमव

फुटका आरसा अन तुटका कंगवा

ज्यांचं ज्यांचं वय आज
पन्नाशीत आहे
त्यांच्या स्वभावा मधे
बराच संयम आहे

कुठून आला हा संयम
एवढी नम्रता कशी ?
अपमान पचवण्याची
ताकद आली कशी ?

या प्रश्नांची उत्तरं
जरूर तुम्हाला मिळतील
जर तुम्हाला बालपणीचे
त्यांचे दिवस कळतील

दारिद्र्य आणि गरिबी
घरोघरी होती
अंग घासायला दगड

अन दाताला राखुंडी होती

कशाचं बॉडी लोशन
अन कसचं Hair gel
हिवाळ्यात अंग फुटलंकी
आमसुलाचं तेल

तोंड पाहण्यासाठी नेहमी
फुटका आरसा असायचा
इतकुश्याच तुकड्या मधे
एकतर फक्त एक डोळा , नाहीतर एकच कान
दिसायचा ....

सगळे दात असलेला कंगवा
कधीही मिळाला नाही
अफगाण स्नो चा भाव आम्हाला
कधीच कळाला नाही

चड्डी अन सदऱ्याला
तांब्याची इस्त्री असायची
न्याहारीला लोणच्या सोबत
शिळी भाकरी भेटायची

कबड्डी , लंगडी , कोया
सगळे फुकटचे खेळ असायचे
दोन्ही गुडघे फुटले तरी
पोट्टे खुश दिसायचे

कांद्याचे पोहे अन
मुरमुऱ्याचा चिवडा
पेढ्याचा तुकडा मिळालाकी
आनंद आभाळा एवढा

काजू , बदाम यांच्या बदल
फक्त ऐकून होतो
एखादा पाहुणा आला की

अंगणात नाचत होतो

मोठ्या माणसा समोर जायची
हिंमतच नसायची
वडील बैठकीत असलेकी
पोरं ओसरीवर दिसायची

आजकालच्या पोराना हे
खरं वाटणार नाही
आई वडिलांच्या गरिबीवर
विश्वास बसणार नाही

म्हणून म्हणतो पोरानो
आई वडिलांशी बोला
काही नाही मिळालं तरी
आनंदाने डोला

नसण्यातच मजा होती
मोठं झाल्यावर कळतं
खरं शिक्षण माणसाला
गरिबी कडूनच मिळतं

राहुल दळवी

द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

संवाद

कुणाच्या सांगण्यावरून आपल्या मनात
एखाद्या व्यक्तीबद्दल चांगले वा वाईट
मत बनवण्यापेक्षा,
आपण स्वतः चार पावले चालून
समोरासमोर त्या व्यक्तीशी संवाद साधून
मगच खात्री करा.

नाती जपण्यासाठी संवाद आवश्यक आहे...
बोलताना शब्दांची उंची वाढवा
आवाजाची उंची नाही.

कारण ... पडणाऱ्या पावसामुळे शेती पिकते,

विजांच्या कडकडाटामुळे नाही...
 आणि वाहतो तो झरा असतो
 आणि थांबत ते डबकं असत...
 डबक्यावर डस येतात
 आणि झऱ्यावर राजहंस !!
 निवड आपली आहे...!!
 कुणावाचून कुणाच काहीच अडत नाही
 हे जरी खरे असले तरी कोण कधी उपयोगी पडेल
 हे सांगता येत नाही.
 डोक शांत असेल तर निर्णय चुकत नाहीत,
 अन्... भाषा गोड असेल तर माणसं तुटत
 नाहीत.

रसिका गोंदकर
 प्रथम वर्ष बी. फार्मसी

पहिली कविता

हया आधी कधीच केली नाही, कविता कोणासाठी
 म्हणूनच बोलतो ही पहिली कविता तुझ्यासाठी

दूर राहुनी माझ्याकडून रडले ना कोणी
 माझ्यासाठी,
 आठवण माझी काढून.
 मलाही आठवण कोणी आले नाही,
 माझी पहिली आठवण तू
 तुला पाठविले त्याने माझ्यासाठी
 म्हणून ही पहिली कविता तुझ्यासाठी

चेहऱ्यावर येउनी स्मितहास्य, कधी उमगले नाही
 रडत असताना हसवण्याचा प्रयत्न कोणीच केला
 नाही
 मी दुःखात आहे हे पाहुनी, तू रडली माझ्यासाठी
 म्हणून ही पहिली कविता तुझ्यासाठी.

अबोध साळवी
 द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

पिता

ऊठ सुठ प्रत्येक कवी आईचेच कौतुक करतो.
 बाप बिचारा कौतुकाला नेहमीच पारखा ठरतो.
 सकाळ दुकार सर्वासाठी आईच थापते भाकरी.
 आयुष्यभराच्या शिंदोरीसाठी बापच करतो ना
 चाकरी.
 दुःखात आई रडून घेते तेव्हा बापू असतो शांत,
 मनात दाबलेल्या दुःखाचा लागतो का कधी अंत.
 आई घडविते मुलांना देते आचार-विचार,
 पण मुलांच्या नोकरीसाठी सांगा कोणी होतो
 लाचार.
 देवासमोर झुकताना आई त्याला आयुष्य मागते,
 त्यांच्या भवितव्याच्या चिंतेपाई रात्र-रात्र कोण
 जागते.
 साखरपुड्याच्या साडीमध्ये मुलगी असते नटलेली,
 गरीब बापाच्या सदार्यातील बनियन असते
 फाटलेले.
 आई म्हणजे मांगल्या तिच्याशिवाय सगळे व्यर्थ,
 पण बापाविना आईला सांगा आहे का अर्थ.
 श्रीरामच्या वनवासापाई आईने शोक केला, पण
 राम, राम म्हणत बिचारा बापच ना हो आधी
 गेला.

आकाश पाटील
 तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

वंशाची पणती

सुसंस्कृत अशा भारतात
 आश्चर्यासारखं असं घडतंय
 कोमल कळीनसारख्या मुलींना
 जन्मण्या आधीच मारल जातंय
 अघोर अस कृत्य का केल जातंय
 वंशाला दिवा हवा म्हणून
 हे मोठ पाप केल जातंय

तोंडाला काळ फासल जाईल
अस सर्व काही घडतंय
उमलण्या आधीच या कळ्यांना
वेलीवरून तोडल जातंय

वंशाला दिवा हवा या विचारांमुळे
आता मुली नष्ट होतात की काय अस वाटतंय
याच कळ्यांच रुपांतर नंतर फुलात होतंय
याच फुलच रुपांतर नंतर फळात होतंय
आणि नंतर हेच फळ झाडाची शोभा वाढवतंय

फुलांशिवाय वेलींच सौंदर्यच नष्ट होतंय
तसच मुलींशिवाय घरच घरपणच नाहीस होतंय
आणि म्हणूनच हे सर्व थांबव हे मनापासून
वाटतंय

शुभम काटकर
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

दुनियादारी

“निघाला आज तुम्ही करायला दुनियादारी
गेल्यावर कळेल आमची किंमत तरी
आईच्या मायेन ,जीवन लावला शिकवलं
बापाचा मायेन ,धाकत करवून घेतल
राग तुम्हाला आलाही असेल ”
कदाचित दात ही तुम्ही धरला असेल
पण झाकली मुठ तुम्हा कळलीच नाही ||१||
हिंमत असेल तर करा दुनियादारी
नाहीतर करावी लागेल दुनियेची चाकरी
एक न एक दिवस कळेल तुम्हा
१ली १२वीच शिकवते पायरी
करायला दुनियादारी
अन हीच उपयोगी पडते
पुढे प्रत्येक वेळी
तर आपण लीन होऊ
थोराच्या पाई

तेव्हाच कळेल खरी दुनियादारी

करण स्वामी

द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

माझे स्वप्न

एक स्वप्न होत की, स्वप्नांमध्ये एक जग
असाव, जगामध्ये मी आणि,
मला एक स्वप्न दिसावं
स्वप्नात भेटावी एक स्वप्नसुंदरी,
जिच्या सोबतीने सुख वाटे अंतरी
तिच्यापासून कधी न व्हावा दुरावा,
अंतःकरणात माझ्या तिचाच विसावा
संपली होती आस आता, स्वप्न साकार होण्याची
पण ईश्वराने केली, पुरती माझ्या स्वप्नाची
साकारले स्वप्न आज,
हर्ष मावेना अंतरी
सांगू कसा तुला मी,
तूच आहेस माझ्या स्वप्नातील सुंदरी
एकच करतो विनंती,
साक्ष घेऊन प्रभूची
स्वप्नातही करू नकोस,
अवहेलना माझ्या स्वप्नाची

मुक्ता नायकोडे
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

गुरुजी

काय शिकावायचं गुरुजी
हे तुमच्याच हातात हाय,
नाय फुटलं अक्षर तर,
मरण त्येचं शेतात हाय.
त्याला थोडं ध्यान द्या,
पोर माझी अडाणी हाय,
म्यातरं नाय शिकलं,

सांगते अशी माझी माय.
 हात तंगलाय गुरुजी,
 पाटी पुस्तकं वागून घ्या,
 तुमच्याच पोरावानी,
 ह्यालाबी समजून घ्या.
 जीवाचं मातरं व्हतय,
 बटव्यात पैकं नाय,
 दाणं-दुणं संपून गेलंय,
 घरात दुरडी रिकामी हाय.
 म्हणून म्हणते गुरुजी,
 पोराला लई शिकवायचं हाय,
 तुमच्या सारखच त्यालाबी
 मोठा सायेब करायचं हाय,
 नाय फुटलं अक्षर तर,
 मरण त्येचं शेतात हाय.

श्रीशा सातपुते
 अंतिम वर्ष बी. फार्मसी

लोक मंदिरात गेल्यावर कसे
 बाजारात गेल्या सारखे वागतात
 चार आठाणे टाकून
 काही न काही मागतात...

ग्रंथालय शास्त्राचे शिल्पकार डॉ. एस. आर. रंगनाथान

डॉ. एस. आर. रंगनाथान हे आंतरराष्ट्रीय किर्तीचे भारतीय गणित तज्ञ व पुस्तकालय तज्ञ होते. यांचा जन्म १२ ऑगस्ट १८९२ रोजी मद्रास प्रांतातील (सध्याचे चेन्नई) तंजावर जिल्ह्यातील

शियाली या छोट्याशा गावात झाला. त्यांचे प्रार्थमिक शिक्षण शियाली येथील हिंद विद्यालयामध्ये झाले. विद्यार्थी दशेपासून त्यांनी संस्कृत वाङ्मयाचे अध्ययन सुरु केले. नंतर मद्रास येथील ख्रिचन कॉलेज मध्ये प्रवेश घेऊन इंग्रजी विषयात बी. ए. पदवी प्राप्त केली. भारतीयांमध्ये वाचन संस्कृती अधिकाधिक रुजावी या साठी त्यांनी प्रयत्न केले.

गणिताची प्राध्यापकी आणि ग्रंथपाल म्हणून कार्य व गौरव:

शिक्षण मिळविणे सोपे आहे. पण शिक्षण देणे हे एक शास्त्र आहे. हे लक्षात आल्यानंतर त्यांनी या शास्त्राचा अभ्यास करण्याचे ठरवून अध्यापन शास्त्राची 'एलटी' परीक्षा उत्तीर्ण केली आणि गणिताचे प्राध्यापक झाले. नंतर प्राध्यापकाची नोकरी सोडून ते मद्रास विद्यापीठ ग्रंथपाल म्हणून काम पाहु लागले. ग्रंथालय शास्त्रामध्ये त्यांना ग्रंथालयाचे जनक म्हणून संबोधले जाते. डॉ. एस. आर. रंगनाथान यांना 'डी. लिट' ही पदवी दिल्ली युनिवर्सिटी तर्फे देण्यात आली. सन १९६३ मध्ये ग्रंथालयशास्त्रात त्यांना सरकारचा 'रावसाहेब' व 'पदमश्री' तसेच नॅशनल रिसर्च प्रोफेसर ऑफ लायब्ररी पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले.

लंडन विद्यापीठात अभ्यासक्रम:

ग्रंथालयशास्त्राचा शिक्षणाकरिता मद्रास विद्यापीठाने आपल्या स्वखर्चाने त्यांना स्कूल ऑफ लायब्ररीयनशीप साठी लंडनला पाठविले होते. लंडन विद्यापीठाचा एक वर्षाचा अभ्यासक्रम पूर्ण करून ते पुन्हा मायदेशी संघाची स्थापना केली नंतर ग्रंथालयाची झपाट्याने प्रगती केली.

डॉ. एस. आर. रंगनाथान कार्य:

सुसंस्कृत समाजनिर्मितीसाठी शालेय शिक्षणासोबत निरंतर शिक्षण देखील किती आवश्यक असते, त्याचे महत्वविकासत्यांनी सर्वप्रथम पटवून दिले. त्याकरीता ग्रंथालयाचा प्रसार होऊन देशातील सर्व सामान्यांना ज्ञानाची कवाडे विनामूल्य खुली करून द्यायला हवी यासोबत वाचनसंस्कृती रुजावण्यासाठी जनतेला प्रवृत्त केले पाहिजे हा विचार डॉ. रंगनाथान त्यांनीच सर्वप्रथम देशात रुजवला.

आधुनिक काळातील कार्याचे महत्व:

आधुनिक भारतातील ग्रंथालयाचा डॉ. रंगनाथान ह्यांचा फार मोठा वाटा आहे. प्राचीन काळात पुस्तके ही बंद कपाटात ठेवल्यामुळे त्याच्यावर फक्त विद्वान लोक व राजे यांची फक्त मक्तेदारी होती. देशातील सर्वसामान्यांना ज्ञानाची कवाड विनामूल्य खुली करण्याचा विचार सर्वप्रथम डॉ. एस. आर. रंगनाथान ह्यांनी मांडलेले पाच नियम पुढीलप्रमाणे.

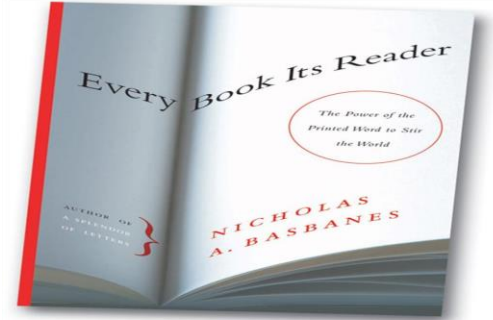
- ग्रंथ हे उपयुक्त असतात

- प्रत्येक ग्रंथास वाचक मिळाला पाहिजे

- प्रत्येक वाचकास ग्रंथ मिळाला पाहिजे

प्रत्येक वाचकास ग्रंथ मिळाला पाहिजे

- वाचकांचा व सेवकांचा वेळ वाचवा

- ग्रंथालय वर्धिष्णू संस्था आहे.

ग्रंथालय वर्धिष्णू संस्था आहे

कोलन वर्गीकरण:

ग्रंथालय शास्त्रीतील महत्वाचे काम कोलन
वार्गीकरण ही पद्धत त्यांनी अमलात आणली
त्यामुळे ग्रंथपालाला त्या पुस्तकामध्ये काय आहे
किंवा ते कोणत्या विषयाचे आहे ते कळले व
ग्रंथपालास या पद्धतीमुळे विषयानुसार पुस्तक
मांडणी करण्यास सोपे. हे काम फार अवघड होते
या पद्धतीमुळे सोपे झाले.

क्लॉसीफाईड कॅटलॉग कोड:

१९३४ मध्ये डॉ. एस. आर. रंगनाथान यांनी
क्लॉसीफाईड कॅटलॉग कोड ही पद्धत अमलात
आणल्या मुळे ग्रंथपालाना ग्रंथालय मध्ये पुस्तके
हे विषय, लेखक, प्रकाशक तसेच दाखलांकानुसार
ठेवण्यास मदत झाली. त्यामुळे संशोधकास
संशोधन करण्यास भरपूर वाव मिळाला.

प्राचीन काळात ग्रंथपाल हा पुस्तके जतन करून
ठेवणारा संरक्षक अशी ख्याती होती परंतु डॉ. ए
स. आर. रंगनाथान यांच्यामुळे ग्रंथपालास
'माहितीचा अधिकारी' म्हणून म्हतव प्राप्त झाले.
डॉ. ए स. आर. रंगनाथान यांचा वाढदिवस हा
भारतात ग्रंथपाल दिन म्हणून साजरा केला
जातो. अशा या थोर ग्रंथालय शास्त्रातील
जनकास कोटी कोटी प्रणाम.

सौ. स्नेहल पाटील
ग्रंथपाल

खेळ अजून संपलेला नाही

खेळ अजून संपलेला नाही
कारण मी अजून जिंकलो नाही
खेळाचा या मैदानात खूप जण उतरलेत
हारूनही जिंकल्यासारखे
माझे हास्य बघून घाबरलेत.

गमावले तर मी काहीच नाही
मिळवले तर मी खूप काही

नवी किरण, नवी अशा
माझ्या जीवनात मी घेऊन येणार
कष्टांचा सडा मी अंगणात पाडणार

जुन्याच माझ्या जगात
नव्या या खेळात
मी नव्याने खेळणार

आणि उतरणार खेळात एकदाचं
आणि जिंकून पण जाणार तेव्हाचं.

सारिका बेलिकट्टे
अंतिम वर्ष बी. फार्मसी

मसालेदार पत्र

प्रिय जायफळ भाऊजी व दालचिनी ताई
नारळ दादाचा स. न. वि. वि.

आता पत्र लिहण्यास कारण की बदाम
दादा यांना आनंदाची बातमी यांची सुकन्या
शहाजिरे यांचे लग्न जिरे यांचे सुपुत्र लवंग
कुमारी यांच्याशी ठरले आहे. मिरचीला शाळेत
घातले व मोहरी अजून लहान आहे. तसेच मनुका
आजारी आहे. शेजारचे डॉ. बडीशेप काका व
खसखस यांच्याकडे उपचारासाठी गेले आहेत.

सकाळी साखर दादा व त्यांची पत्नी
चहापूड, यांचे कडाक्याचे भांडण झाले. त्यामुळे
दोघांनी उकळत्या पाण्यात उडी मारली. तसेच
बटाटे काका विळीवर उडी मारून मरण पावले.
त्यांचा मुलगा कांदा हा एका कोपऱ्यात बसून
रडत आहे. आता जास्त काही लिहित नाही.
कडीपत्ता व कोथिंबीर यांना नमस्कार व तीळ
हिला गोड पापा.

कळावे,
 आपला नारळ दादा,
 पत्ता- खलबत्ता मिक्सर बेपत्ता
 मु.पो.- पलीकडे ता. आमच्याकडे,
 जि. तुमच्याकडे
 फोन नं. फिरवाल तिकडे

त्रिवेणी पाटील
 द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

स्वातंत्र्य

किती राहू मी बंधनात,
 बिना स्वातंत्र्याची जगत आहे मी या जगात.
 या रिती, जाती भेद यांची का आहे भिती,
 का हे लोक माझा अधिकार हिरावून घेती.
 या बंधनातून मुक्त होऊन मला भरारी घ्यायची
 आहे.

पण माझी स्थिती चक्रव्युहात अडकलेल्या
 अभिमन्यूची आहे.

मला मुक्त आकाशी उडत जायचं आहे,
 माझी स्वप्न मला जगायची आहेत.
 या बंधनाच्या पुढे आहे माझं स्वप्नाहून सुंदर
 आयुष्य,

त्याला मला फुलासारखं फुलावायचं, वार्यासारखं
 झुलवायचं, आनंदानी बहरायचं.

एकदा बंधनातून मुक्त करून पहा तरी,
 प्रगती नेहमी आणीन तुमचा दरी.
 तुमच्या सुखाची होईन मी ज्योती मी,
 तुमच्या दुःखासाठी होईन श्वेत मी.

उमा चव्हाण
 तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

माझी आई

आई तुझ्यात आहे ईश्वर आणि परमात्मा
 तुझ्या एवढे कोण आहे जगी एवढा महान आत्मा
 आई ,तू आजपर्यंत कष्ट सोसले आहेत किती
 मला सांगता येणार नाही त्याची महिती

साडीच्या घडीप्रमाणे आयुष्यातील
 दिवस उलगडत जातात

काळजात रुतून बसलेल्या आठवणी
 पुन्हा उजेडात येतात

आयुष्याच्या वाटेवरती तूच आहेस खरी शिल्पकार
 तुझे कधीच फेडू शकणार नाही मी उपकार
 आई तुला पाहिले आहे मी संकटे झेलताना
 तुला पाहिले आहे मी संसाराचा रथ चालवताना
 आई तुझी टिकून राहू दे अशीच आमच्यावर
 माया

कारण ,तूच आहेस या कल्पवृक्षाची खरी छाया.

नीता गावकर
 तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

स्वप्न

अशीच एकदा गोड सकाळी आली ती

माझ्या स्वप्नी

अंगावर शालू ओठ गुलाबी

काजळ तिच्या नयनी

पायात पैंजण, हातात बांगड्या

नाकात नाथ जणू कोर चंद्राची

उतावळे मन म्हटले आज उगवली

तुझी चांदणी शुक्राची

अशाच त्या गोड सकाळी आली ती

तुला मी कधी
 वजन करायला लावत नाही,
 कारण तुझ्या शरीराचा व्यास त्या
 इवल्याशा मशीनवर मावत नाही.

माझ्या जवळी
कुशीत तिला घेताच जणू वीज कडाडली
कानफाडीत मारून आईने धुंदच
उडवली
म्हणाली उठ मूडद्या दुपार झाली
पल्लवी कांबळे
द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

संकट

संकटाला कधी कंटालायचं नसतं
त्याला समोरचं जायचं असतं
कुणी नाव ठेवली तरी थांबायचा नसतं
आपल चांगले काम करायचं असतं
अपयशाने कधी खचायचं नसतं
जिद्दीने बळ वाढवायचं असतं
नाराज मुळी व्हायचं नसतं
चैतन्य सदा फुलवायचं असतं
पाय ओढले म्हणून परतायचं नसतं
पुढे अन पुढेच जायचं असतं
लोक निंदेला घाबरायचं नसतं
आपल समर्थ दाखवायचं असतं
जीवनात खूप काही करण्याजोग असतं
आपल तिकड फक्त लक्ष नसतं.

जयकेदार पोर्लेकर
प्रथम वर्ष बी. फार्मसी

तेव्हा...!

असेच दिवस हेही सरतील
स्वप्नांच्या मृगजळामागे पुन्हा
सगळे धावतील
पण.....तेव्हा

कॅन्टीनच्या वन बाय टू चहाची सर
त्या फिल्टर कॉफीलाही येणार नाही
लेक्चर रूममधल्या फॅनसाठी भांडणार मन
आता एसीतही रमणार नाही
कधीतरी हळूच आठवणी मनात डोकावतील
असेच दिवस हेही सरतील
पण.....तेव्हा

PROXY मारायचं मन होऊनही
कुणी परवानगी देणार नाही
सगळी गणित बरोबर साधली तरी
उत्तर अचूक मिळणार नाही
कधीतरी मग पापण्यांच्या कदाही ओलावतील
असेच दिवस हेही सरतील
पण.....तेव्हा

सोनेरी फुलपाखरांसारखं भिरभिरताना
अचानक आयुष्याचा वाट वाटेतच हरवतील
प्रेम, मैत्री सगळ्या शब्दांचे अर्थही बदलतील
कदाचित सगळीच अवघड कोडी सुटतील
पण...तरीही

आपली आयुष्य आत्ता इतकी सुंदर नसतील
अन् असेच हे सुंदर दिवस हरपतील

नेहा शिंदे

द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

माणूस असाच का असतो

दगडाच्या मूर्तीसमोर टेकतो तो माथा
माणुसकीला मात्र मारतो नेहमी लाथा
माणुसातील देव त्याला दिसतच नसतो
प्रत्येक माणूस असाच का असतो?
चांगल्या गोष्टी त्याला नाही आठवत
वाईट गोष्टी कधीच नाही विसरत
पावित्र्याला दूर लोटून व्यसनाला जवळ करतो
प्रत्येक माणूस असाच का असतो?
श्रीमंतीचा सार्थ अभिमान वाटतो

गरिबीत मात्र मान खाली घालतो
 नियतीचा फेरा त्याला काळातच नसतो
 प्रत्येक माणूस असाच का असतो?
 दुसऱ्यातील नेहमी दुर्गुणच तो शोधतो
 स्वतःच्या दुर्गुणांना सद्गुण समजतो
 जगा आणि जगू द्या हेच विसरून जातो
 प्रत्येक माणूस असाच का असतो?
 सुचरिता मोहिते
 द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

माणूस इतका बदलतो का ?

माझ्या वाचनात आलेली मनाला चटका लावणारी
 अशी एक सुंदर हृदयस्पर्शी गोष्ट.

मी एका हॉटेलमध्ये गेलो. वडापाव संपवून मी
 चहा घेतला. तेवढ्यात तिथे एक ६५-७० वर्षाची
 बाई आली. डोक्यावरच भलं मोठं जळणाच ओझ
 तिने बाजूला टाकल... कुठेतरी एखादा काळा
 केस, कपाळावरती मोठी कुंकवाची छटा, घामामुळे
 कुंकवाचा लाल रंग भुवईपर्यंत आलेला, धारदार
 नाक, तंबाखूची मसरीने काळवंडलेले दात,
 सुरकुतलेले हात... तीनचार जोड देऊन हातानेच
 शिवलेले नववारी लुगडं आणि चोळी असा काही
 तिचा वेश होता.

“नुसतंच कालवण मिळलं का गं बाई ? माझ्याकडं
 भाकर हाय.”

तिचा होकार मिळताच कळपात फडक्यातून त्या
 बाईने शिळी भाकर काढली. आणि दिलेल्या
 कालवाणा बरोबर अधाशीपणानं खाऊ लागली. मी
 विचार करायला लागलो आपण पैसे द्यावे का ?
 हिला कुणीच नसेल का ? आणि असेल तर अशी
 वेळ का यावी तिच्यावर ?

इतक्यात तिची भाकर संपण्याच्या आत ती
 हॉटेलवाली मुलगी म्हणाली, “ आज्जी, मिसळ पाव
 घ्या. पैसे नाही घेणार !”

“पोरी, आज खाईन पोट भरून पण उद्या ?”

तुम्हाला मुलबाळ नाही का ? त्यावर त्या
 म्हणाल्या, “तसं नाय काय, पोरगा मोठा, सायब
 आहे, परदेशाला इंजनेर हाय पण त्याला येळच
 नाय.

कानाखाली कोणतरी जोराची चपकार मारावी
 आणि त्याचा आवाज मेंदूपर्यंत घुमावा तसे हे
 शब्द माझ्या कानावर पडले. आणि विचारांचा
 काहूर माजल. माणूस इतका बदलतो का? आणि
 संपूर्ण आयुष्य वाहून घेणाऱ्या या माउलीची
 त्याला क्षणभरही आठवण येत नसेल का? आणि
 सगळच अनुत्तरीत होत. माझा चेहरा खाली
 घालून मी आता विचार करीत होतो. इतक्यात
 माझ्या पाठीवर तोच थरथरता हात फिरला. मी
 वरती पाहिलं तर तीच बाई मला म्हणाली, “
 इतका विचार करू नकोस बाळा, तुझ्या आई-बा
 ला नीट जप म्हणजे झालं...”

मग तर मेल्याहून मेल्यासारखं झाल. मी आता
 फक्त रडयचाच बाकी होतो कारण एका क्षणात
 माझं पूर्ण अंतरंग त्या माउलीन वाचल. पण
 आम्हाला आमच्याच आई-वडिलांचं थोडसं
 दुःखसुद्धा कधीच जाणता येत नाही. जीवनाच्या
 सचोटीत एवढं शिक्षण घेऊनही आम्ही अगदीच
 अडाणी वाटतो त्यांचासमोर! कुठ शिक्षण घेतलं
 असेल यांनी हे. सेटलमेंट , न्यू जॉब, इनक्रीमेंट,
 प्रमोशनच्या घोळात आम्ही ही आमची माणसं
 कुठ हरवून बसतो आम्हालाच कळत नाही. डोक
 जड झाल. मी उठलो आणि चालू लागलो.
 शेजारच्या जिल्हा परिषदेच्या शाळेत मास्तर
 मुलांना विचारात होते. आपण काय शिकलो? मी

मनाशीच उत्तर दिलं, आयुष्यात इंजिनिअर नाही होता आल तरी चालेल पण चांगला, जबाबदार माणूस जरूर व्हायचं...

मित्रांनो आयुष्यात कितीही मोठे व्हा पण ज्यांचामुळे तुम्ही हे जग बघत आहात, ज्यांचामुळे तुम्ही शिकला त्यांना कधीच विसरू नका.

त्यांनी त्यांच्या पोटाला चिमटा काढून तुमचं पोट भरलेलं असत, तुम्हाला शिकवलेलं असत. त्यांच्या डोळ्यात अश्रु येतील असे कधीच वागू नका.

ऋतुजा बागे
द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

आयुष्य

आयुष्य म्हणजे खेळ नव्हे
फुकट मिळालेला वेळ नव्हे
आयुष्य हे कोड आहे
सोडवाल तितके थोडे आहे
म्हणून म्हणून आयुष्यात माणसे मिळवावी
एकमेकांची सुख दुखे एकमेकांना कळवावी
तस पाहता आयुष्य खूप सोप असत
जगताना दुःखातच सुखही असत
वाट्याला आलेल्या अश्रुतही समाधान वाटत
मोठं संकटही किती क्षुल्लक वाटत
आयुष्य थोडं असाव, पण ओढ लावणार असाव,
आयुष्य थोडं मिळावं, पण जन्माच प्रेम मिळावं
जे. एन. डोंबाळे

- रिकामा नवरा घरी, दम-बिर्याणीची फर्माईश करी
- भक्त गेला देवापाशी, चित्त त्याचे चपलापाशी

ऐश्वर्या चौगुले
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

श्वास

श्वास आहे तोवर
जगण्याची आस आहे
प्रत्येक जण सुखी असल्याचा
प्रत्येकाला भास आहे
कोणा ना कोणाला प्रत्येकाचा
प्रत्येकाला त्रास आहे
दुसऱ्यावर नाही पण स्वतःवर तरी
कुठे कोणाचा विश्वास आहे?
आजचा दिवस कसा जाईल
ह्याचा प्रत्येकाला ध्यास आहे
आयुष्यभर परीक्षा देत असून
इथ कोणी कुठ पास आहे
हे असे मन मारलेले जीवन
कोणाला रास आहे
तरी पण शंभर वर्ष जगावे
अशी प्रत्येकाला आस आहे.

पल्लवी कांबळे
द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

आधुनिक म्हणी

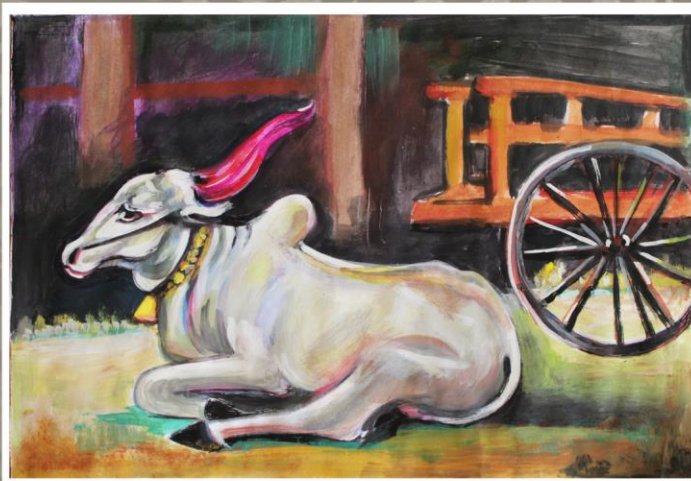
- अडला विद्यार्थी क्लासचे पाय धरी
- कॉलेज तास भर, मेकअप दिवसभर

ART GALLERY

**TRUPTI PUNDPAL
TY B.PHARM**

**GAUTAMI KASBEKAR
SY B.PHARM**

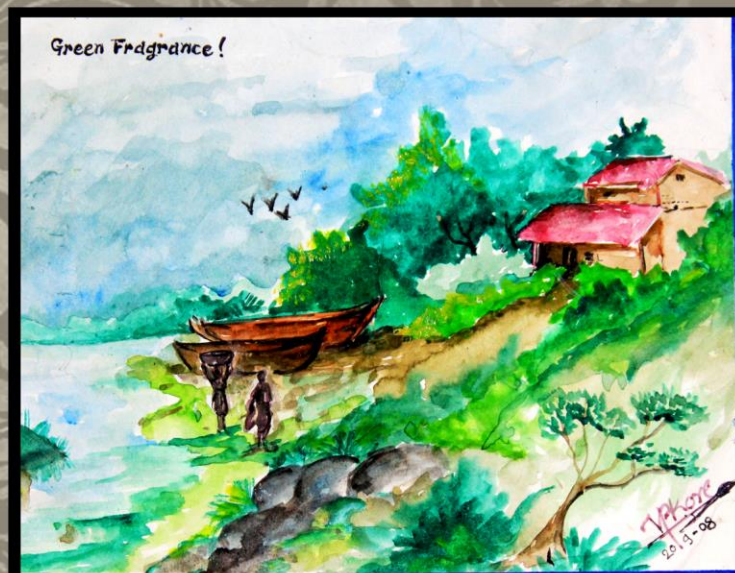

ART GALLERY

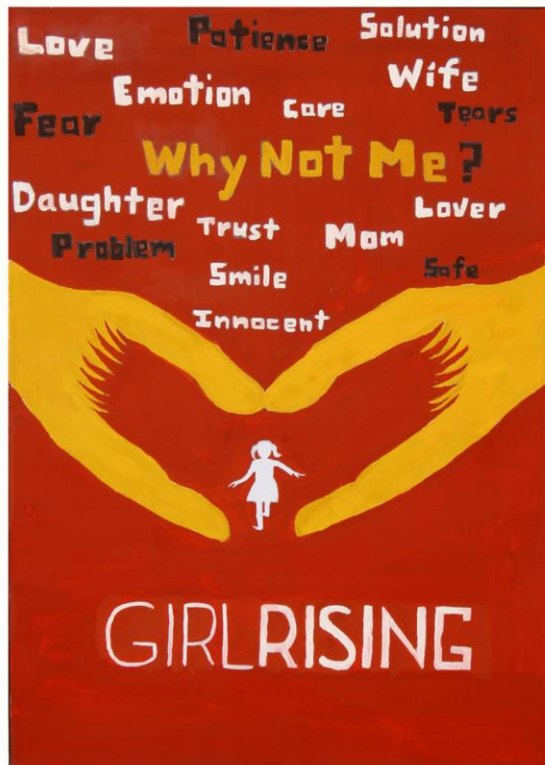
VISHWAJEET KORE
TY B.PHARM

NISHA DESAI
FY B.PHARM

ART GALLERY

To the world you may be just a teacher, but to your students you are a Hero!

**MAHESH APATE
SY M.PHARM**

हिंदी विभाग

कला केवल यथार्थ की नक़ल का नाम नहीं है
कला दिखती तो यथार्थ है, पर यथार्थ होती नहीं है।
उसकी खूबी यही है, की यथार्थ मालूम हो।

नकदी रहित भारत (कैशलेस इंडिया)

नकदी रहित भारत की संकल्पना अभी हाल ही में प्रकाश में आई है और इसका श्रेय सही मायनों में केंद्र सरकार द्वारा अभी हाल ही में किए गए 500 रुपये और 1000 रुपये की मुद्रा के विमुद्रीकरण को जाता है। शुरू-शुरू में तो लोगों को पुरानी मुद्रा को नई मुद्रा से बदलने एवं अपने ही खातों से पैसे निकालने में काफी कठिनाइयों का सामना करना पड़ा और यही वजह है कि सरकार के इस कदम की घोर आलोचना भी हुई।

सरकार के आलोचकों के अनुसार, बिना किसी पर्याप्त व्यवस्था के इतना बड़ा कदम अचानक उठाना ठीक नहीं था। उनके अनुसार ऐसा कदम उठाने से पहले ही सारे इंतजाम कर लेने चाहिए थे। आलोचकों का कहना है कि भारत में ऑनलाइन लेन-देन कतई सुरक्षित नहीं है और ऑनलाइन माध्यम से धोखाधड़ी की घटनाएं आम हैं और इसलिए पर्याप्त सुरक्षा उपायों को अपनाए जाने की आवश्यकता है। आलोचकों ने इस पूरे प्रकरण की बेहद डरावनी तस्वीर पेश की और यह तर्क भी दिया कि बाजार में आवश्यक नकदी प्रवाह की अनुपलब्धता के कारण, कई लोगों की मौत हो गई और कई लोगों की नौकरी चली गई।

हालांकि सभी पुराने 500 रुपये और 1,000 रुपये की मुद्रा के विमुद्रीकरण के बाद देश में डिजिटल माध्यम द्वारा नकद लेनदेन में भारी उछाल देखा गया है। क्रेडिट / डेबिट कार्डों, मोबाइल फोन अनुप्रयोगों, एकीकृत भुगतान इंटरफेस (यूपीआई), भीम (भारत इंटरफेस फॉर मनी) एप, आधार सक्षम भुगतान प्रणाली (एईपीएस) या ई-पर्स के तहत विभिन्न अनुप्रयोगों के द्वारा नकदी रहित भारत (कैशलेस भारत) के लक्ष्य को प्राप्त करने की दिशा में अपेक्षित प्रगति दर्ज की गई है।

निष्कर्ष: भारत जैसे विशाल देश में जहां एक बड़ी जनसंख्या गरीबी रेखा से नीचे जीवन बिताने को मजबूर है, नकदी रहित अर्थव्यवस्था (कैशलेस इकॉनमी) लागू करने में कठिनाइयां आना तो स्वभाविक है लेकिन इस दिशा में प्रयास शुरू करना जरूरी था। आज डिजिटल माध्यम से मौद्रिक लेन-देन के प्रति लोगों के मानसिकता में एक बड़ा परिवर्तन आया है। लोग जान गए हैं कि डिजिटल माध्यम भी सुरक्षित, आसान, सुविधाजनक एवं पारदर्शी है और नकदी रहित भारत में काले धन या नकली मुद्रा की अब कोई गुंजाईश नहीं है।

सदाफ मुतवल्ली
तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

कामयाब तो बच्चे बोर्नविटा से,
पुरुष रजनीगंधा से और
महिलाएँ फेयर एण्ड लवली से होते हैं
बाकि डिग्री ये सब बस मोह माया है

जिंदगी

जिंदगी कुछ पल की है ये जिंदगी
कब गुजर जाये कुछ पता ही नहीं
कुछ गलतियाँ भी करो, करो कुछ सही
जियो इसको ऐसे कि यादगार बन जाये
जियो इसको ऐसे कि लाजवाब बन जाये
शायद फिर ना मिले ये जिंदगी
कुछ पल की है ये जिंदगी
कब गुजर जाये कुछ पता ही नहीं
कुछ नासमझीयाँ भी करो ,पर समझो हर घड़ी
करो कुछ ऐसा काम कि शानदार बन जाये
करो कुछ नाम कि तेरा भी एक इतिहास बन जाये

शायद फिर से मौका ना दे ये जिंदगी
 कुछ पल की है ये जिंदगी
 कब गुजर जाये कुछ पता ही नहीं
 दिल की भी बात सुनों, मन की ही हरदम नहीं
 जिंदगी जियो गीत की तरह कि एक साज बन जाये
 और इस जहाँ में आने वाला हर कोई इसे दोहराये
 शायद फिर ना मिले ये जिंदगी
 बस कुछ पल की है ये जिंदगी
 कब गुजर जाये कुछ पता ही नहीं।

अनिल सावंत
 अंतिम वर्ष बी. फार्मसी

1980 के बाद के हिंदी उपन्यासों में विभिन्न वाद - नारीवाद

उपन्यास - कठगुलाब

प्रकाशित वर्ष - 2012

कठगुलाब ये उपन्यास हिंदी के प्रसिद्ध लेखिका मृदुला गर्गजी ने लिखा है। कठगुलाब कि प्रमुख कथा चार महिलाओं तथा एक पुरुष कि कहानी है। पाँचों प्रमुख पात्रों कि कहानी उनके जीवन के अधूरे पन के समान हि अधूरी है। स्मिता, मारियन, नर्मदा और असिम चार स्त्री कथावचक और विपिन एक पुरुष कथावचक के जरिए या उनक परिप्रेषक में उपन्यास संरचना बुनाव की गई है।

यह एक स्त्री-प्रधान रचना है। स्मिता, मारियन, नर्मदा औरत असिमा एवं विपिन इस उपन्यास प्रमुख पात्र है, जो अलग-अलग परिवेश से संबध होते हुए भी एक-दुसरे से परस्पर सरोकार रखते हैं। स्मिता के चरित्र में जो कुंठा है, घृणा है उसका कारण निसंतान होना है। वह तेज रोशनी और शिशे के सामने जाने

से कतराती, है क्योंकि तेज रोशनी, शिशे के सामने उसके साथ लैंगिक शोषण किया गया था।

इस उपन्यास में प्रमुख कथ के अलग अनेक उप-कथा हैं। ये उप-कथा अलग-अलग देशों के अलग-अलग वर्ग के महिलाओं के जीवन की अधूरी कहानी है। मारियन पति के साथ उपन्यास लेखन के लि उसके समा खोजबीन में पोलैंड, स्पेन से आइ महिला है। लेखिका ने नर्मदा के बारे में छोटे लोग की मानसिकता को बताया है।

लेखिका ने असिमा द्वारा दिल्ल के सम्बन्ध में डी.टी.सी. की बस सेवा का वर्णन करती हैं। विपिन संतान प्राप्ति की तिव्र आकांक्षा पीडित है। एक प्रबुद्ध पाठक स्मिता, मारियन से लेकर विपिन तक हर चरित्र में नारीवाद जागरूकता ढूँढने में विवश है। पर नारीवाद पर सवाल उठाते चरित्रों के डायलाग उपन्यास में कई जगह बिखरे हुए हैं। उदाहरण के तौर पर पृ. १७२ में स्मिता और असिमा की बातचीत

"देख स्मिता, सच कहेगी तो सच सुनोगी, वरना नहीं। सोच कर तय कर ले। मुझे यह छल-प्रपंच पसंद नहीं है। दो टुक बात करने का साहस है तो मुझसे दोस्ती कर वरना अपना रास्ता नाप।"

"तुम लोगों के का क्या कुछ निजी नहीं होता?"

"किन लोगों का?"

"फेमिनिस्टों का"

"आपस में नहीं।"

"तू क्या हर औरत से सब कुछ कह देती है?"

मैंने कहा, नहीं यार फेमिनिस्टों से।"

कठगुलाब उपन्यास मूलतः 'आत्मकथात्मक' शैली में लिखा गया है जिसमें पूर्व दिष्टि एक महत्वपूर्ण उपकरण के रूप में शामिल है। कथा के पाँचों प्रमुख पात्र कथवाचक के रूप में अपनी-अपनी कहानी कहते हैं और कथानक को आगे बढ़ाते नजर आते हैं। कठगुलाब में पूर्व दिष्टि शैली का प्रयोग उसके कथ्य की स्वाभाविकता के अनुकूल है। पात्र अपनी कहानी सुनाते हुए अपनी स्मृतियों में चले जाते हैं।

कठगुलाब उपन्यास की लेखिका का प्रमुख उद्देश है - मनुष्य को जीवन का वास्तविक अर्थ बताना। अपनी-अपनी अस्मिता तलाशती विभिन्न स्त्रियों के जीवन-प्रसंगों के चित्रण के द्वारा लेखिका ने प्रतिकूल परिस्थितियों में भी जीवन का अर्थ प्राप्त करने का संदेश दिया है।

कठगुलाब उपन्यास को "व्यास सन्मान" मिला है। कठगुलाब दिल्ली वि. वि. के बी.ए. पाठ्यक्रम तथा अनेक विश्वविद्यालयों में स्त्री-रचना / विमर्श पाठ्यक्रमों में शामिल।

शुभम काटकर
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

EMPLOYEE: "हेलो बॉस, मुझे टेररिस्ट ने
पकड़ लिया है,
दोनों हाथ काट दिए, आँख फोड़ दी, किडनी
निकाल ली"
BOSS: देख ले ....हो सके तो आज, आज
AUDIT है.

जिंदगी

जिंदगी में बच्चों की
खुशियों में सबसे बड़ा माना
आज उन्होंने हि तो
हमारे खुशियों को मार डाला
जिसका हाथ पकड़कर
बच्चे चालाना सिखे थे
आज उन्होंने हाथ छोड़कर
उन्हे पराया कर दिये
दुनियावाले इतना कठोर
कब बनने लगे है
अरे पराये छोड़ो आजकल
अपने हि दर्द देने लागे है
जीन बच्चों के लिये हमने
अपनी खुशिया को नजर अंदाज किया
आज उन्होंने हि दुसरो के खातीर
हमे घर से अलग कर दिया
आज भी जाब दुआ मांगता हु
उनही की सलामती मांगता हु
असलीयात में ना सही लेकीन
सपनों में उनही के साथ जीता हु
सत्यजित चौगुले
प्रथम वर्ष बी. फार्मसी

जी के देख...

एक बार जिंदगी में कभी खुद के लिए नहीं,
तो किसी और के लिए जी के देख.....
एक बार खुद के लिए नहीं तो किसी
तो किसी और के लिए रोके या हसके देख.....
लाख दुःख आयेंगे लेकिन एक बार तू
डट के खड़े होकर देख.....
जिंदगी एक खेल है उसे एक बार दिल से
खेल कर देख.....

मौत ही सब कुछ नहीं,
बस एक बार जी के देख.....

गौतमी कसबेकर
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

प्यारी माँ

तेरी उंगली पकड़ के मैंने चलना सिखा,
तेरी ही आखों से संसार मैंने देखा ।
भगवान खुद ना आ सके इस लिए,
शायद तुझे मेरे लिये भेज दिया
नहीं तो वह भी तो है यहा,
जिन्हें लावारिस ही संसार में छोड़ दिया ।
आज फिर तेरी गोंद में सोने का दिल करे,
तेरी हाथों से खाले को दिल बेकरार है।
याद आ गए वह सुनहरे दिन
बस अब यादें ही रही गाई याद करने को
बचपन लोटके तो नहीं आ सकता,
तुझें कितना चाहते यो यहा बता नहीं सकता,
मेरी हर साँस तेरी ऐहसास है,
जब चाहे इसे ले लेना,
छोड़ के ना जाना कभी चाहे,
मेरी साँस भी मुझसे लेना ।
प्राची पाटील
द्वितीय वर्ष एम्. फार्मसी

कंजूस लड़की दुकानदार से -:
ऐसा साबुन दो जो कम घिसे
और नहाने के बाद चेहरे पे लाली
लाये ।
दुकानदार नौकर से -:
मेडम को एक ईट का टुकड़ा देदो..।

अहिंसा - जीवन का सर्वोत्तम मूल्य

भगवन महावीर कितना सरल किंतु सटीक कहते हैं की सुख सबको प्रिय है और दुःख अप्रिय है. सभी जीना चाहते हैं, मरना कोई नहीं चाहता. हम जैसा व्यवहार स्वयं प्रति चाहते हैं, वैसा ही व्यवहार दुसरो के प्रति भी करे. यही मानवता और उसका आदर है. मानवता बचने में हैं, मारने में नहीं. किसी भी मानव, पशुपक्षी या प्राणी को मारना, काटना अमानवीय है, क्रूरतापूर्ण है. हिंसा, हत्या, और क्रूरता का मानवीय मूल्यों से कभीभी मिलाव नहीं हो सकता. मूल्यों का संबंध तो 'जिओ और जीने दो' जैसे सरल तत्वों से ही है.

आज संसार में यही हो रहा है. अहिंसा की उपेक्षा से सारे के सारे नैतिक मूल्य अपना अर्थ खो रहे हैं. अहिंसा आज एक शाश्वत तत्व है क्योंकि यह एक विकास का माध्यम है और हिंसा विनाश का. अहिंसा जीवन तथा स्वर्ग है और हिंसा मृत्यु तथा नरक है. एक मनुष्य जब दुसरो को मारता है तो तो वह स्वयं को भी मारता है. स्वयं की श्रेष्ठताओ को भी बलि चढ़ाता है. इसी बात को भगवन महावीर ने 'आचरंग सूत्र' में बहोत ही मार्मिक ढंग से बताया है, जिसे तू मारना चाहता है वह तू ही है. जिसे तू शासित करना चाहता है वह भी तू ही है. यह अद्वेत भावना ही अहिंसा का मूलाधार है.

यह सत्य है की दुसरो का अस्तित्व मिटाकर स्वयं का अस्तित्व बनाये रखने की कोशिश व्यर्थ और घातक होती है. मनुष्य जाती युद्ध, हिंसा और हत्या के भयंकर दुष्परिणामों को भोग चुकी है. इसलिए मनुष्यता और दुनिया को बचने के लिए अहिंसा से बढ़कर कोई उपाय नहीं है.

मानव ने ज्ञान- विज्ञान में आश्चर्यजनक प्रगति की है, लेकिन अपने तथा दुसरो के जीवन में सन्मान की स्पष्टता बहुत कम की है. विचार क्रांतियाँ बहुत हुई पर आचार के स्तरपर क्रांतिकारी परिवर्तन बहुत कम हुए. शांति अहिंसा और मानवाधिकारों की बातें संसार में बहुत हो रही हैं. पर नैतिक आचरण का अभाव स्पष्ट दिखाई देता है. इसलिए आचार-विचार, आहार-संस्कार और जीवन व्यवहार सभी में अहिंसा का संचार होने से मानवता का उपवन खिल उठेगा. सब जानते हैं की अहिंसा एकता, प्रेम और भाईचारे का संदेश है लेकिन कोई इसे समझता नहीं.

अहिंसा की स्थापना के लिए जरूरी है की अनेकता से ऊपर एकता की प्रतिष्ठा. तभी हम मानव धर्म और राष्ट्र बचा सकेंगे. राष्ट्र बचाने पर समाज बचेगा. और समाज के बचने पर व्यक्ति बचेगा. यदि हमें प्रगति एवं विकास के नए शिखर छूने हैं, जीवन की अनंत संभावनाओं को जिन्दा रखना है तो अहिंसा को सर्वोपरि प्रतिष्ठा देनी ही होगी.

अहिंसा परमो धर्म :

शुभम पोळ
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

शायरी

हसना और हसना खुशी है मेरी
हर कोई खुश रहे यह चाहत है मेरी
भले ही कोई मुझे यद् करे या न करे
हर अपने को यद् करना आदत है मेरी

दर्द को न देखिये दर्द से
दर्द को भी दर्द होता है

दर्द को भी जरूरत है प्यार की
आखिर प्यार में दर्द ही तो हमदर्द होता है

रिश्ते कांच की तरह होते हैं
टूट जाये तो चुभते हैं
क्योंकि इन्हें टूटने में एक पल
और जुड़ने में कई बरसों लग जाते हैं
रितिका कामरा
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

फर्ज

वतन की मिट्टी का
कर्ज हमें चुकाना है,
भारत की शक्ति के लिए
खुद को भी बदलना है।

मेरे प्यारे देश का नाम
आसमाँ से भी बढ़ाना है,
मानवता के धागे बाँधकर
बंधुत्व से हमें रहना है।

संस्कार हो तो भारत जैसे
यह लोगों को दिखाना है,
हमें भी वीर युवक बनकर
देश के काम आना है।

शुभम काटकर
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

परियों के जैसे आती है गोदों में,
माँ-बाप की कली खुल जाती है बगियों में,
मुस्कुराती है, हसाती है, फिर चली जाती है औरों
के आँगन में,
बेटी कहते हैं उसे कोई दहेज नहीं,
खुशी का पिटारा है पैसों का थैला नहीं।

भारत में उभरती कौर्पोरेट चिकित्सा

कारोबार के हर क्षेत्र में इन दिनों एक नई संस्कृति का उभार होता नजर आ रहा है और वह है कौर्पोरेट संस्कृति। चिकित्सा के क्षेत्र में भी यह संस्कृति अपने पांव तेजी से फैला रही है। आजादी के बाद से ले कर अब तक अस्पताल प्रबंधन और इलाज में तकनीकी बदलाव के साथ ही साथ पेशेवर रवैया अपनाया जा रहा है। बिड़ला, टाटा, अपोलो, हिंदुजा जैसे बड़े-बड़े औद्योगिक घरानों के अस्पताल पहले से ही सुपर स्पेशलिटी अस्पताल के रूप में जाने जाते थे, अब रिलायंस, डालमिया, इमामी, फोर्टिस सहित बहुत सारे औद्योगिक ग्रुप कौर्पोरेट चिकित्सा के साथ स्वास्थ्य सेवा के क्षेत्र में कदम बढ़ा रहे हैं, फिर वह अस्पताल, नर्सिंगहोम, क्लिनिक, डायग्नोसिस सेंटर हो या स्वास्थ्य बीमा का क्षेत्र। चिकित्सा से जुड़े इन तमाम क्षेत्रों में कौर्पोरेट स्तर की सेवाएं दी जा रही हैं।

आधुनिक चिकित्सा व्यवस्था को ले कर समयसमय पर हुए सर्वेक्षण का नतीजा यही कहता रहा है कि कौर्पोरेट अस्पताल संस्कृति के कारण आने वाले समय में चिकित्सा क्षेत्र में बहुत बड़ा परिवर्तन आने वाला है। आधुनिक चिकित्सा मोटेतौर पर हर किसी को उपलब्ध हो रही है। वहीं रोजगार की भी गुंजाइश बढ़ी है। कौर्पोरेट अस्पतालों में आधुनिक चिकित्सा उपकरणों को औपरेट करने वाले प्रशिक्षित लैब तकनीशियनों, रेडियोलॉजिस्ट, फिजियोथैरेपी पैरामैडिकल स्टाफ, नर्सिंग कर्मियों और नई बीमारियों से

निबटने के लिए विशेषतौर पर प्रशिक्षित डाक्टरों के लिए भी गुंजाइश बढ़ी है।

स्वास्थ्य सेवा के सितारे:

भारत में स्वास्थ्य सेवा का पिछले ढाईतीन दशकों का सफर बड़ा दिलचस्प रहा है। कौर्पोरेट चिकित्सा पद्धति से पहले देश के निजी अस्पतालों में सुपरस्पेशलिटी सेवाएं आरंभ हुईं। इस ने स्वास्थ्य सेवा को एक नया आयाम तो दिया पर यह एक खास वर्ग तक ही सीमित थी। स्वास्थ्य सेवा के क्षेत्र में कुछ नाम हैं जिन्होंने इस क्षेत्र को नई ऊंचाइयां दी हैं और ये नाम इस क्षेत्र के सितारे हैं। ऐसा ही एक नाम है डा। प्रताप रेड्डी। इन के अवदानों को कभी भुलाया नहीं जा सकता। अपोलो फेम डा। रेड्डी को भारत के कौर्पोरेट चिकित्सा क्षेत्र में अग्रणी के रूप में जाना जाता है। इस क्षेत्र में अपोलो एक क्रांति के रूप में उभर कर आया। कहते हैं डा। रेड्डी का मकसद भारत में अपोलो अस्पतालों की श्रृंखला के रूप में ऐसा मैडिकल इंफ्रास्ट्रक्चर तैयार करने का था जिस में हर किसी को इलाज मुहैया हो सके। देश का आम आदमी चिकित्सा का खर्च वहन कर सके।

चेन्नई में 1983 में अपोलो अस्पताल ने अपना पहला कदम रखा। आज दक्षिण एशिया और मध्यपूर्व के देशों समेत दुनिया के 9 देशों में अपोलो की स्वास्थ्य सेवाएं उपलब्ध हैं। भारत में अपोलो के 64 वर्ल्ड क्लास अस्पताल व क्लिनिक हैं, लगभग 9 हजार बैड, डेढ़ हजार से अधिक फार्मसी, लगभग 150 प्राथमिक चिकित्सा केंद्र और डायग्नोसिस सेंटर के साथ स्वास्थ्य बीमा,

ग्लोबल कंसल्टेंटसी, 15 नर्सिंग कालेज व अस्पताल मैनेजमेंट व रिसर्च फाउंडेशन हैं।

हमारे देश में डा। प्रताप रेड्डी के अलावा चिकित्सा क्षेत्र में एक और व्यक्तित्व है जो पूरे दिलोजान से अपने पेशे के लिए समर्पित है। और वह व्यक्तित्व है डा। देवी शेटी। दिल की बीमारी से ग्रस्त गरीबों के लिए डा। शेटी नाम किसी से छिपा नहीं। अब तक वे लगभग 20 हजार ओपन हार्ट सर्जरी कर चुके हैं। सफल सर्जरी का प्रतिशत 98 है। 1991 में डा। शेटी ने एक बच्चे की हार्ट सर्जरी की, जो कि देश में पहली सफल ओपन हार्ट सर्जरी के रूप में जानी जाती है। वे मदर टेरेसा के व्यक्तिगत डाक्टर थे।

मदर टेरेसा की सोहबत में इन के दिल में गरीबों के लिए दर्द पैदा हुआ और बिड़ला के कैलकटा हॉस्पिटल में एक गरीब मरीज की ओपन हार्ट सर्जरी करने के बाद सर्जन के रूप में डा. शेटी ने अपनी फीस माफ कर दी। यह बात अस्पताल प्रबंधन को नागवार गुजरी। डा. शेटी ने उसी दम इस्तीफा दे दिया।

डा. शेटी बेंगलुरु चले गए और वहां उन्होंने मणिपाल हार्ट फाउंडेशन की स्थापना की। इस के बाद 2001 में नारायण हृदयालय के नाम से एक ट्रस्ट और अस्पताल की स्थापना की। अस्पताल के पीछे हैल्थ सिटी भी तैयार की गई है।

आज नारायण गुरुप का हृदयालय बेंगलुरु, अहमदाबाद, बरहमपुर, धारवाड़, गुवाहाटी, जयपुर, हैदराबाद और जमशेदपुर समेत 17 जगहों में 29 हैं। कोलकाता में डा. शेटी का

अस्पताल रवींद्रनाथ टैगोर हार्ट फाउंडेशन के नाम से जाना जाता है। डा. शेटी के लगभग हरेक अस्पताल में 4-5 बिल्डिंग और 2-5 हजार बैंड हैं। इन अस्पतालों में हार्ट, बौनमैरो, किडनी और लीवर प्रत्यारोपण से लेकर हर तरह की बीमारियों का इलाज समाज के हर स्तर के लोगों का हो रहा है।

बढ़ रहा है कौर्पोरेट अस्पतालों का कारोबार:

देश के महानगरों और बड़े शहरों में पिछले 2 दशकों से निजी अस्पतालों में इलाज से लेकर प्रबंधन तक का काम कौर्पोरेट ढांचे में ढल रहा है। कोलकाता, बिहार और पूर्वोत्तर के राज्यों समेत देशभर से लोगों के लिए दक्षिण भारत में चेन्नई, वेल्लोर, हैदराबाद, बेंगलुरु इलाज का सब से भरोसेमंद ठिकाना हुआ करता था। हर छोटेबड़े इलाज के लिए लोग दक्षिण भारत का रुख किया करते थे। आंखों के लिए चेन्नई का शंकर नेत्रालय और हैदराबाद का एल वी प्रसाद अस्पताल, दूसरी अन्य गंभीर बीमारियों के इलाज के लिए वेल्लोर के क्रिश्चियन मैडिकल कालेज और चेन्नई में अपोलो अस्पताल हैं। कोलकाता, बिहार और पूर्वोत्तर भारत के राज्यों के अलावा बंगलादेश और म्यांमार तक से मरीज दक्षिण भारत आते रहे हैं। यहां तक कि जमीनजायदाद तक बेच कर लोग दक्षिण भारत में कम खर्च में बेहतरीन इलाज के लिए जाते रहे हैं। अब अगर कोलकाता की बात करें तो एक समय था यहां के लोग भी बेहतरीन इलाज के लिए ज्यादातर दक्षिण भारत का रुख किया करते थे। दक्षिण भारत ही उन का एकमात्र भरोसा था। उस समय यहां इक्केदुक्के

निजी अस्पताल ही थे पर वे धनीमानी के लिए ही थे। आम आदमी इन अस्पतालों का रुख कर नहीं पाता था।

पर समय बदला और समय के साथ कोलकाता के चिकित्सा क्षेत्र में भी बड़ा बदलाव आया। पिछले 2 दशकों में अकेले ईस्टर्न बाईपास में 15-20 निजी कौर्पोरेट अस्पताल खुल चुके हैं और एक हद तक यहां अत्याधुनिक चिकित्सा का लाभ समाज के निचले स्तर के लोगों को भी मिल रहा है।

पिछले 5 सालों से अत्याधुनिक चिकित्सा सुविधा के नजरिए से कोलकाता पूर्वोत्तर भारत के लिए गेटवे बना हुआ है। इस के अलावा हर साल हजारों की संख्या में बंगलादेशी कोलकाता आ कर इलाज करा रहे हैं। पिछले साल कोलकाता के पियरलैस अस्पताल में 14 हजार बंगलादेश के नागरिकों ने अपना इलाज करवाया। दिल की बीमारी के अत्याधुनिक इलाज के लिए कोलकाता में प्रख्यात कार्डियक सर्जन डा. देवी शेटी कारवींद्रनाथ टैगोर इंटरनैशनल इंस्टिट्यूट ऑफ कार्डियक साइंस बड़ा भरोसे का अस्पताल माना जाता है। यहां भी बंगलादेश समेत नेपाल, भूटान, म्यांमार से मरीज आते हैं।

लेकिन बंगलादेशी नागरिकों के लिए कोलकाता मैडिकल हब बना हुआ है। इस के पीछे एक बड़ा कारण दिल्ली, मुंबई या दक्षिण भारत में जा कर इलाज करवाने के बजाय कोलकाता में इलाज करवाने में ज्यादा सहूलियत होती है। दरअसल, दोनों का खानपान, रहनसहन और भाषा लगभग एकजैसी है। उस पर बंगलादेश बंगाल के बहुत ही

करीब है। बंगाल में यही सुविधा नेपाली, भूटानी नागरिकों को मिलती है। जाहिर है बड़ी संख्या में नेपाल, भूटान के लोग कोलकाता इलाज कराने आते हैं।

इन्हीं वजहों से यहां के कौर्पोरेट अस्पतालों का कारोबार भी बढ़ रहा है। अब इस का फायदा एयरवेज कंपनियों को भी मिलता ही है। हाल ही में अपोलो और जेट एयरलाइंस ने फ्लाई टू गुड हैल्थ योजना के तहत इलाज और हवाईजहाज के किराए में 10 प्रतिशत छूट की भी घोषणा की है।

एयर एंबुलेंस की सुविधा

बेंगलुरु की एयर रेस्क्यू, मेदांता की फ्लाईंग डॉक्टर्स समेत देश में कई बड़े कौर्पोरेट एयर एंबुलेंस की सुविधा मोटे दामों पर उपलब्ध कराते हैं। इन हेलिकॉप्टरों में आपातकालीन मैडिकल इक्विपमेंट समेत तमाम बुनियादी सुविधाएं होती हैं जो मरीजों को आम एंबुलेंस में मुहैया करवाई जाती हैं। फिलहाल दिल्ली, मुंबई, हैदराबाद, चेन्नई, कोलकाता व चंडीगढ़ आदि जगहों पर एयर एंबुलेंस की सुविधा मौजूद है। कौर्पोरेट चिकित्सा की महंगी व खर्चीली सुविधाएं, जाहिर है, संपन्न तबके वाले ही अफोर्ड कर सकते हैं।

सरकारी अस्पताल : नियम ज्यादा सुविधाएं कम

भारत में मात्र एकचौथाई उच्चवर्गीय, साधनसंपन्न तथा शहरी लोग हैं जिन के लिए अखिल भारतीय आयुर्विज्ञान, राजीव गांधी सुपर स्पेशलिटी हॉस्पिटल, संजय गांधी पोस्ट ग्रेजुएट

इंस्टिट्यूट ऑफ मैडिकल साइंस जैसे विश्व स्तरीय सुविधाओं से युक्त संस्थान हैं जहां लैप्रोस्कोपिक सर्जरी से लेकर डे केयर सर्जरी तक की सुविधाएं उपलब्ध हैं। इन के अतिरिक्त दूसरे कौर्परेट अस्पताल हैल्थ ट्रिज्म तथा टैलीमैडिसिन जैसी आधुनिक सुविधाओं के भी विकल्प हैं। दूसरी ओर भारत में बसने वाले तीनचौथाई ग्रामीण तथा दूरदराज के लोगों के लिए उपलब्ध प्राथमिक स्वास्थ्य केंद्र, कम्युनिटी हैल्थ सेंटर व जिला अस्पतालों में चिकित्सा की समुचित व्यवस्था तक नहीं है। वहां न तो डाक्टर हैं, न ही दवाइयां। उस पर भी सरकारी नियमों का ऐसा जाल है कि कई मरीज तो पेपरवर्क पूरा होते-होते दम तोड़ देते हैं।

सरकारी रवैया तथा लालफीताशाही के कारण इस सैक्टर में कोई भी काम ढंग से नहीं हो पा रहा है। दूसरे देशों में प्रति हजार जनसंख्या पर अस्पतालों में 3.96 बेड हैं जबकि भारत में मात्र 0.7 ही हैं। करीब 10 लाख भारतीय प्रतिवर्ष इलाज के बिना ही मर जाते हैं तथा लगभग 7 करोड़ लोग विशेषज्ञ की सुविधा नहीं प्राप्त कर पाते क्योंकि 80 फीसदी विशेषज्ञ शहर में ही रहना पसंद करते हैं, केवल 3 फीसदी ही ग्रामीण क्षेत्रों में अपनी सेवाएं प्रदान करते हैं। भारत में प्रति 10 लाख आबादी पर 74,150 कम्युनिटी हैल्थ सेंटर की जरूरत है लेकिन इस की संख्या आधे से भी कम है।

2025 तक भारत के अस्पतालों में करीब 17 लाख बेड की जरूरत होगी। पब्लिक सैक्टर द्वारा किए जाने वाले 860 मिलियन यूएस डॉलर इनवैस्टमेंट

के बावजूद महज 15 से 20 फीसदी ही इस की आपूर्ति हो पाएगी। इनवैस्टमेंट कमीशन के अनुसार, पिछले 4 सालों के दौरान भारत की विकास दर 4 फीसदी की दर से बढ़ी है। उसी दर से भारतीयों की इनकम भी बढ़ी है। लेकिन इस के बावजूद बहुत बड़ी संख्या में लोगों को आधारभूत चिकित्सा सुविधाएं नहीं मिल रही हैं।

मानव अंग तस्करी:

इन दिनों स्वास्थ्य सेवाओं पर मानव अंग की तस्करी का धब्बा भी लग रहा है। 1994 में मानव अंग के व्यापार को गैरकानूनी घोषित किया गया था। हालांकि पारिवारिक सदस्यों द्वारा अंग डोनेट करने पर किसी तरह की बंदिश नहीं है। इसी का लाभ उठा कर फर्जी दस्तावेज बना कर डोनर के रूप में ग्रामीण इलाकों के गरीबों को पैसों का लालच दे कर डोनर बना दिया जाता है। देशभर में कई गिरोह मानव अंग तस्करी के काम में लगे हुए हैं। इस काम में देश के कुछ निजी अस्पताल के डाक्टर से लेकर नर्सिंग स्टाफ तक की मिलीभगत होती है। स्वास्थ्य मंत्रालय की रिपोर्ट के अनुसार, हमारे देश में हर साल 1-2 लाख किडनी की जरूरत होती है।

वहीं, पूरे देश में विभिन्न तरह के अंगों के प्रत्यारोपण के लिए डोनर का इंतजार करने वालों की एक बहुत ही लंबी सूची है। ज्यादातर मरीजों का यह इंतजार कभी खत्म न होने वाला इंतजार बन कर रह जाता है। इंतजार ही इंतजार में बहुत सारे मरीजों की मौत हो जाती है। उन्हें डोनर नहीं मिलता। लेकिन वहीं विदेशी मरीज वीजा ले कर भारत आते हैं और अंग प्रत्यारोपण करवा कर

लौट जाते हैं। माना जाता है कि अंग तस्करी से जुड़े एक बहुत बड़े रैकेट के कारण ही यह संभव हो पाता है। दिल्ली के एक निजी अस्पताल में मानव अंग (किडनी) की तस्करी का भंडाफोड़ हो चुका है। थॉमसन रायटर्स फाउंडेशन के अनुसार, मानव अंग की तस्करी के मामले में अस्पताल प्रशासन ने भी स्वीकार कर लिया है कि अस्पताल में अनजाने में पीड़ितों के शरीर से अंगों को निकाला गया।

चिकित्सा का व्यावसायीकरण:

“दमा के इलाज के लिए दिल्ली के एक कौर्पोरेट अस्पताल गया था। जेब में 50 हजार रुपए थे। मैं ने सोचा कि दमे के इलाज में एक अच्छे अस्पताल में इस से ज्यादा क्या खर्च होगा। इतने में अच्छा इलाज हो जाएगा और मैं ठीक भी हो जाऊंगा। वहां जाने के बाद मुझे आईसीयू में भरती कर दिया गया। तमाम तरह की महंगी जांचें होने लगीं। दूसरे दिन मुझे पता चला कि आईसीयू का प्रतिदिन का चार्ज काफी ज्यादा है जो मेरे बजट से काफी ज्यादा है। अपने चिकित्सक से कहा कि मैं अब अच्छा महसूस कर रहा हूं, मुझे जनरल वार्ड में शिफ्ट कर दिया जाए। लेकिन मुझे 4-5 दिनों तक आईसीयू में ही रखा गया और ठीक 5वें दिन मुझ से 2.5 लाख रुपए जमा करने के लिए कहा गया। इतनी बड़ी रकम की मैं ने कल्पना तक नहीं की थी। बहुत विनती करने के बाद किसी तरह 1.5 लाख रुपए दे कर अस्पताल से मुक्त हुआ।” - एक भुक्तभोगी

यह हाल हर जगह का भले न हो लेकिन 10 में से कम से कम 6 लोग इस तरह की समस्या से

रूबरू हो चुके हैं। मरीज किसी अस्पताल में भरती तो अपनी मरजी से हो सकता है लेकिन वहां से बाहर निकल पाना उस के हाथ में नहीं होता। सोती हुई सरकार सब देखते हुए भी अनदेखी करती है क्योंकि बड़े अस्पतालों के कर्ताधर्ता पहले ही उन की आंखों पर रिश्वत की पट्टी बांध चुके होते हैं। चिकित्सा के व्यावसायीकरण ने इलाज का तरीका तथा स्टैंडर्ड चाहे जितना भी उम्दा क्यों न किया हो, किंतु इस में दो मत नहीं है कि स्वास्थ्यसेवा पूरी तरह व्यापार बन चुकी है। इसी मानसिकता के तहत अस्पताल खोले भी जा रहे हैं और इसी संस्कृति के तहत चलाए भी जा रहे हैं।

अनिल सावंत
अंतिम वर्ष बी. फार्मसी

आज अमेरिका की लड़किया लड़ाकू विमान चला रही हैं और

हमारे देश कि लड़किया अभी तक ये पूछने में व्यस्त हैं की

“मेले बाबू ने खाना खाया”???...

कविता कवी की

कवी नहीं लिखता कविता ,वो तो हृदय से बनती हैं

कलम दर्द की स्याहि लेकर पन्नों पर खुद चली आती हैं

दर्द किसी का देखा जो भावनाओं का भार उठा रो पड़ा कवी मन मेरा कलम भी ललकार उठा बहुत सहा बहुत देखा बहुत जख्म खाया

हुआ जब आत्मविश्वास का जन्म फिर ये कलम
उठाया है
क्या है कविता? समझ लो इसको दुनिया का
लेखा जोखा
कवी लिखता है उन भावों को जिनको उसने खुद
सहा है
है कलम की ताकत ही, जो मानव इंसान बना
प्रेम, धीरज, शौर्य, का इतिहास इस कलम से ही
बना
लिखे गए ग्रन्थ कितने शेक्सपियर महान बना
अब हर कोई उठाएगा कलम क्योंकि हमें
नवभारत जो हमें बनाना

शुभम पोळ
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

कहानी सकीना की

मेरे लिखाई की शुरुवात ही मैं एक
कहानीसे करूँगा. थोड़ी अजीब पर विश्वास रखो
मुझपर मेरे दोस्तों यह कहानी समझनेवालों को
कुछ और बताने की जरूरत नहीं पड़ेगी.

तो कहानी है उस समय की जिस समय
भारत और पाकिस्तान का बटवारा अभी हुआ
था. उस समय हिन्दू-मुसलमान में मान जंग ही
छिड़ गयी थी. लोग एक दूसरे के खून के प्यासे
हो गए थे. सभी तरफ लाशों के ढेर ही पड़े थे.
ऐसे में पंजाब की किसी एक स्टेशन पर एक
उधेड़ उम्र का आदमी था. जो थका हुआ, हारा
हुआ हताश बैठा था. वो भी इस दंगालसे अपनी
और अपनी नाजुक, सुन्दर बच्ची सकीना के
साथ जल्द से जल्द यहां से किसी भी तरह
अपनी जान बचाकर निकलना चाहता था. इतने
में वहापर ट्रेन दौड़ती हुई आई. ऐसे तो उसकी
बड़ी आवाज से सभी को तकलीफ होती थी. पर
न जाने क्यों आज उस स्थानकपर बैठे सभी

लोगों को ये बहुत अच्छी आशा नजर आ रही
थी. ट्रेन आते ही लोग दौड़ते ही उसे पकड़ने के
लिए एक-दूजे को झपट्टा मार कर दौड़ पड़े. सभी
की तरह सकीना का बाप कासिम भी उसे लेकर
अपनी जान बचने के लिए दौड़ पड़ा. उस भाग-
दौड़ में वह किसी तरह ट्रेन में चढ़ा. पर चढ़ने
के बाद उसे पता चला की उस की फुल सी
नाजुक बेटा सकीना उस भाग-दौड़ में कहीं छूट
गयी. वह बेचारा सभी तरफ पागलों की तरह उसे
तलाश कर फिर रहा था. क्योंकि, उसका इस
दुनियामें उसके अलावा कोई नहीं था.

पाकिस्तान पहुँचते ही उसने कँपमें भी
जाँच पड़ताल की, पर कोई कुछ नहीं बता सका.
इसी तरह वो हर रोज कँपमें चक्कर काटता रहा.
एक दिन उसे ७-८ हट्टे-कट्टे नौजवान मिले, जो
बड़ी हिम्मत के साथ हिन्दुस्तान से उन खोए हुआ
को लाने का काम करते थे. कासिम ने उन्हें
सकीना के बारे में बताया और उन्होंने विश्वास
दिया की ३-४ दिनों में ही वो उसे लेकर आयेंगे.
कासिम उन्हें की कामयाबी की मन्नतें करता
रहा. इसी तरह दिन बीते. धीरे धीरे १० दिन भी
बीते, पर उनका कोई पता नहीं लगा. तभी उन
नौजवानों ने हिन्दुस्तानमें किसी खेत में एक
लड़की को देखा, जो मोटर की आवाज आते ही
दौड़ पड़ी. उन्होंने उसे कैसे कैसे पकड़ा और देखा
तो जैसे उस बूढ़े कासिमने बताया वैसे ही लड़की,
जिसकी ऊपर के होंठ के एक बड़ा सा तिल था,
जो दिखने में किसी भी परी से कम नहीं थी.
बहुत नाजुक पर डरी हुई थी. उन्होंने उसे बहुत
समझाया और बताया तब जाकर वह कुछ समझ
गई. उन्होंने उसे लेकर लॉरी में बिठाया. थोड़ी
देर बाद उसे खाना दिया. पर दुपट्टा ना होने के
कारण उसे कुछ उलझन से होने लगी. एक
नौजवान ने उसे अपना कोट दिया. वो लेकर उसे

झट से अपने बदन को ढकने का प्रयास किया. थकान होने के कारण उसे उन्होंने लॉरी के पीछे सोने को कहा और वो चल दिये.

इधर बाप कासिम हर रोज उनकी कामयाबी की दुआ करता रहा. उसके अलावा क्या करता. एक दिन उसे वो नौजवान उस कॅप के पास दो नौजवान दिखे. वो दौड़ता चला गया और पुछा, तो उन्होंने कहा ए भाई कौन है तू? कौन सकीना? हम तुम्हें नहीं पहचानते. बुधा कासिम बेचारा पूरा तूट गिरा. और करता भी क्या उसे कुछ समझ नहीं आया. कुछ दिन के बाद कॅप के पास सुबह सवेरे कुछ गड़बड़ मची. कुछ लोग एक लड़की की लाश जो रेल के पटरी पर पड़ी थी, वो लेकर अस्पताल आये. भीड़ को हटाते कासिम वहाँ पहुँचा. देखते ही चिल्लाया. "बेटी.....! सकीना.....!". बेचारा उस लाश पर रोने के अलावा क्या करता. उसका सहारा उसकी बेटी को देखकर बेचारा अंदर से पूरा टुंटा. शरीर पर हजारों घाव मानो किसी जानवरों ने उसे नोचा हो.

डॉक्टर आते ही भिड़को हटाया गया. डॉक्टर ने उसके नाख्को टटोला. तो उसे थोड़ी हरकत दिखाई पड़ी. उसने हवा आए इसलिए खिड़की खोली. उस कमरे में जैसे ही उजाला हुआ मानो किसीने उस लाश जैसी सकीना को जिन्दा किया हो वैसे उसमे अब जान आई. उसने अपने बेजान हाथ से हरकत की, उसने अपनी आखे तक न खोली. उसने अपने हाथ से अपने विचार से अपनी नदी छोड़ उसे निचे किया. यह देख कर डॉक्टर को एक ऐसा सदमा लगा जैसे कुछ बिजली के खंबे से लगे. पर बुध बाप अपनी बेटी के जिन्दा होने पर हंसूँ या रोऊँ ऐसी स्थिति में खड़ा था. सिर्फ ऐसी नजाने कितनी सकीना

आज भी यहाँ है जिनमें जान तभी आती है जब उन्हें सिर्फ आवाज आती है, "खोलो !"

यह कहानी मशहूर लेखक सादत हसाल मंटो की, जिनकी लिखाई पर सभी शर्मिंदा होते थे. यह कहानी पढ़कर आपको समझ ही आया होगा की ऐसी सकीना कितनी है. न जाने हजारों, लाखों या जादा भी शायद सभी को बुरा तो लगा ही होगा.

पर सिर्फ बुरा लगने से यह परिस्थिति तो नहीं बदलेगी ना. हम लोग न परिस्थिति जबतक तजि तबतक उसका बहोत बड़ा बवाल करेंगे. पर फिर से जैसे थे.

हाल ही में निर्भया रेप केस हुई थी, उसी समय कुछ दिन बाद सरकारने उसे बहुत गंभीरता से लिया(सचमुच क्या ? ऊपरवाला ही जाने). व्काही एक हिस्सा ऐसा था , की हमारे जिले के कलेक्टर ने पूरे महाविद्यालयों के एक रिप्रेजेंटिव अध्यापक और विद्यार्थी को निमंत्रित कर एक चर्चा सत्र आयोजित किया. मैं भाग्यशाली समझता हूँ की मैं भी उसी का हिस्सा रह चुका हूँ. मैं उस दिन अपने टीचर के साथ पहुँचा. उस चर्चा सत्र में बलात्कार रोकने के लिए क्या किया जा सकता है इसपर राय मांगी, तो अलग अलग महाविद्यालयों के विद्यार्थी और अध्यापकोने अपनी राय देनी शुरू की. किसने कहा हर महाविद्यालय पर एक पुलिस स्क्वाड होना चाहिए जिससे इन सबपर रोक डाला जा सकता है. किसने कहा लड़कियोने ढंग के कपडे पहनने चाहिए. किसने लड़को को दोषी ठहराया. किसी ने यूनिफोर्म की सोच दी. पूरे ३-४ घंटे में सिर्फ बैठा रहा. पर मेरे दिल-दिमाग में कुछ और चल रहा था. हमारे टीचरने मुझसे कुछ कहने को कहा. पर क्या बताता मैं उस समय

जो मेरे दिल में था वो दिमाग में न ला सका. पर आज बता रहा हूँ. अपने कलम से लिख रहा हूँ.

तो मेरे दिमाग में चल रहा था की, अगर कुछ हम कर सकते हैं, इस सब को रोकने के लिए तो वो यह है की हमें पूरे सिस्टम को बदलने की जगह अपने आप को बदलने का प्रयास करें क्योंकि हम ही उसे बदल सकते हैं. अगर किसी भी महाविद्यालय के पास आपको कुछ गलत नजर आए तो , उसे अनदेखा कर जाने की वजह, वो लड़की अपनी भी बहने या बेटी होती तो...? ऐसा विचार कर अगर हम सब चले तो यह रोका जा सकता है. कुछ अध्यापक अपनी शिक्षा सिर्फ महाविद्यालय तक सीमित न रखकर अगर किसी गलत को थोड़ी नरमी से न मने तो गर्मी से यह बताया तो यह मुमकिन है.

अगर हम हर बार सरकार को या पुलिस को दोष दे तो यह बहुत गलत है. क्योंकि सरकार लोगोने, लोगोके लिए, लोगोको ही बनाया होता है. जो की अपना प्रशासन सँभालते हैं. हम खुद क्यों नहीं बदल सकते. क्या यह आप नहीं कर सकते?

किसी भी लड़के को जो लकड़ियों को हमेशा तंग करता है, रोड-रोमियो है, उसे अगर पूछे की "अगर तेरी बेहेनसे कोई सलूक करे तो क्या करोगे भाई?" तो झटसे ही आपकी कॉलर पकड़ कर वो बोलेगा की, " कोई हिम्मत तो करे. उसे काट कर फेक दूंगा." यह उसका जवाब और जो वो रोज दुसरो की बहेनो के साथ करता है वो क्या सही है? हम अपने बारे में सोचते हैं पर किसी भी परिस्थिति को अपने भी नजरिएसे देखो. वो लड़की भी किसी की बेहेन भी है या बेटी तो है. मैं सिर्फ एक बात कहूँगा

"Just get into the character and you will find the solution"

अगर सचमुच कुछ करना है तो पहले खुद को बदलो. हम अपने आप को छत्रपति शिवाजी महाराज का अनुयायी मानते हैं. पर उनसा बर्ताब क्यों नहीं करते. या सिर्फ कहने को ही अनुयायी है? यह विचार करो मेरे दोस्तों.

लडकियों आप को भी यही कहना है की, हर रोज कोई कृष्ण, या कोई देवता नहीं आएगा. कब तक दूसरों के कंधों का सहारा लोगे. छोड़ दो ये सब. इतना तो काबिल बनो की हम अपनी रक्षा कर सके. किससे मत डरो, क्योंकि जितना दरोगे उतना ही सामने वाला डराएगा. अगर डरने की वजह प्रतिकार करोगे तो कुछ हो जायेगा.

इसलिए कहता हूँ बदलो क्योंकि,

"Charity begins at home."

तो बदलना शुरू करो दूसरों को दोष मत दो. पता है पहले बहुत अजीब लगेगा, अकेला महसूस होगा. पर एक बात मत भूलो एक छोटी सी चिंगारी भी पूरे जंगल को जला कर काले अँधेरे को उजाला करने की और द्रुष्टोको जलने की ताकत रखती है.

जुबेर पेंढारी
तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

*जिंदगी में धक्के नहीं मिले तो लाइफटाइम
अचिवमेंट अवार्ड मिलने के लिए स्टोरी कैसे
बनेगी।*

जिंदगी

मुखतसर होते हुए भी जिंदगी बढ़ जाएगी,
माँ की आँखों की चूम लेके रोशनी बढ़ जाएगी ।
मौत का आना तो तय है, मौत तो आएगी,
मगर आपके आने से थोड़ी जिंदगी बढ़ जाएगी ।
इतनी चाहत से ना देखा किजिए मफिल में
आप,

शहर वालों से हमारी दुश्मनी बढ़ जाएगी,
आपके हसने से खतरा और भी बढ़ जाएगी,
इस तरह तो आँखों की नमी बढ़ जाएगी ।
बेवफाई खेल है इसको नजर अंदाज मत कर,
तजकर करने से तो शरमदनगि बध जाएगी ।
करण स्वामी
द्वितीय वर्ष एम्. फार्मसी

शिक्षक (छात्रों से)- बताओ बच्चों 'फोर्ड'
क्या है?
राम- सर, गाड़ी
शिक्षक- और फिर 'ऑक्सफोर्ड'?
राम- सर, बैलगाड़ी !

विज्ञान के चमत्कार

प्रस्तावना:

वर्तमान युग विज्ञान की प्रगति का युग है। वैज्ञानिक आविष्कारों के बल पर मनुष्य ने प्राकृतिक शक्तियों को अपनी दासी बना लिया है। आइए, देखें की विज्ञान के आविष्कारों ने किस सीमा तक मानव जाती का कल्याण किया है।

मानव जीवन के विभिन्न क्षेत्रों में विज्ञान का योगदान:

सर्वप्रथम हम चिकित्सा तथा स्वास्थ्य के क्षेत्र को लें। आज से कुछ साल पहले चेचक, हैजा, मलेरिया, क्षय जैसी बीमारियाँ असाध्य मणि जाती थीं। आज विज्ञान की मदद से उनके इलाज के लिए रामबाण औषधियाँ खोजी जा चुकी हैं। अब सोनोग्राफी, क्ष-किरण आदि द्वारा मानव शरीर की आंतरिक जाँच की जा सकती है। आज मानव शरीर के विभिन्न अंगों का सफलतापूर्वक प्रत्यारोपण हो रहा है। विकलांगों के लिए कृत्रिम अंग बना लिए गए हैं। कैंसर और एड्स जैसी बीमारियों के इलाज के लिए भी शोध हो रहे हैं। मानसिक रोगों की भी सफलतापूर्वक चिकित्सा की जा रही है। टेस्टट्यूब बेबी तथा क्लोनिंग विज्ञान के नए चमत्कार हैं। विज्ञान के आशीर्वाद से मनुष्य की औसत आयु निरंतर बढ़ती जा रही है।

परिवहन के क्षेत्र में मोटरों और रेलगाड़ियों ने दूर-दूर के प्रदेशों को एक-दूसरे के नजदीक ला दिया है। विज्ञान की मदद से बनाए गए जलयान महासागरों पर एक देश से दूसरे देश तक दौड़ते रहते हैं। वायुयानों ने सारी दुनिया को एक इकाई का रूप दे दिया है। अनेक प्रकार के व्योमयान तथा अंतरिक्षयान विभिन्न ग्रहों-उपग्रहों की यात्राएँ कर रहे हैं।

रेडिओ, चलचित्र, दूरदर्शन, वीडियो, टैपरिकार्ड आदि साधनों ने शिक्षा के प्रसार में बहुत सहायता की है। इनके द्वारा मनोरंजन की भी अपूर्व सुविधाएँ प्राप्त हुई हैं।

टेलीफोन, भ्रमण-ध्वनियंत्र आदि वैज्ञानिक आविष्कारों द्वारा दूर बैठे व्यक्ति से भी बातचीत की जा सकती है। संगणक के आविष्कार से अलग-अलग क्षेत्रों की जटिल समस्याएँ हल करने में बहुत बड़ी मदद मिली है। इंटरनेट से हर तरह

की जानकारी प्राप्त की जा सकती है. बिजली की खोज और उसके उपयोग से उद्योग-धंधों का बहुत विकास हुआ है. कृत्रिम उपग्रहों द्वारा हमें प्रतिदिन के मौसम और वायुमंडल के संबंधित सही-सही सूचनाएँ मिल जाती हैं.

कृषि-क्षेत्र में रासायनिक केमिकल, संकरित बीजों, कीटकनाशकों आदि के प्रयोग के फलस्वरूप खेती की पैदावार पहले से ज्यादा बढ़ गई है. अनेक प्रकार के कृषि-यंत्र बनाने लगे हैं, जिससे कृषिकार्य पहले से ज्यादा आसने हो गया है.

वैचारिक परिवर्तन:

वैज्ञानिक आविष्कारों ने मनुष्य में वैज्ञानिक दृष्टि विकसित कर दी है. संसार के किसी भी देश में मानवता के ऊपर कोई संकट आता है, तो वैज्ञानिक साधनों की मदद के भिन्न-भिन्न देशों के लोग वहाँ तुरंत सहायता पहुँचा देते हैं.

इस प्रकार विज्ञान से मानव जाती का कल्याण हुआ है. वास्तव में, विज्ञान मानव जाती का सच्चा मित्र है.

मृणालिनी रजक
द्वितीय वर्ष बी. फार्मसी

मास्टर जी ने दो शब्द बोर्ड पर लिखा: सत्य और भ्रम

फिर एक स्टूडेंट से पूछा: यह बताओ की सत्य और भ्रम में क्या अंतर है?

स्टूडेंट :सर आप जो पढ़ाते हैं वो सत्य है, लेकिन इसे हम समझ रहे हैं ये आपका भ्रम है!!! .

तेरी याद

आज भी याद है वो दिन जब कुछ भी याद न रहता था

ना हम किसिकों याद करते थे , ना कोई हमें याद करता था

पर जबसे मिले है तुमसे , दिल में यादों के मेले है

दुनिया के इस भीड़ में , तेरे बिना हम अकेले है तेरी यादों ने हमें जीना सीखा दिया

इस अनपद गवार को , शायरी करना सीखा दिया

जीवन हुआ है रोशन , तेरी यादों के साथ

इसलिए मैं दुनिया से कहना चाहता हूँ एक ही बात

की यादों की कीमत उन्हें मत पूछो, जो यादों को भुलाकर जीते हैं

यादों की कीमत तो उनसे पूछो , जो यादों के सहारे जीते हैं

मुक्ता नायकोडे

द्वितीय वर्ष एम. फार्मसी

जब दर्द हृदय से ज्यादा हो जाता है तो लोग मायूस नहीं खामोश हो जाते हैं,

साथ थे जो लोग वही गम दे जाते हैं,

परायों से क्या कहना अपने ही दम तोड़ जाते हैं,

किस्मत में है वही होता है,

किस्मत देखने नहीं बनानेवाले भी मिल जाते हैं,

फितरत बदलना खेल नहीं कमजोरी बन जाती है,

जब पराये नहीं अपने ही गम दे जाते हैं, दे जाते हैं, दे जाते हैं.....!!

सदाफ मुतवल्ली

तृतीय वर्ष बी. फार्मसी

ART GALLERY

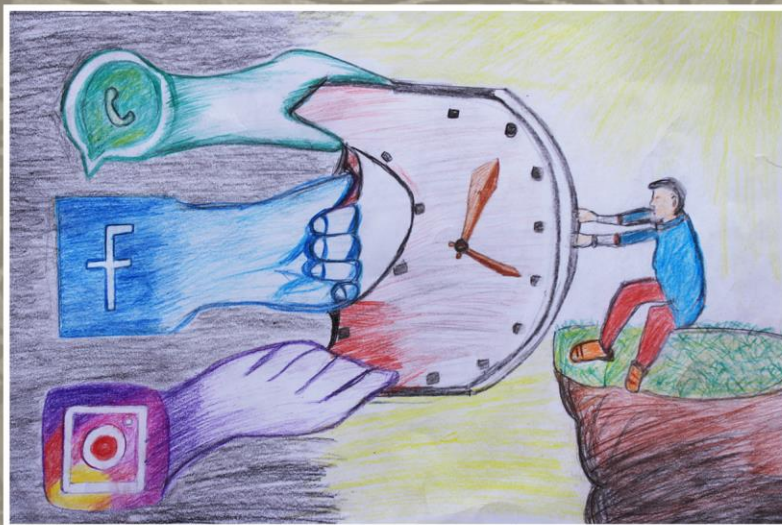
आई ९ महिने पोदान ठेपले अन
देण्यासाठी

परंतु चाप पूर्ण आयुष्य डोक्यात ठेवतो
त्याच्या भविष्यासाठी

SUKHADA CHOUGULE
SY B.PHARM

जल जीवन का अनमोल
रतन, इसे बचाने का
करो जतन !

SUPRIYA SWAMI
FY B.PHARM

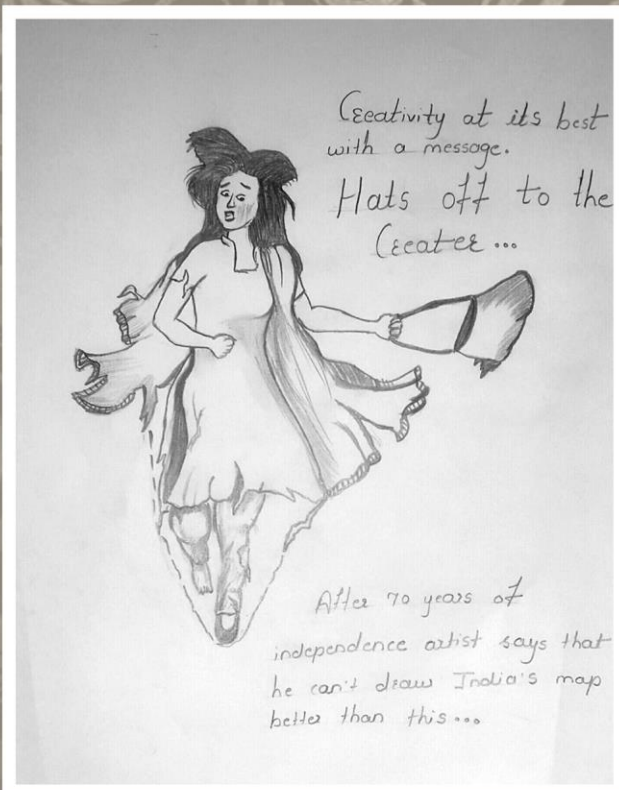
ART GALLERY

MRS. RAMESHWARI KULKARNI

**POOJA MIRAJKAR
FY M.PHARM**

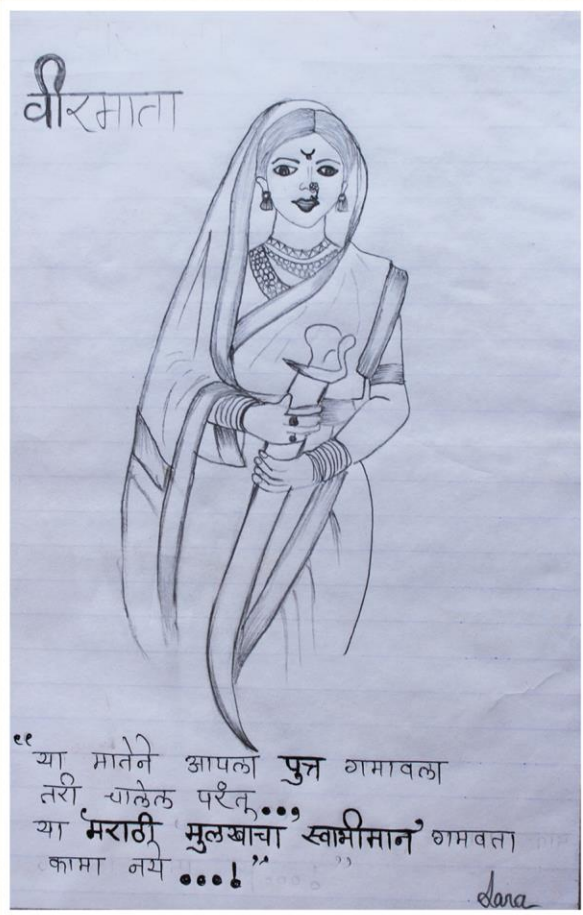
**RUTUJA SAWALE
FY M.PHARM**

**RUSHIKESH BHUJBAL
FY B.PHARM**

ART GALLERY

SARIKA BELIKATTI
FINAL YEAR B. PHARM

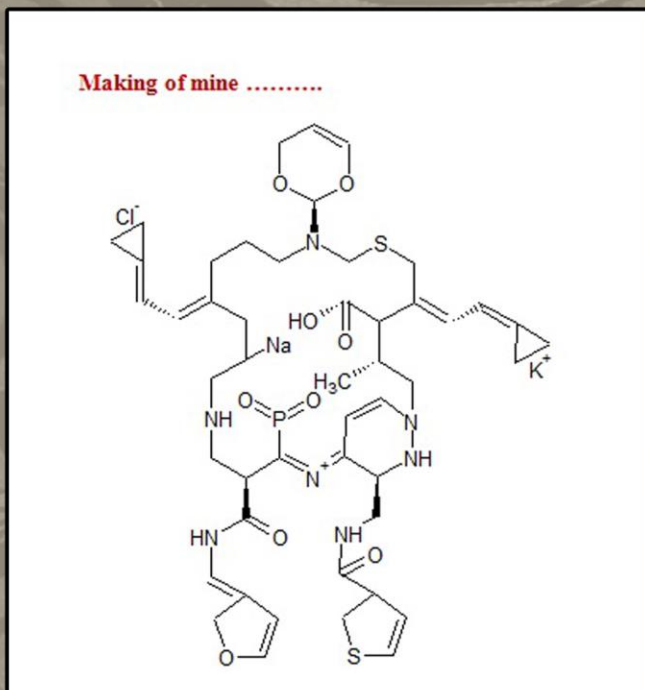

SUSHMITA BHANDVGARE
FY B.PHARM

ART GALLERY

MR. D.P.MALI
ASSIST.PROF.

KARAN SAWAMI
SY M.PHARM

SMITA KAMALAKAR
FY B.PHARM

English Section

**The more complex the
world becomes, the
more difficult it
is to complete
something without the
cooperation with others**

~ Alexander Fleming ~

A SALUTE TO THE BRAVE WOMEN SOLDIERS OF THE INDIAN ARMED FORCES

The Indian Army started recruiting women officers in 1992. Every six months, about 5000 women graduates and postgraduates between the ages of 21 and 25 years apply to join the Army. Barely a fifth clear the written test and only a tenth of those who do so are selected. There have been many notable achievements as well by women in Olive Green. Here are some. The Indian Army did Mt. Everest Expedition in 2005 and 2012 for women officers. Captain Shipra Mazumdar, Captain Ashwini Pawar, Cadet Tshering Ladol and Trainee Dechin Lhamo scaled the 8848-metre Mt Everest. There was one expedition to highest point of Siachen Glacier, "Indira Col". A team comprising only lady officers of the Indian Army scaled Indira Col, the highest point on Siachen glacier on 15 August 2009, making it the first ladies team to have reached the highest battlefield in the world. The first woman in the history of the Indian Army, to be selected for the 'Sword of Honour', is Chennai-girl

Divya Ajith in year 2010. She beat 244 fellow gentlemen and women cadets, to win the Best AllRound Cadet award and get the 'Sword of Honour', which is the highest award given to a cadet of the Officers Training Academy. Women don't join Combat Operations, but one woman beat the odds and joined the Territorial Army, she was Jawan Shanti Tigga. She was honoured by former President Pratibha Patil for being the first female jawan of our country. Lieutenant Ganeve Lalji, a young intelligence officer created history by becoming the first woman to be appointed a key aide to an Army Commander. Punita Arora is the first woman in India to don the second highest rank i.e. Lieutenant General of Indian Armed Forces and the first Vice admiral of Indian Navy. Squadron leader Veena Saharan became the first woman pilot to land heavy lift transport aircraft IL-76 at Leh airfield. Another officer, squadron leader Nidhi Handa, the first woman pilot in IAF from Himachal Pradesh, in a short career span of six years, reached the B-Green category which allows her to captain an aircraft in all the roles in

every sector of the country. History was made on 26 January 2012, when Flight Lt Sneha Shekhawat, a woman Indian Air Force (IAF) officer, led a contingent of 144 airmen at the 63rd Republic Day parade down the Rajpath. In 2015, she led an all women contingent on Republic Day Parade. Well, most of the girls are happier being Army wife. Hope when you read, you get motivated to join the esteemed forces. "You have never lived until you have almost died, and for those who choose to fight, Life has a special flavor, the protected will never know!"
-Capt R Subramaniam, Kirti Chakra (Posth)

Ajinkya Thanekar
Final Year B.Pharmacy

GIVE ME YOUR MONEY!!

BECAUSE

It can buy a House, But not a Home,
It can buy a Clock, but not a Time,
It can buy a Position, but not a Respect,
It can buy a Bed, but not a Sleep,
It can buy a Book, but not Knowledge,
It can buy a Medicine, but not a Health,
It can buy a Blood, but not a Life,
So you see money isn't everything
And it often causes pain and suffering
I tell you this because I am your friend and as
your friend I want to take
Away your pain and suffering!!
So send me all your money!
Credit card will not be accepted!!!
Only Cash.... Only Cash.....!!!

Mukta Naykode
Second year M. Pharmacy

ONLINE SALE OF MEDICINES- PROS AND CONS

In today's century of internet where all is going online that is we all are buying almost everything right from the grocery to gadgets. On the other hand, it's the time for the medicine and pharmaceutical market to catch up the trend of going online and indeed it is been in a progress.

Online sale of medicine is spreading now-a-days like an epidemic. The online sale of medicine is

done via the online pharmacies, so the question arises what are online pharmacies, these are internet based vendor of prescription drugs and encompasses both legitimate and illegitimate pharmacies. In late 1980, Pharmacy use selling prescription medication via mail order in US, Later it just transformed into first internet based pharmacy soma.com in Jan 1999. It spread to UK and finally in India.

In India, It has been not accepted to an extent as the picture proves it. But it will be a boon to this 'Digital India'. When these pharmacies have a proper strict Government control and employed pharmacists that can deliver the patient counseling as implemented in our local retail pharmacies. The growing population can be satisfied by supplying such facilities. According to our Pharmaceutical Jurisprudence, the D&C act 1940 has made certain rules for of schedule H and X drugs, such law should be implemented to the online pharmacies i.e. drugs are sold only on prescription. It gives plenty of advantages or pros like- unbelievably low prices, wide selection of drugs, broader consumer market and many more.

But yes, on the other hand we have its cons or negative effects too that can be very fatal. The concept of counterfeit drugs that are nothing but fake and difficult to identify, so instead of the drug we have ordered, we may ingest the drug that is counterfeit one. The curing of the drug may be very dangerous and the most important is patient counseling.

e.g. 1) Never take tetracycline with milk or antacids as it lowers its absorption.

2) Do not take cheese, beer, etc when on MOA inhibitor theory.

So, I could just say that our safety lies in our hands, browse safe, hunt for safe website out of all the assessable ones, read their terms and conditions carefully, see whether it is an authorized one can make a transaction as any faking in medicines can be fatal to one's life. As we the generation, the youth have the future of our country, accept the new with appreciation, sticking to old values.

PROUD TO BE A PHARMACIST!!!!...

Ziya Pailwan
Second Yeay B.Pharmacy

WHO AM I?

I am the sunrise that gives new hope
I am the gravity that holds things together
I am the potential that differs extraordinary from
ordinary
I am the second chance everyone needs after
their first mistake
I am the smile of a child that provides warmth to
the mother
I am the courage, every mother gives to their
children
I am the success that everyone tries to achieve
I am the seasonal change that is needed for the
betterment of living things
I am the peace of temple, I am the beauty of
flower
I am the colour of rainbow, I am the shore of sea
I am the universe outwardly and soul inwardly
That's what makes me "ME".

Supriya Swami
First year B. Pharmacy

Modesty is the best
way how you deal with
beauty, not how you
avoid it.

A CUP OF COFFEE

Once a group of students, highly established in their careers, Got together to visit their old university professor. Suddenly their conversation turned into complaints about stress in work & life. The professor offered the students coffee & went to the kitchen, returning with a large pot of coffee & an assortment of cups like plastic glass, crystal, some plain looking, some were expensive, some exquisite. The professor told them to help themselves to the coffee. When all the students had a cup of

coffee in their hand, the professor said “if you noticed all the nice looking expensive cups were taken up leaving behind the plain & cheap ones, while it is normal for you to want only the best for yourselves, which is the source of your problems & stress. Be assumed that the cup itself adds no quality to the coffee. In most cases it is just more expensive & in cases even hide what we drink. What all of you really wanted was coffee, not the cup, but you consciously went for the best cups.... & then you began eying each other’s cups. LIFE IS THE COFFEE. The jobs, money & position society are the cups. They are just tools to hold & contain life & the type of cup we have does not define us, nor change the quality of the life we live. Sometimes, by concentrating only on the cup, we fails to enjoy the coffee that life has provided us. ENJOY YOUR COFFEE! “The happiest person don’t have the best of everything, they just make the best of everything”.

Pranoti Munde

Second Year B.Pharmacy

INDIAN PERSPECTIVE OF PHARMACISTS

In India, pharmacists had a little role in the healthcare services. The management of patient's therapy is managed by physicians with the help of nursing faculty thus leading to underutilization of services and knowledge of pharmacists. Physicians, who are unfamiliar with services of pharmacists, may be declined to give authority to less qualify as perceived. Provision of pharmaceutical care, complete documentation of pharmacotherapy process, and achieving cost effective use of resources ultimately lead to formation of a comprehensive health care system. A positive mutual relationship with all healthcare professionals is beneficial for patient's outcomes.

The patients visit retail pharmacies often to buy the prescribed medicines. Retail pharmacy is best suited to provide the individualized patient care by providing patient counselling, reviewing of prescriptions, detection of potential side effects, etc. Pharmacists are in a position to

communicate any therapy-related information to the physician so that he can adopt appropriate correction to the therapy.

Worldwide, pharmacy education is more clinical in orientation, while in India it is having an industrial orientation. There is a need for the change in the curriculum of the pharmaceutical education in India, making amendments to include the concept of pharmaceutical care into Diploma, under graduate as well as Master's degree. In this regard, introduction of Pharm D course and M. Pharm in Pharmacy practice has changed the mind-set of students of pharmacy towards the need of people and other health care professionals. Community pharmacists, who comprises around 55% of total pharmacists in India, getting sufficient exposure, training through continuing pharmaceutical education and workshops in the pharmaceutical care will surely help to achieve the goal of “Health for All by 2020”. Pharmacists are a part of the health care services to patients and this may change the social status of pharmacists.

In India, the pharmacy act and education regulation for Pharm D was enacted and the first batch of Pharm D (Post Baccalaureate) are available for service. There are 85 colleges offering the course in India, most of which are located in Southern India. The demand for the Pharm D course is good, and many institutions are surviving by Pharm D course as conventional B. Pharm have lost the demand due to a large number of educational institutions to the tune of thousands. The practice of clinical pharmacy in hospital has already begun, and doctors are realizing the importance of pharmacists in healthcare system. The services such as drug information, adverse drug reaction monitoring, and ward round participation are gaining popularity and physicians are feeling convenient by sharing the responsibilities with the pharmacists. The current syllabus of Pharm D and Post Baccalaureate has enough opportunities for the interns to work and learn appropriate clinical skills to practice the pharmacy profession in hospitals and in community. Apart from basic sciences, interns do clerkship and 12 months internship, visiting almost all clinical departments. There were a lot

of sceptics for the course and many experts expressed their doubts of accepting pharmacists in the clinical setup. However, the change is getting accepted and gaining popularity due to the significance of pharmaceutical care in hospitals.

The current job opportunities for clinical pharmacists are yet to open, and there is a need for professional bodies to advocate policy makers to create a structural career prospectus for Pharm. D like in other developed countries.

Common man in India has become aware regarding the quality of health care services and has begun to demand for quality services. The current system is burdened, and unable to sustain the service expectations. Issues like inappropriate use of medicines and exploitation of ignorance of patients have been questioned in consumer forums. The apex professional bodies like Medical Council of India are expected to act in the interest of patients rather than its own members. The doctors are needed to explain the treatment in detail to patients/patient party. The number of patient seen by physician is increasing to all time high leaving the little time to educate patients in the aspects of lifestyle modifications, use of medicines, and diseases. There are numerous opportunities for the pharmacist to assist the physicians in the hospitals and as well as retail pharmacies.

Pharmaceutical care is a systematic process designed to identify and resolve DRPs, and individualize the pharmacotherapy, documentation and achieve economical, clinical, and humanistic outcomes while respecting sovereignty, confidentiality of the patient by committed pharmacists.

Sagar Jadhav
Final Year B.Pharmacy

AS DAYS PASS ON

As days pass on,
Our friends turn foe sometimes and
Our foes make us their best friend..!!
as days pass on,
Our life turns tragedy to mystery and
our future from dark to light..!!

as days pass on,
Our love turns someone's life partner and
someone's love best for us..!!
as days pass on,
Our childness turns into maturity and
Our silence turns to fun..!!
as days pass on,
Imagination turns in reality and
Our fear turns to our strength..!!
as days pass on,
Our days will be turned to work and
Our holidays will become worth..!!
as days pass on,
Our black hair will turn blonde and
Our memories will bind us strong..!!
as days pass on,
Our life will turn to death and
Our soul will be free till eternity..!!

Goutami Kasbekar
Second Year B.Pharmacy

PEOPLE AREN'T STEREOTYPE....

We all are so obsessed with the stereotype definition of a person belonging to a specific group that we actually ignore to know who the person really is.

If a person is Muslim then they must be terrorist. If a person is bisexual, they must be confused about their sexuality. In our country as well it is like if a person is from village, they must be naive. If a girl is in relationship, she must be characterless. If you are a girl and choose to speak, you are a rebel.

Right? No! This whole stereotype concept is wrong.

Just because the person belongs to a certain race or sexuality or ethnicity or a group doesn't mean they are solely defined by it. Just because the person is muslim they are contributing to terrorism. Just because the person is bisexual doesn't mean he will stay up all night deciding what to wear so the world will vividly know they are bisexual, they will never fall in love with anyone.

The problem with us now is that we have been so focused on making people feel lower that the standards we have set for them, we actually don't see how illogically we are discriminating the person. "We must understand that no baby is born with the pre-attached book from the uterus titled." We are all here in this world learning from each other and experimenting with our feelings. However besides this they also learn various things from themselves as well. This makes every person different from other. The whole story of human evolution is reflected by a person when they act in a certain way. So I don't think our opinion, judgment or a comment is actually needed to validate the existence of person when they were the one struggled for minimum of sixteen.

Years in this planet just so few millions of people that surrounds them can see what they have to offer for the mankind.

By this background, I really consider it is cruel to humankind to have a person inside a box of stereotype image that we have towards certain group and not let their goodness or thinking to reflect on us.

So dear everyone if you think religion, ethnicity, size, sexuality, colour and gender are the only things that defines a person than you need to re-evaluate what you learned so far.

Aditi Chougule
Second Year B.Pharmacy

While the chaos is
stunning in an attire,
judge your richness
in lucidity.

LIFE....!

When I got enough
Confidence, the stage was gone...
When I was sure of losing,
I won...
When I needed people the most, they left me...
When I learnt to dry my tears,
I found a shoulder to cry on...
When I mastered the skill of hating,
someone started loving
me from the core of the heart...
And while waiting for light for
hours when I fell asleep, the sun
came out...
That's LIFE....!
No matter what you plan
you never know what life has
planned for you...
"Success introduces you to world,
But failure introduces the world to you..."
always be happy..!!
Often when we lose hope and think this is the
end,
God smiles from above and says,
'Relax sweetheart; it's just a Bend, not the
END..!

Rhitika khamra
Second Year B.Pharmacy

DIGI-BUSINESS

Honorable Prime Minister of India Narendra Modi announced demonetization on 8th November 2016 (A historic day for Indian Economy) which curbed the black money crisis and also various other parameters were hoped to be controlled. This created various problems such as shortage of cash and also horde of people near banks.

This created the awareness among the people of going cashless with various online sources. People started using cashless transactions most of the time and they found to be useful. Almost every 8 out of 10 people own a smartphone which made the use of cashless transaction applications. Previously there was only the use of online shopping by various e-commerce websites but nowadays from small transactions to higher transactions people are using online transactions

applications every day. Most of the people have started paying their electricity bills, telephone, mobile bills, airplanes, bus and railway tickets, etc. and many more digitally. It has certain advantage for both people and Government as there is curtailment of exact amount and government can have a watch on every transaction of people such as income tax evaders or having illegal income sources. There are various online transaction applications or specifically called as UPI like Paytm, BHIM, PhonePe and many other applications by individual banks like SBI buddy, Axis Pay, etc. Initially these types of payment were used rarely and were dependent on cash, but after the demonetization its use was slightly increased however to increase the use and make a cashless society, Government of India initialized a scheme named as Digi-Dhan Yojna which stated that for every transaction of above Rs. 50 for any person and those businessmen who transactions cashless promised to carry out a lucky draw and those who win will get Rs. 1000 daily and Rs. 10000 weekly which will be carried out for 3-4 months. This proposal laid by Government of India made people to make the transaction cashless.

Not only by these type of applications, cashless transactions also done by Debit, Credit cards and also by cheques. The awareness of cashless transactions is increasing day by day and hence the aim of Government to make cashless society can be achieved very soon. It has many advantages like, ease of conducting financial transactions, no longer carrying wads of cash or even queue up for ATM withdrawals, discounts for cashless transactions, tracking on spends, budget discipline, etc. However it do has loopholes like it has higher risks of identity theft due to we are culturally not attuned to digital transactions, or losing the phone, cards, etc. when we take care of the loopholes created in this by avoiding any of the misuse, cashless transactions may prove a boon to Indian Economy. Hence it can be said as cashless transaction to the cash on-the-go transactions. There might be problems of less cash by which country maybe demonetized so let's take an

initiative to use this online payment method and Remonetize India.

Deepak Shanbhag
Third year B.Pharmacy

SUCCESS Vs FAILURE

Relax for while,
Think with a smile,
Grab success at every smile,
Go for it! All the best!!
See your goal and set a purpose
Understand the problem and difficulties
Clear your doubts and fears
Create your positive attitude and atmosphere
Embrace the challenge and task
Show the world you can do it.
Be a winner.
Avoid! God bless you!!
Fear and frustration
Aggressiveness and argumentative
Insecurity and irrevocable
Loneliness and haziness
Uncertainly and unsparing
Resentness and Hecklessness
Emptiness and envy.

Karan swami
Second year M.Pharmacy

INDIAN TRADITIONS: SCIENCE AND LOGICAL ASPECTS

Education brings about a transformation in every Individual. We learn to question, reason and understand whatever we intend to do. It may be very common experience for today's young generation to question our elders when we are asked to follow a custom or tradition. Most of the Indian customs and traditions are derived from our ancestors.

Traditions in Hinduism were considered mainly as superstitions, but with the advent of science, it is becoming evident that these traditions are based on some scientific knowledge and moved from generations to generations as traditions. Though the common people did not know science in it, they were following it very faithfully over the years. This article is an

attempt to bring forward the science involved in these traditions and rituals.

If we try and figure out the real intention behind what we are being asked to do, we would learn that our forefathers were as educated as we are today. Most of the answers can be got from the elders in the family. Try to get your doubts answered by your grandmother or grandfather. You may be thrilled and happy to know the real intention of the customs we follow in our day to day lives.

Here are some Indian Customs/Traditions listed down with the possible scientific reason with which we can get convinced with. All the reasoning used in this article is solely my thoughts and my understanding of the Indian customs. I have no intention in denying any other interpretation of the same custom or tradition discussed in this article.

Why to start meal with spice end with sweet?

Scientific Reason: Taking food this way ensures a smooth and effective digestive process because spices activate the glands which are responsible for producing the primary digestant Hydrochloric Acid (HCl). Sweets at the end of meal pull down this process. Our ancestors have stressed on the fact that our meals should be started off with something spicy and sweet dishes should be taken towards the end. The significance of this eating practice is that while spicy things activate the digestive juices and acids and ensure that the digestion process goes on smoothly and efficiently, sweets or carbohydrates pulls down the digestive process. Hence, sweets were always recommended to be taken as a last item.

Why no meat on particular days?

Hindus do not eat meat on particular days - not limited but including: Tuesdays, Thursdays, and Saturdays. The reason is that as a human being we need only a little amount of meat to fulfill the requirements of our body such as iron, vitamin B12 and other vital nutrients. But we often get addicted to eating meat which is not good for health. It can cause diseases like piles, kidney stones, colon cancer etc. Therefore, Hinduism has placed some restrictions by assigning days to particular deities.

Sitting on a floor and eating

Scientific Reason: Sitting in this position while eating helps in improving digestion as the circulatory system can focus solely upon digestion and not on our legs dangling from a chair or supporting us while we are standing.

Why do we have to fast? Whatever fast we do, is it correct way?

Most of us do fast to enjoy change from food items we regularly eat. Items like eating Khichadi is the most enjoyable way of fasting. The actual scientific reason why we should fast is,

The underlying principle behind fasting is to be found in Ayurveda. This ancient Indian medical system sees the basic cause of many diseases as the accumulation of toxic materials in the digestive system. Regular cleansing of toxic materials keeps one healthy. By fasting, the digestive organs get rest and all body mechanisms are cleansed and corrected. A complete fast is good for health, and the occasional intake of warm lemon juice during the period of fasting prevents the flatulence. Since the human body, as explained by Ayurveda, is composed of 80% liquid and 20% solid, like the earth, the gravitational force of the moon affects the fluid contents of the body. It causes emotional imbalances in the body, making some people tense, irritable and violent. Fasting acts as antidote, for it lowers the acid content in the body which helps people to retain their sanity. Research suggests there are major health benefits to caloric restriction like reduced risks of cancer, cardiovascular diseases, diabetes, immune disorders etc.

Why not to sleep with your head towards North?

Scientific Reason: Our mother earth is a giant magnet and our body has its own magnetic field too. When you sleep in north south direction, based on the magnetic theory, our body becomes completely asymmetrical with the earth's giant magnetic field. It raises the blood pressure and puts the heart in a hard to pump state. In addition, it leads to the deposition of iron content in the brain area. This can result in the serious illnesses like brain degeneration,

headache, Cognitive Decline, Alzheimer's disease and Parkinson disease.

Joining Both Palms Together To Greet (Namaskar)

In Hindu culture, people greet each other by joining their palms – termed as “Namaskar.” The general reason behind this tradition is that greeting by joining both the palms means respect. However, scientifically speaking, joining both hands ensures joining the tips of all the fingers together; which are denoted to the pressure points of eyes, ears, and mind. Pressing them together is said to activate the pressure points which helps us remember that person for a long time. And, no germs since we don't make any physical contact!

Why Do Indian Women Wear Toe Ring

Wearing toe rings is not just the significance of married women but there is science behind it. Normally toe rings are worn on the second toe. A particular nerve from the second toe connects the uterus and passes to heart. Wearing toe ring on this finger strengthens the uterus. It will keep it healthy by regulating the blood flow to it and menstrual cycle will be regularized. As Silver is a good conductor, it also absorbs polar energies from the earth and passes it to the body.

Throwing Coins In to a River

The general reasoning given for this act is that it brings Good Luck. However, scientifically speaking, in the ancient times, most of the currency used was made of copper unlike the stainless steel coins of today. Copper is a vital metal very useful to the human body. Throwing coins in the river was one way our fore-fathers ensured we intake sufficient copper as part of the water as rivers were the only source of drinking water. Making it a custom ensured that all of us follow the practice.

Tilak or Tilka

Why to welcome the guest with tilak or Tika?

Tilak or tika is applied at the spot between the eyebrows on a forehead. It is considered a major nerve point in the human body. A tilak is believed to prevent the loss of energy, and

retain this to control various levels of concentration. Moreover, the act of applying this ensures that the points on the mid-brow region and Adnya-chakra are pressed, facilitating blood supply to the facial muscles. Generally person to whom tika is applied will be actively getting involved in discussion or is going to be guest of honour and has to deliver speech, face muscles will need strength and energy which is provided by facilitating blood supply

Why do we applying Mehendi/Henna on the Hand and Feet

Besides lending color to the hands, mehndi is a very powerful medicinal herb. Weddings are stressful, and often, the stress causes headaches and fevers. As the wedding day approaches, the excitement mixed with nervous anticipation can take its toll on the bride and groom. Application of mehndi can prevent too much stress because it cools the body and keeps the nerves from becoming tense. This is the reason why mehndi is applied on the hands and feet, which house nerve endings in the body.

These are few customs and traditions with scientific reasons, majority of them are based on scientific foundation. This should be eye opener for everyone how makes fun out of those who follow a custom or tradition, instead we have to be inquisitive and generate social awareness.

Dr. Sachin Pishawikar
Assoc. Professor

TO END ALL TERRORISM

The world is mourning because of terrorists
attack,
But the world would fight back and stop them in
their tracks.
I don't know what pleasure they get causing so
much hell,
We should all line together and in peace we all
will dwell.
All around is carnage, bodies are everywhere,
All lives have been shattered the terrorists don't
care
Loss of lives and such a great pain, it is like hell
on earth.

Why can't the terrorists all repent and create a
glorious rebirth?
The sky is cloudy, the sun disappears, the moon
is also trembling trying to hide its fears
What has gone so badly wrong and why all the
hate?
Can't we all live in peace and love we can all
create?
Killing solves nothing, it creates more terrible
hatred.
Let us all pray together as prayer and peace is
sacred.
Oh God in heaven we pray to you to send us all
some hope,
Or do we need to send you a letter in a 'peace-
sealed' envelope?
To end this misery and eradicate all evil and
bring happiness to all
Including all terrorism and life will be enthrall.

Mrunalini Rajjak
Second Year B.Pharmacy

- The only court where all your sins are forgiven without any statement, MOTHER.
- When you defy your limits in anything, just push them a little harder.
- Your deeds are like a mirror, it shows what you do and also pays off for the things you do.
- A firm voice is always clear than an echo so always be specific and clear to your thoughts.
- When you succeed, don't show ego and when you fail don't give justification.
- Success not only depends on the large things you execute but also depends on the small though relevant things you come across.
- Leaders are those who make the lead and not who summon the lead.
- Being in your comfort zone you build your own wall around you trapping your subconscious goals.
- Jealousy transforms humans to crabs which always pull the one climbing up and never themselves climb up.

Deepak Shanbhag

There is no right time for
a right work, working
rightly leads to right time!

ANIMALS SHOULDN'T BE USED FOR DRUG DEVELOPMENT OR MEDICAL RESEARCH – VIEWS FOR THIS STATEMENT

“He prayeth well who loveth well”

Both man & bird & beast, said Collridge, bringing out the importance of showing benevolence & compassion to animals, as we do for fellow beings. This is because like us, animals also experience pain & suffering. They too are as much God's ovation, as man himself. Hence to use them such as Guinea pigs for drug-development or medical research, is totally uncalled for. It is not only unnatural, but also unjustifiable on moral, ethical & social grounds.

Man has from times exploited animals to serve his ends. They have been used for making his life comfortable by catering to his various needs. It's therefore against basic tenets of morality to understand pain & suffering on these poor creatures as pigs, dogs, frogs, etc. for medical research. This is for we have no right to destroy, what we cannot create. The life of an animal is also precious & invaluable, as the life of man destroying them in this manner is destroying their basic right to live.

Often people advocate use of animals for medical research, on grounds of expedience for larger benefit to mankind. Can such an absurd logic justify the daily of millions of frogs, birds, etc. by school & college students, to make them aware of basic metabolic system? We all know, that only a miniscule number of

students, actually pursue a career in medicine or pharmacology. The majority migrate to other fields like commerce & arts.

What a colossal waste of precious animals lives sacrificed at the alter to above premise, with no benefits to mankind!

Such senseless killing of animals, must make us hang our hands in shame. It shows our complete insensitivity towards them. At same time, killing them in such a manner, makes us cruel & uncaring for life. This callous attitude to life is related in growing maidens of violence in the society, especially among youth.

We have over centuries used animals to enrich our lives. This, however does not give us right to sacrifice their lives as been done today. Because of this many species of animals have extinct, endangering the ecological balance of nature

The need of hour is to develop advanced technology to stimulate various life process for drug development or researches. We should only in special cases use animals for the above. This would minimize our interference with nature & at same time respect the animals, 'right to live'.

To prevent further degradation to environment, we should ban the use of animals for drug development & research. This will make our universe a better place to live, with less pain & suffering, to all living beings, be man or beast.

Mrinalini M. Rajak
Second Year B.Pharmacy

CRICKET...IN SENSE OF EXAM

Batsman - Student
Bowler - Paper setter
Umpire - University
3rd Umpire - Waiting result
Score - Examiner
Playground - Exam hall
Audience - Helpless guardians

Commentators - Mark sheet
Expert comments - Classmates
Wicket keeper - External examiner
Sixes - Distinction
Four - First class
Follow on - A.T.K.T
Yorker - Compulsory questions
Bouncer - Questions for optional
Googly - Changed pattern
Umpire decision - Will be final
Clean bowled - Fail
Oh! It's no ball – Promoted

Aishwarya Mali
First Year B.Pharmacy

KNOW YOU ARE ENOUGH

I often wonder how happy and cheerful I used to be as a child. I used to write I am the best on my last page of the notebook. Definitely I used to make some mistakes. But in all I was an enthusiastic child. Now there are nights which are terrible and days where it is difficult to get out of bed. The sadness and misery hovering around all time. Has anyone I know died? No. Did something awful happen to me and yet majority of times we have lost energy to get out of house to work. Lost passion towards the work lost the goal and zeal to look towards a new day. So what is it that have changed? I think deep down. Isn't it daunting to think that social media has absolutely transformed our lives? As I scroll social media the newsfeed at frequent intervals I see people going abroad to work, I see people getting married, people posting their pics of the exotic locations. I see Friday night. I see poem photographs videos and achievement success triumph all laughing at me feel insignificant and inconsequential. Don't get me wrong as such but I am happy for all the success and everyone's feast. But it comes down boils down to one question. What am I doing in life? Am I goof enough to survive in this world? Am I strong

enough to survive in this competition? Have I wasted 22 years of my life? Did I choose right field? Have I made my parents proud? And half an hour conversation with friend trying to prove how life is perfect compared to each other. Several attempts of self-loathing arguments this is what he said, "dude grass is always greener on other side" after few minutes of pause I dint think I had much to say. Difficult think to believe bitter honesty in that statement. Sun is always brighter on other, shoes are always nicer on other side. How to make our side greener or brighter? This is done by not giving a care about anyone than ourselves by not letting others achievement affect us negatively by focusing on our own needs our own happiness. By creating our own story filled with own experiences, goof ups, magic, mistakes and between the battles lost and achieved. WE HAVE TO KEEP JOY AS OUR ONE OF THE PRIORITIES. If we are not getting joy of our lives then what the hell we are doing?

Aishwarya Patil

First Year M.Pharmacy

Opportunities knock all the time; however difference and ability counts for quality work!

CACTUS: MEDICINAL PLANT

Opuntia is a genus in the cactus family, Cactaceae. The most common culinary species is the Indian fig opuntia (*O. ficus-indica*). Most culinary uses of the term "prickly pear" refer to this species. Prickly pears are also known as *tuna* (fruit), *sabra*, *nopal* (paddle, plural *nopales*) from the Nahuatl word *nōpalli* for the pads, or nostle, from the Nahuatl word *nōchtli* for the fruit; or paddle cactus. The genus is named for the Ancient Greek city of Opus, where, according to Theophrastus, an edible plant grew which could be propagated by rooting its leaves. The fruit of the prickly pear cactus, known by the name cactus pear and prickly pear, is oval with a reddish-purple colour. Also known as "tuna," the fruit ripens in late summer and early fall and has a granular consistency with a flavour reminiscent of watermelon. It's eaten raw or cooked and is used to make juice, jelly, candy and even flour. Add cactus fruit to your menu plan, and enjoy its nutritional benefits.

HEALTH BENEFITS OF PRICKLY PEARS

Immune System Booster:

A single serving of prickly pears contains more than 1/3 of your entire daily requirement of vitamin C. Also known as ascorbic acid, vitamin C plays a major role in the immune system, stimulating the production of white blood cells and acting as an antioxidant throughout the body.

Furthermore, vitamin C is an important component of various enzymatic and metabolic processes, including the creation of bone and muscle tissue.

Builds Strong Bones and Teeth:

Calcium is an integral part of the human diet, and prickly pears contain a significant level of calcium in every serving. Calcium is a very important element in the creation of bone tissue in the body; in fact, 99% of the calcium in your body is found in your bones and teeth. By ensuring you have enough calcium in your system, you can prevent various dental issues, as well as age-related bone disorders like osteoporosis.

Digestive Health:

Prickly pears have a significant level of dietary fibre, like most fruits and vegetables, so these spiny fruits can help you regulate your digestive process. Fiber bulks up stool to help food pass through the digestive tract easier, thereby eliminating constipation, bloating, and more serious gastrointestinal issues, such as colon cancer or gastric ulcers.

Heart Health:

There are a number of components of prickly pears that make it very good for heart health. First of all, the levels of fiber in the fruit can help to lower the levels of “bad” cholesterol in the body, while the significant levels of potassium can help to lower blood pressure, by relaxing the blood vessels and reducing the stress on the cardiovascular system. Finally, the betalains found in prickly pear, have been directly connected to strengthening the endothelial walls of blood vessels, thereby reducing the chances of weakening or damage to the system. Reducing cholesterol, lowering blood pressure, and strengthening blood vessels can prevent atherosclerosis, coronary heart disease, and strokes.

Cancer Prevention:

Everyone is looking for the solution or cure for cancer, but unfortunately, our best bet is still to

eat as many antioxidants as we can to combat the effects of free radicals. Prickly pears have high levels of flavonoids, polyphenols, and betalains, all of which act as antioxidant compounds and neutralize free radicals before they can cause healthy cells to mutate into cancerous cells. Studies have shown lowered chances of cancer in people who regularly add these types of antioxidants into their diet.

Antioxidant Potential:

These antioxidant compounds do more than prevent cancer; they also protect skin health, lower the chances of premature aging, improve vision, prevent macular degeneration, and also increase the strength and functionality of your brain. Free radicals are partially responsible for the oxidation of neural cells that can lead to dementia and Alzheimer’s disease. Polyphenolic compounds have been linked to increased cognitive activity.

Weight Loss Efforts:

Like all fruits with high fiber and impressive nutrient density, combined with very low calories and very low saturated fat, prickly pears can keep your body in healthy form without packing on any extra weight and the fiber and carbohydrates prevent you from overeating!

Inflammation:

In traditional medicine, prickly pear was mashed and applied topically to parts of the body that were inflamed. When consumed, some of the antioxidant and mineral contents of prickly pears can also lower inflammation, particularly with conditions like arthritis, gout, or muscle strain. It can also be topically applied to eliminate the swelling of bug bites, a method that has been in use for hundreds of years.

Aarti Pawar
Second Year M.Pharmacy

EXPECTATION

Most used alphabet “A” does not appear in spellings of 1 to 999.....

That's Patience!!

Once ten friends decided to propose a girl,
on that, all boys comes with a rose, but one
boy comes with pundit.....

That's Confidence!!

Every day we go to bed, we have no
assurance to wake up alive the next
morning. But still we have plans for
tomorrow.....

That's Hope!!

When it rains, immediately bird picks
shelter except the eagle. He goes over the
cloud to avoid the rain.....

That's Attitude!!

Man asked a fallen rose, "Don't yet get hurt
when you are plucked? Rose replied, "No, I
forget my pain thinking that I am the reason
of someone's smiles".....

That's Life

Once, there was a big fire accident in
village. The forest officer went there to learn
about the situation. There they saw hen dead
in a standing position. One officer pushed
the hen with his stick. The hen slowly fell
down. Suddenly the officers were shocked.
They saw her chicks standing safely under
the mother's wings.....

That's Love!!

Suraj Kutre

Second Year B.Pharmacy

"THE WALL"

OF INDIAN CRICKET TEAM

Cricket has been played since ages ago in the world. The Britishers brought cricket to India. Since then, India has made lot of progress in world cricket. It has produced many world class cricketers like **Sachin Tendulkar, Rahul Dravid, Sourav Ganguly, Ravi Shastri, VVS Laxman, Anil Kumble et al.** But all from these legends, there stands a person who has done extraordinary work on the field and off the field and he is RAHUL DRAVID.

Rahul Sharad Dravid was born on 11th January 1973 in Indore was the backbone of Indian

Cricket Team. He began Playing for Karnataka in Ranji Trophy and after some successful years in first class career, made his debut for india on 20th june 1996 V/s England at the Lords. He made 95 on is debut and since then, never looked back. Thus there was a beginning for a career and journey of a man who become glorious, formidable and overshadowed in Indian cricket history. He was the most technically accomplished batsmen of his time, Rahul Dravid was initially considered as too slow for ODI cricket. Hence he was frequently selected for test cricket. But modifying his game, he came back as the highest run scorer in the 1999 World Cup.

He had a unique playing style for which he got the name **The Wall** as he used to keep the wicket for long time when the team was in danger. He was also the captain of Indian cricket team for 4 years (2003-2007) and had 8 test matches (out of 25, of which 11 were drawn) and 42 ODI (out of 72) were won under his captaincy. A veteran of 164 tests, 344 ODI's and more than 25000 international runs in all formats, Rahul Dravid gradually became the mainstay of the famous Indian Batting lineup in Tests. His assuring presence at the crease helped many batsmen to play freely. He was a complete team man as he did right from opening the innings to batting lower the order, keeping the wickets, a part time spinner, a fabulous slip catcher and many others, he has contributed the every way he could do for his team.

As of December 2016, Rahul Dravid remains (still after his retirement for consecutive 5 years) 4th highest run scorer after Sachin Tendulkar, Ricky Ponting and Jaques Kallis and 2nd Indian after Sachin Tendulkar to score 10000 plus international runs. Inspite of this, he has a record of never getting out for a Golden Duck in 286 innings he had played and scoring centuries against all ten test playing nations. Rahul Dravid Announced his retirement from ODI and T20i career on 16th September 2011. Then he announced his retirement from Test cricket and First class cricket on March 2012. He continued playing cricket for RCB in IPL for 3 years and RR for 2 years (now mentor for the same team)

and now is the mentor, Coach for U-19 Indian Cricket team grooming the future cricketers.

Commitment, Consistency and Class are the 3 words, if used in cricket can only be associated with Rahul Dravid. Such is his greatness. There is no such cricketer in the world with this qualities imbibed to the core. The number and stats don't define the greatness of this cricketer. It's the way in which he conducts himself on and off the field and there's where Dravid is great person. The contribution of Rahul Dravid to Indian Cricket team is immense and cannot be emulated. As he stopped playing cricket, there was an end to Dravidian era and is left behind a void that is hard to fill and a legacy that will always be remembered. Despite of great cricketers world won't see Rahul Dravid as he needs to be but great things happens only once in a lifetime.

Rahul Dravid,

Hats off to you...!!!

Deepak Shanbhag
Third Year B.Pharmacy

MEMORIES

Life is a very precious gift of God. It starts with the first cry of the baby. When it takes birth and goes through different phases of life. Like childhood, teenage and adult age, each and every phase of life is very different than the other, it is filled with various emotions, like happiness, sadness, cheerfulness and many more things like shocks and surprises. Life is not always a bed of flowers blooming and charming us all the time, it may be very tough and difficult way of path full of thorns to be walked with courage will power, self-esteem, honesty and many more values.

But one special thing is very common in these all phases... 'Memories'!! They explore our past moments and make us smile, cry, dance, sing, write because they make our feelings related to our acts in pasts. Memories are nothing but the magical dots which together complete the line of our life. Memories play a very important role in

our life, they cherish our mood and make us happy.

Today the technology has been developed, memories are saved in the form of photographs, greeting, videos, etc. It is very exciting to see the photo albums because when we grow up the photographs of our childhood with our first bicycle, our birthdays, school, gatherings, college festivals, trips make our mood delighted, fill our heart with innumerable emotions and gratitude and tears start rolling ours cheeks. There is special place for those fond memories.

Just imagine that an old lady in her 80's sitting calmly in chair of her balcony, watching the setting sun... She must have gone through every single phase of her life and would have experienced some last breaths of her life and now if you ask her, what is the treasure of your life? She would definitely answer that, her memories are the only treasures of her life because nothing except the memories would try a smile on her wrinkled face. Man comes in world with empty hands and goes with empty hands, the only thing which he carries with himself are the memories.

They could not be compared with any other treasures of the world. Not with money, not with gold and not even with diamonds, it has no comparison.

A very great poet Anand Bhakshi in one of his song has said that,

दुनिया में यु आना,
दुनिया से यु जाना,
आओ तो ले आना,
जाओ तो दे जाना,
यादे ... यादे ... यादे...

It is really very well said because a person is remembered by his deeds, not by his richness or financial status, but he is remembered by his good deeds, he does in his lifetime. Why do we remember Gandhiji, Mother Teresa even today? Just because a life lived for the service of mankind has made these people immortal in the world. Even after their death they are still alive

in the memories of people in the form of their deeds.

So according to me memories are those small twinkling stars in the sky which make the darkness of the sky even more beautiful than the day light or memories are just small dew drops on the leaves which shine like pear in the sunlight and hence they should be preserved whole through the life if you really want to make your life special!

Gautami Kasbekar
Second Year B.Pharmacy

-
- Not everyone who is close to you is your good friend. Though sometimes these people are the ones who give more pain. AVOID THEM.
  - They say “Time is Money” but “They” don’t know Time is Medicine too as it heals your wound.
  - You’ll always find people who criticize about you even if you never did something wrong AND it’s your duty to answer them not by words, nor by weapons but by your kindness.
  - Everything we hear is an opinion, not a fact while everything we see is a perspective, not truth.
  - Never Judge a person by his past and never decide his future by his present .
  - There’s a huge difference between knowing what is right and doing what is right, those who understand it will surely win it.

Apurv Gadgil
Second Year B.Pharmacy

"GROWING UP"

So growing up huh what’s that all about! I remember that on many occasions my mom would tell me, “Son, when you grow up you’ll understand.” I can’t understand her words fully just as yet but eventually I think I will. I think growing up isn’t just about outgrowing your clothes or some physical growth but it’s about psychological and spiritual development. I think as we grow up, we all acquire or should acquire sensible maturity related to certain aspects of our life. I’m not going to get technical on it as I’m

still not old enough. Recently I came to know about these thoughtful lines, ‘Wisdom is the one thing that makes growing old worth it.’ So not just knowledge but wisdom is what we obtain or should obtain from infinite number of experiences of our lives. The lessons we’ve learned or will learn impact the major extent of our future life.

In our world it’s not how you live, it’s how you die, people’s lives are not measured by how they live but rather it’s measured by what they manage to accomplish before their death. Some people spend their life in doing the right thing while some live believing that right and wrong is a matter perspective. We grow from childhood to adulthood to being old, in which I think childhood is the best part where we can be ourselves without any fear or momentary regrets. As we grow older we need to get adjusted to “reality” and modify our views about many things.

Many people are worried about getting old with their old skin and grey hair or balding and stuff. Worrying about the future is wise but there is such a thing as too much worrying which dims our life unknowingly. I think the solution to this worrying is finding happiness in little things and a pinch of music (as I’m a music person myself).

Last month was my grandmother’s death anniversary and while my parents were talking about how she was and things she did and things she cherished and how much has changed since she passed away, I thought to myself what my life will be or rather what will I accomplish when I’ll be old. Will I be happy? Will I be satisfied? Of course I’ll be happy I said to myself, but or at least I’ll try to be is what kept echoing in my mind....

Amit Tandulwadkar
Second Year B.Pharmacy

ORGAN DONATION A NOBEL WORK

LET'S LIVE EVEN AFTER DEATH

Organ donation:

It is a type of donation of biological tissue or organ of the human body to the person who needs the transplantation.

Any healthy willing person above 18 years can donate organs.

Types:

1. Live donation: it occurs when a living person wishes.
2. Decreased donation/cadaver donation: it occurs from a person who has just died which is of two types i.e. brain death & cardiac/natural death.

India:

6000 people die every day waiting for organ transplant. Every 17 minutes someone dies waiting of for transplant.

Dr. Joseph Murray a recipient of Nobel Prize in physiology or medicine performed the first kidney transplant on identical twins.

The youngest donor a baby who lived for 100 minutes donated his kidney to an adult with renal failure.

Oldest altruistic 85 years old woman donor "The Human Organ Transplant Act" by the Government of India in 1994 brought a significant change in transplantation scene in India.

Sri Lanka:

It is one of major supplier of human eyes to the world with 3000 corneas per year.

Israel:

Not only transport kidneys & hearts to the world but it also uses its army for transportation over the world.

Brazil:

Switch to an opt-out system.

Iran:

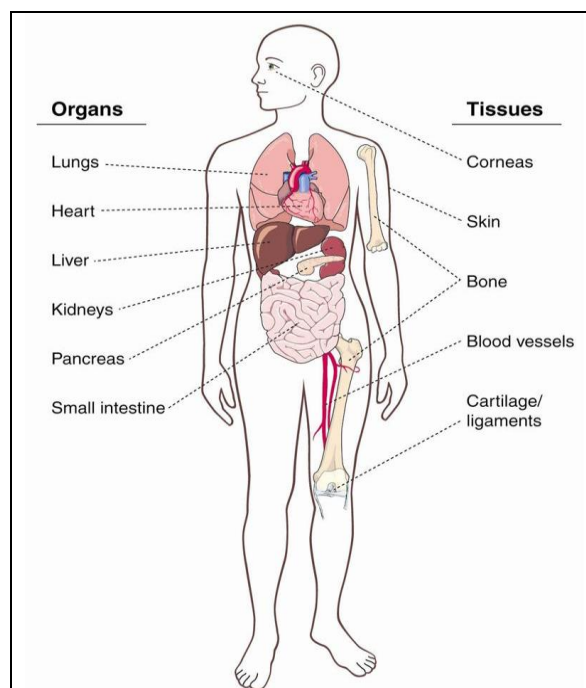
It is the country in the world waiting for least recipient.

USA:

OPTN (Organ Procurement & Transplant Network) regulates organ procure organization with regard of distribution of ethics &

standards. It is non-profit organization. Marketing must walk a fine line between stressing the need & not being forceful. Organ donation is the final act of love & generosity. It should not be treated as an interface in God's work rather it is treated as contributing in God's work.

Instead of taking organs to the heavens
Let's create heaven on the Earth.

Simran Nagarji
Final Year B.Pharmacy

THE FEMININE VOICE OF YOUNG INDIA...

I, a girl, a daughter, a sister contribute to approximately 50% of the country's population. Still, who assures my safety and well-being in this cruel, shrewd country? Some of you may be disappointed by my description of our beloved BHARAT MATA. But don't get me wrong. It's not the country I am disappointed with. It's the people, the mentality. On one hand women in the form goddesses are worshipped and on the other hand, in the same country, the same women in the form of a common girl, a lady, a mother, a sister, a daughter, a teacher, a maid, a nurse, a student and in many other roles are

exploited. What is more disheartening is that, people responsible for such exploitation are seldom punished. This is because of a viral attitude among people that "ONE CAN GET AWAY WITH ANY CRIME IN INDIA". Female infanticide, rapes, acid attacks, domestic violence etc., are heinous crimes, inflicted on many women every day.

What makes my blood boil at the moment is the same thing that is making you angry, the Delhi gang rape case. The girl was hardly 24, gang raped by 6 odd men in a moving bus in the city of Delhi. This girl belonged to a family that required her more than anybody else did. Being a physiotherapy student, she had a bright future but some random men decided to finish it all up. Doesn't your blood boil when such things come to light? Till when are we going to continue asking the girls to be more careful and safe, to keep a watch on their dressing sense? Again, before you get wrong, I do not support obscenity but what was her fault? She was decently dressed, just travelling in the public transport that is expected to be safe, studying sincerely and going for her internship training at the time she was raped. It is an eye opener for all, including the government, the police, the law makers and the common man. There have been discussions and debates on the topic and people have come up with many solutions like "CAPITAL PUNISHMENT" and "CHEMICAL CASTRATION". But for all of this to be implemented the culprit has to be convicted in the first place. For this, proper investigations, patrolling and then severe punishments must be implanted. An example should be set in such a manner that anybody who thinks of exhibiting such an inhumane behavior should be immediately refrained from doing so.

We are a developing country, expected to reach great heights in the year to come. But we have women contributing to every sector. In the corporate sector 45% contribution is that of women. Schools have great number of teachers. A mother is rightly called the HOME MAKER. Nurses nurture patients in the hospital. Air hostesses serve people in planes, to make their journey comfortable. Hence, the contribution of women in nation building cannot be ignored. If we don't make our women feel safe enough to travel, work and give their best, our dream of

becoming a developed nation will just be a dream. It is a well-known fact that charity begins at home, hence girls must be taught to defend themselves from any physical attacks and more importantly boys must be taught to respect the opposite gender.

The countrymen should at least now realize that protecting the dignity of a women, making her feel safe and comfortable is not just her need but it is also the need of the hour for our country. Thus, on behalf of the entire women force of the nation, it is a humble request to the law makers, the implementing authorities to make this country a better, safer place for us.

Gautami Kasbekar

Second Year B.Pharmacy

BE CAREFUL

Be Careful about your thought,
Because they can, turn into sharp swords.
Be Careful about your words,
Because they can, lead you to action.
Be Careful about your action,
Because it may transform into habit.
Be Careful about your character,
Because it is your destiny.

Yash Patil

First Year B.Pharmacy

DON'T WE ALL

I was parked in front of the mall wiping off my car.

I had just come from the car wash and was waiting for my wife to get out of work. Coming my way from across the parking lot was what society would consider a tramp. From the looks of him, he had no car, no home, no clean clothes, and no money.

There are times when you feel generous but there are other times that you just don't want to be bothered.

This was one of those "don't want to be bothered times."

"I hope he doesn't ask me for any money," I thought.

He didn't.
 He came and sat on the curb in front of the bus
 stop but he didn't look like he could have
 enough money to even ride the bus.
 After a few minutes he spoke.
 "That's a very pretty car," he said.
 He was ragged but he had an air of dignity
 around him.
 His scraggly blond beard keep more than his
 face warm.
 I said, "Thanks," and continued wiping off my
 car.
 He sat there quietly as I worked. The expected
 plea for money never came.
 As the silence between us widened something
 inside said, "Ask him if he needs any help."
 I was sure that he would say "yes" but I held true
 to the inner voice.
 "Do you need any help?" I asked.
 He answered in three simple but profound words
 that I shall never forget.
 We often look for wisdom in great men and
 women.
 We expect it from those of higher learning and
 accomplishments.
 I expected nothing but an outstretched grimy
 hand.
 He spoke the three words that shook me.
 "Don't we all?" he said.
 I was feeling high and mighty, successful and
 important, above a tramp in the street, until
 those three words hit me like a twelve gauge
 shotgun.
 Don't we all?

I needed help.
 Maybe not for bus fare or a place to sleep, but I
 needed help.
 I reached in my wallet and gave him not only
 enough for bus fare, but enough to get a warm
 meal and shelter for the day.
 Those three little words still ring true.
 No matter how much you have, no matter how
 much you have accomplished, you need help
 too.
 No matter how little you have, no matter how
 loaded you are with problems, even without
 money or a place to sleep, you can give help.
 Even if it's just a compliment, you can give that.
 You never know when you may see someone
 that appears to have it all.

They are waiting on you to give them what they
 don't have -

A different perspective on life,
 a glimpse at something beautiful,
 A respite from daily chaos, which only you
 through a torn world can see.

Maybe the man was just a homeless stranger
 wandering the streets.

Maybe he was more than that.

Maybe he was sent by a power that is great and
 wise, to minister to a soul too comfortable in
 themselves.

Maybe God looked down, called an Angel,
 dressed him like a tramp, and then said, "Go
 minister to that man cleaning the car, that man
 needs help."

DON'T WE ALL?

Ritika khamra

Second Year B.Pharmacy

-
- Every day is a fresh beginning and every morning is a new attempt to do good for others.
  - When you change your behavior, you change your performance eventually changing your life.
  - Always try to prove that you're right but never attempt prove that others are wrong.
  - Beauty is just mode of attraction, only one's personality conquers the heart.
  - Human tongue takes three years to learn how to use it, but it takes lifetime to learn when and where to use it.

Vinod Kadam

You did not need to
 solicit the victory from
 anyone, when you own
 the vogue of triumph
 itself!

POTENTIALS OF STEM CELL IN RESEARCH

Normal cells are the cells that have been differentiated to perform a special function in a localized area in the body. Stem cells are smart cells of the body. It is the origin of life. As stated by the great pathologist Rudolf Virchow, "All cells come from cells." Today it is proved with evidence that all cells come from stem cells.

A stem cell is a special kind of cell that has unique capacity to renew itself and give rise to specialized cell types. As most cells of the body, like heart cells or skin cells, are committed to perform a specific function, stem cells are uncommitted and remain as it is, until it receives a signal to develop into a specialized cell. Stem cell has special properties such as long term self-renewal, unspecialized cell and upon physiological conditions, give rise to specialized types of cell.

Based on the potency (capacity of the cell to differentiate into specialized cell types) stem cells are classified as totipotent cells (fertilized egg), pluripotent cells (inner cell mass of blastocyst), multipotent cells (hematopoietic stem cells), unipotent cells (muscle/cardiac stem cells). Again based on source and lineage stem cells are classified into embryonic stem cells, adult stem cells, fetal stem cells, hematopoietic stem cells, mesenchymal stem cells, etc

Embryonic stem cells (ES cells) are derived from the inner cell mass of an early stage embryo known as blastocyst. They are pluripotent means they are able to differentiate into all derivatives of the three primary germ layer: ectoderm, endoderm and mesoderm. But ESCs has several problems or disadvantages as occurrence of teratoma, ethical issues, and graft - versus - host disease.

Adult stem cells are capable of making identical copies of themselves for the lifetime of the organism. They are usually divide to generate an intermediate cell type called a precursor or a progenitor cell.

Stem cell niche is used to describe the micro environment in which stem cells is found, which

interact with stem cells to regulate stem cell fate. Within the human body, stem cell niches maintain adult stem cells in a quiescent state, but after injury, the surrounding microenvironment actively signals to stem cells to either promote self-renewal or differentiation to form new tissues.

Potentials of stem cells –

Stem cells have potential in basic research for clarification of complex events that occur during human development and understanding molecular basis of cancer.

Stem cells in drug discovery and development, they could allow scientists to test new drugs using human cell line which could speed up new drug development. Only drugs that were safe and had beneficial effects in cell line testing would graduate to whole animal or human testing. It would allow quicker and safer development of new drugs.

Stem cells have been used in cell replacement therapies. Cells could be stimulated to develop into specialized cells that represent renewable sources of cells and tissue for transplantation. Cell replacement therapy could treat injuries and various genetic and degenerative conditions.

Cardiovascular disease remains the single most potent killer in all developing and developed societies. A handful of pharmacologic strategies are available to treat coronary artery disease. However, no conventional treatment is available to reverse a failing and structurally deranged heart to transition back toward more efficient and healthful structure and cardiac pump function. Despite advances in reperfusion therapies for acute myocardial infarction (MI), many patients are left with large scars and significant adverse remodeling, underscoring the need for new approaches for myocardial preservation and regeneration. Ideally, cell therapy would provide readily available and well-characterized cell type(s) capable of homing to the infarct zone and altering the infarction healing process to limit or prevent ventricular remodeling.

The gastrointestinal (GI) tract is a rich repository of stem cells. There is continuous and rapid

renewal of the epithelial lining of the GI tract. Attempts have been made in mice to harvest neural stem cells (NSCs) from the GI tract. This has potential in the treatment of motility disorders like achalasia, congenital hypertrophic pyloric stenosis, and diabetic gastroparesis.

Over the last few years, there has been a tremendous surge of interest in NSC based therapies for treating neurologic disorders. The cells for brain repair may be derived from endogenous NSC populations or exogenous sources, such as ESCs. For these therapies to be effective it is imperative to be able to recruit transplanted neural progenitors to the damaged sites.

Mesenchymal stem/Multipotent stromal cells (MSCs) are capable of differentiating into multiple types of connective tissues (i.e., bone, cartilage, and even muscle and neuron) and have pro-angiogenic and immune-modulatory effects. MSCs have potential utility for treating a variety of diseases and disorders, including graft versus host disease, organ transplantation, cardiovascular disease, brain and spinal cord injury, lung, liver and kidney diseases, and skeletal injuries.

The cell retention and engraftment rate after cell delivery is very low. Potential alternatives using biomaterials and cell engineering techniques will increase cell retention and engraftment and are in development; however, future clinical studies will need to be conducted to evaluate their safety and efficacy. Ongoing research will continue to improve both our understanding of developmental cardiac myocyte and our ability to enhance the therapeutic properties of donor stem and progenitor cells.

Till date, we are aware of allopathic, ayurvedic etc. medicines for treatment of life threatening diseases and disorders. But **Stem cell therapy** is the newly era of research and treatment line, known to be more effective than the other treatments available today. Other treatments do not ensure complete cure from the diseases, however stem cell treatment ensures same as it is not a symptomatic treatment. It is due to the fact that new cells are formed which are healthy

& replace the cells causing disease in the person thus removing cause of disease or disorder.

Success rate of this treatment is enormous, but ethical concerns need to be taken into account and proper guidelines are needed to ensure appropriate conduct of the research. People go for such a treatment in lethargic conditions and come back on their feet with a healthy smile on their faces.

Anuja Barve
Second Year M.Pharmacy

ONLY FOR YOU.....

My attendance in class,
is only for you
My regular visit to college library
is only for you
My college with teachers,
is only for you
Those long sleepless nights,
Are only for you
My whole future,
depends upon you...
Oh! My dear EXAMINATIONS..
My devotion is only for you..!

Ritika Khamra
Second Year M.Pharmacy

“GIVE WITH GOOD HEART WITHOUT EXPECTATIONS”

Why should we be good and do good when others don't respond the same way? What is the use of showing compassion?

To help others is a humanitarian attribute; a compassionate nature is proof that you're human. You know this, that's why you have expressed doubts over the relevance of the 'be-good-do-good-feel-good' principle. May be someone you trusted broke your heart!

If your intention is really to help others, then your entire concentration should be on the word 'others'. There would be no scope to think about you. The idea of helping others is not a barter transaction, wherein you give something. It is just giving, pure and simple and not taking.

If we entertain the selfish idea to receive something, even a warm thank you, the idea of helping loses its charm. Then it will be just like any commercial transaction. That's why we're told, "Do a good deed and throw it into the well!" What it means is, do good and forget about it. Don't even expect a smile of gratitude in return.

One afternoon, Jesus Christ cured ten lepers. But, do you know how many of them stayed on to express their gratitude or even say a word of 'Thank you' to Jesus? Just one. Read the account of Luke in the Bible; it says that Jesus turned and enquired of his disciples, "Where are the other nine?" The disciples answered: "Master, their selfish desire is fulfilled; they have now gone from here." Listening to this Jesus smiled and simply proceeds further to help other poor and unhappy people. While telling his disciples: "Do good to others".

Even the Messiah, Who have a fresh lease of life to others, had to taste bitter ingratitude of the selfish. What than can people like you and me expect? So let us make this the motto of our life: to help other not for any commission but just to enjoy the inner feeling of indescribable joy. Help for the inner joy of helping.

Nature never leaves you empty-handed. There was a farmer named Fleming in Scotland. One day heard a call for help he saw a boy sinking in a quicksand. Fleming pulled the boy out of the quicksand; he affectionately patted him and told him to go home. Then, he returned to his arming job again. Next day a well-dressed gentleman arrived at his hut. "You saved the life of my son; I wish to present you with the reward." He said. But Fleming said that he had done his duty. Spotting the boy in rags, the gentleman asked if that were his son. Fleming nodded. And the gentleman took the responsibility for the boy's education.

Years later the farmer's son became a scientist, Alexander Fleming. He became renowned for his invention of **Penicillin**. A few months after the invention, the boy who his father saved got a severe attack of pneumonia. And his life was saved, this time by Fleming Jr.'s invention. What goes around comes around. As you saw,

so shall you reap, in whatever form. Nature returns everything with interest.

Jesus Christ would say: Happy are those who long to be just and good, for they shall be completely satisfied...Don't tell your left hand what your right hand is doing. And your father, who knows all secrets, will reward you.

Vasanti Pawar
Second Year M.Pharmacy

MY PARENTS

You both are special in every way,
Encouraging me more and more each passing
day.

You both are the reason why I'm so strong
With you two at the help not a thing could go
wrong.

You've both helped me through many
Trials and tribulation

You've made things better in every situation.

Thank you both for always being there,
And showing me that you truly care
Worlds could never explain how I feel about you
But I hope you know that I truly love you two!
Love both!

Shubham Katkar
Second Year B.Pharmacy

BEING A GOOD PERSON IN YOURSELF

- You don't lose hopes to fight, but you lost something called courage. (BE A GOOD FIGHTER)
- Nothing bad will happen to you, if you built courage in you. (BE COURAGEOUS)
- You can show the positive attitude even if you lose to achieve something you tried to achieve. (BE A SPUNK)
- There are three types of persons, WHO SUCCEED, WHO DREAM, WHO FAIL; Decide who you want to be in life.
- I have seen God, he is the one who takes stand for kind and humble persons and he is always a leader. (BE A LEADER, NOT A SLAVE)

- You see your reflection when you see your goals are achieved. (BE AN ACHIEVER)
- Put your extra efforts, when everybody is wasting time in losing their precious attempt of life. (BE IN A RACE)
- Be an idol, when enemies are busy in creating the crimes. (BE A PLAYER)

Aditi Chougule
Second year B.Pharmacy

Being idiosyncratic is
not just about creative
ideas. It's all about
accepting, presenting
and winning.

EASY TO DIFFICULT

Easy is to get a place in someone's address book,
Difficult is to get a place in someone's heart!
Easy is to judge the mistake of others,
Difficult is to manage our own mistakes!
Easy is to set rules,
Difficult to follow them!
Easy to dream every night,
Difficult is to fight for a dream!
Easy is to enjoy life everyday,
Difficult is to give its real value!
Easy is to promise something to someone,
Difficult is to fulfil the promise!
Easy is to make mistake,
Difficult is to learn from them!
Easy is to receive,
Difficult is to give!
Easy is to read this
Difficult is to follow the same...!!

Gautami kasbekar
Second year B.Pharmacy

SUSHRUTA: FATHER OF INDIAN SURGERY

Sushruta was an ancient Indian surgeon and the author of the book 'Sushruta Samhita' in which he described approximately 300 surgical procedures, 120 surgical instruments and classified human surgeries in eight categories. He lived, taught and practiced his art on the banks of the Ganga's in the area that corresponds to the present day city of 'Varanasi' in North India. Because of these unique contributions to the science and art of surgery he is known as "Father of Surgery".

Biography:

Sushruta was born in 600 B.C. He was educated and worked in Varanasi.

Contribution:

There are numerous contribution made by Sushruta to the field of surgery. Surgical demonstration of techniques of making incisions, probing extraction of foreign bodies, alkali and thermal cauterization, tooth extraction, excisions, trocars for draining abscess, draining hydrocele and ascetic fluid etc. He described removal of prostate gland, urethral structure dilations, vesiculolithotomy, hernia surgery, caesarean section, management of intestinal obstruction, perforated intestines, accidental perforation of the abdomen with protrusion of omentum. Sushruta classified details of the size, types of dislocations, twelve varieties of fractures and classification of bone their reaction to the injuries.

He also classified 76 eye diseases with signs symptoms, prognosis, medical/surgical interventions and cataract surgery. Dissection and study of anatomy of human body was included in his Samhita. He introduced use of wine to reduce the pain of surgical incision. Enumeration of 1120 illness and recommended diagnosis by inspection, palpitation auscultation was also significant.

The first plastic surgeon in 600 B.C:

Sushruta on of the earliest surgeons or the recorded history (600 B.C) is believed to be the

first individual to describe plastic surgery. Sushruta who lived nearly 150 years before Hippocrates vividly described the basic principles of plastic surgery in his famous ancient treatise 'Sushruta Samhita' which is one of the oldest treatise dealing with surgery in the world indicates that he probably the first surgeon to perform plastic surgical operations.

Although many people consider plastic surgery as relatively a new specialty, the origin of plastic surgery has its too more than 40,000 years old in India, back to the Indus River Civilization. The mythico-religious shlokas associated with his civilization were compiled in Sanskrit language between 300 and 1000 B.C. in the form of Vedas, the oldest sacred books of the Hindu religious.

Nilam Sawant
Second year B.Pharmacy

ADVERSE DRUG REACTIONS OF SOME POPULAR MEDICINES: A MAJOR CONCERN FOR HEALTH CARE

The reason for which the whole world presently diverting towards the natural and traditional medicines not because they are more potent compare to synthetic drugs but only because they are more safe, produce less side effects, sure shot treatment for many chronic disorders where synthetic drugs fails to cure, holistic approach of treatment verses symptomatic treatment. Synthetic medicines are pure form, highly potent standardized with full proof mechanism of action, but still produces side effects may be due to insufficient clinical trials or hiding the toxicity study data, incomplete understanding of mechanism of action or receptor binding theory, patient physiological differences etc.

The natural and traditional drugs shows less side effects may be due to biocompatibility, synergistic effects, milder in action, produced naturally in mild atmospheric conditions etc. The misuse of both traditional as well as synthetic medicines definitely produce harmful effects on human health hence should be used

rationally. While overdose deaths from prescription opioids have nearly quadrupled since 1999, some of the most dangerous drugs don't require a prescription.

Using data from the Food and Drug Administration for 2004 through 2015, Health Grove looked at the 150 drugs that are involved in the highest number of adverse reactions and ranked them by the percent of these reactions classified as serious. For many of these reactions, the FDA database uses medical terminology, such as pyrexia and dyspnoea for fever and labored breathing, respectively.

The top 50 drugs with the most serious adverse reactions are considered the most dangerous. Though most on the list require a prescription and treat serious diseases, those like Advil and acetaminophen don't. It's important to note that these medicines may not be inherently dangerous, but improper dosage, combining medicines or taking them with substances like alcohol can dramatically increase risk.

One-third of Americans say they "combine medications when treating multiple symptoms," according to the National Council on Patient Information, cited in a New York Times report on over-the-counter medicines. The same source also claims that only one in ten people read the labels entirely and one in five admits to using medication more than the label indicates. This creates an environment primed for unintended drug interactions and overdoses.

Additionally, people over 65 years old — those most likely to take multiple drugs for chronic health issues — account for approximately 40 percent of over-the-counter drug usage. This puts this group at greater risk for trouble with these drugs by way of adverse side effects and interactions.

Despite the potential for negative consequences of drug use and misuse, modern pharmaceuticals have greatly contributed to the health and longevity of people around the world. Though many are regarded as safe, as more drugs become available over the counter and

prescriptions of others rise, consumer awareness becomes increasingly important.

Following is the list of some important drugs having serious reactions and needs to take serious note.

Note: In the case of ties, the drug with the highest number of total reported reactions is ranked higher.

Sr. no.	Therapeutic class	Name of drug	% of serious reactions	No of serious reactions	Total no of reported reactions	Brand names
01	Cyclophosphamide	Antineoplastic Agent	97	33,128	34,076	Cytosan, Cytosan Lyophilized
02.	Prednisolone	Endocrine-Metabolic Agent	96	42,323	43,817	Orapred, Prelone, Veripred 20,
03.	Bevacizumab	Immunological Agent	96	39,957	41,281	Avastin
04.	Rituximab	Antineoplastic Agent	96	30,014	31,157	Rituxan
05.	Clozapine	Antipsychotic	95	29,470	30,914	Clozaril, Fazaclo, Versacloz
06.	Dexamethasone	Metabolic Agent	93	38,966	41,636	Baycadron Decadron,
07.	Zoledronic acid	Calcium Regulator	93	35,581	38,016	Reclast, Zometa
08.	Tacrolimus	Antipsoriatic	92	27,964	30,262	Protopic
09.	Infliximab	Immunological Agent	91	68,167	74,738	Remicade
10.	Metoclopramide	Antiemetic	91	32,757	35,623	Metozolv Odt, Reglan

11.	Methylprednisolone	Endocrine-Metabolic Agent	90	30,040	33,095	Medrol, Medrol Dosepak, Methylpred-Dp
12.	Lenalidomide	Immune Modulator	89	69,123	77,417	Revlimid
13.	Medroxyprogesterone	Endocrine-Metabolic Agent	89	34,018	38,079	Provera, Alti-Mpa
14.	Rosiglitazone	Antidiabetic	85	87,352	101,873	Avandia
15.	Ramipril	Antihypertensive	85	32,374	37,895	Altace
16.	Ondansetron	Antiemetic	85	31,005	36,133	Zofran, Zofran Odt, Zuplenz
17.	Morphine	Analgesic	84	37,986	44,906	Avinza, Kadian,
18.	Allopurinol	Antigout	84	30,921	36,755	Aloprim
19.	Spironolactone	Cardiovascular Agent	84	28,871	34,336	Aldactone
20.	Digoxin	Cardiovascular Agent	83	30,355	36,506	Digitex, Digox, Lanoxicaps,
21.	Furosemide	Cardiovascular Agent	82	102,865	124,020	Furocot, Lasix
22.	Clopidogrel	Platelet Aggregation Inhibitor	82	70,205	85,447	Plavix
23.	Alendronate	Calcium Regulator	82	39,257	47,769	Fosamax
24.	Rivaroxaban	Anticoagulant	81	33,317	41,114	Xarelto
25.	Diazepam	Anticonvulsant	81	31,794	38,978	Diastat
26.	Olanzapine	Antipsychotic	80	32,222	39,957	Zyprexa, Zyprexa Zydis
27.	Conjugated estrogens	Female Reproductive Agent	79	40,659	51,272	Premarin,
28.	Diclofenac	CNS Agent	79	27,921	35,286	Cambia, Cataflam,

29.	Citalopram	Antidepressant	78	42,147	53,752	Celexa
30.	Drospirenone and ethinyl estradiol	Monophasic Contraceptive Combination	78	31,921	40,426	Gianvi, Loryna,
31.	Oxycodone	Analgesic	77	56165	72,020	Dazidox, Eth-Oxydose,
32.	Pantoprazole	Gastric Acid Secretion Inhibitor	77	48,736	62,968	Protonix,
33.	Valsartan	Cardiovascular Agent	77	46,987	60,639	Diovan
34.	Lorazepam	Antianxiety	77	42737	54873	Ativan
35.	Warfarin	Anticoagulant	76	79,961	104,230	Coumadin, Jantoven
36.	Risperidone	Antipsychotic	76	34023	44,415	Risperdal,
37.	Cyclosporine	Immune Suppressant	76	24,422	31,881	Gengraf, Neoral, Sandimmune,
38.	Amlodipine	Cardiovascular Agent	75	95694	126,505	Norvasc
39.	Acetaminophen	Analgesic	74	119389	160481	Ofirmev
40.	Fentanyl	Analgesic	74	29996	40444	Abstral, Actiq, Fentora,
41.	Fluoxetine	Antidepressant	73	36722	50213	Prozac, Rapiflux,
42.	Prednisone	Endocrine-Metabolic Agent	72	60187	83321	Deltasone, Prednicot, Prednisone
43.	Atenolol	Cardiovascular Agent	72	45374	62930	Tenormin
44.	Aspirin	Analgesic	71	134402	187836	Ascriptin, Easprin, Ecpirin,
45.	Metoprolol	Cardiovascular Agent	71	71979	100829	Lopressor, Toprol XL
46.	Sertraline	Antidepressant	71	4305,622	64122	Zoloft
47.	Venlafaxine	Antidepressant	71	33623	47132	Effexor, Effexor-Xr

48.	Tramadol	Analgesic	71	26,278	36867	Conzip, Synapryn, Ryzolt,
49.	Alprazolam	Antianxiety	70	51,950	73,606	Niravam, Gabazolamine
50.	Losartan	Cardiovascular Agent	70	24,242	34,571	Cozaar

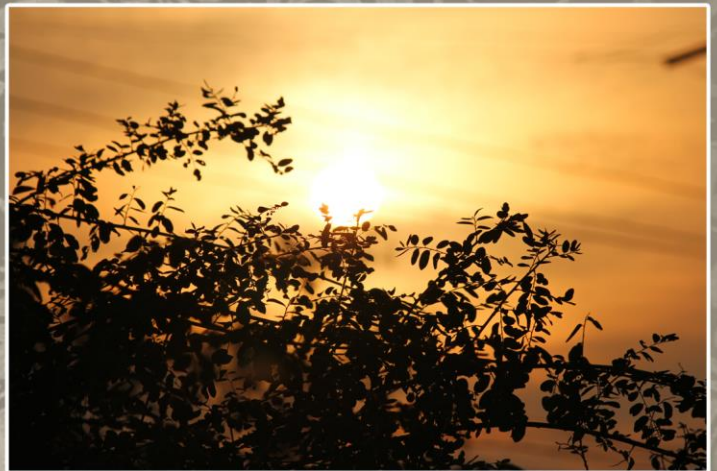
The list is endless because no drug without any side effects is yet to be synthesized. From the data of 50 drugs it is confirmed that more than 22% drugs are for CNS related disorders, 16% for cancer treatment, 16% for cardio-vascular, 14% for endocrine metabolic disorders, 12% for analgesic drugs having adverse reactions and are more common drugs routinely prescribed and hence severity of side effects are

unavoidable for which miserable patients need to opt for alternatives. Because of such severe adverse reactions and to avoid this globally we need to search for alternative drugs for treating such disorders with minimum side effects or to educate patients for “prevention is better than cure” by changing life style, importance of exercise, yoga and diet control to lead healthy life.

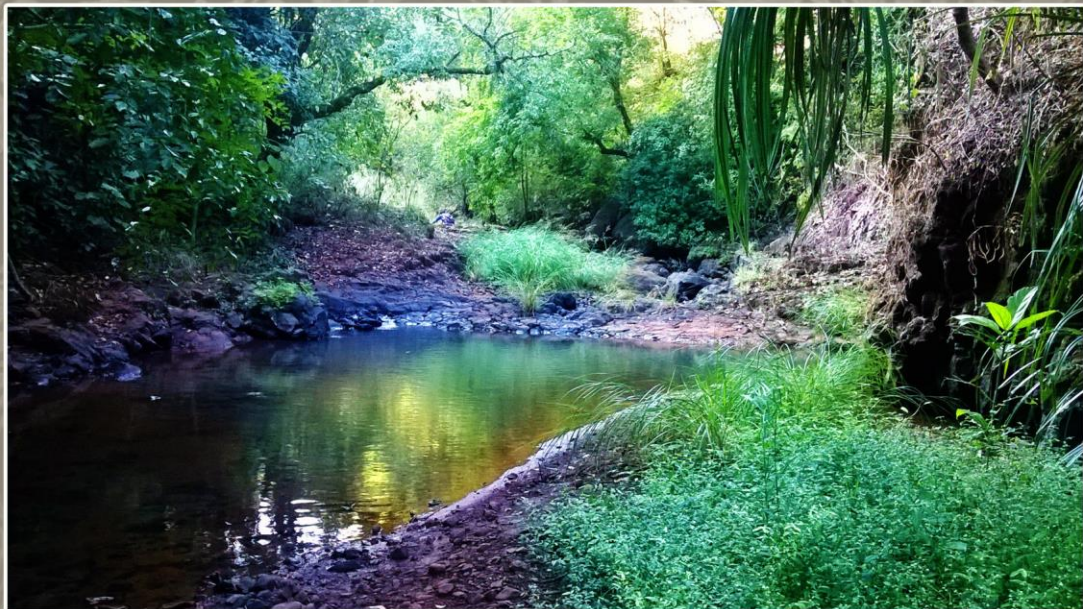
Dr. S. G. Killedar
Assoc. Professor and HOD

PHOTO GALLERY

VISHWAJEET KORE
TY B.PHARM

PHOTO GALLERY

**MAHESH APATE
SY M.PHARM**

**SACHIN GORAD
TY B.PHARM**

Siddharth Phalle Photography

**SIDDHART PHALLE
FY M.PHARM**

PHOTO GALLERY

**VASANTI PAWAR
SY M.PHARM**

**SHWETA KITTURE
TY B.PHARM**

Departmental Profiles

Department of Pharmaceutics

Research Projects Undertaken	11
Research grants Received	37 Lakhs
Books Published	11
Ph. D. Awarded	03
Ph. D. Registered	16
Patents Filed	12 (Filed), 01 (Granted)
Publications	208
Presentations	196
Cumulative Impact Factor	>45
Cumulative H-index	26
Prizes and Awards	14

Department of Pharmaceutical Chemistry

Research Projects Undertaken	17
Research Grants Received (Rs.)	45 Lakhs
Books Published	06
Ph.D. Awarded	22
Ph.D. Registered	24
PG Awarded	124
Patents Filed	07
Publications	240
Presentations	148
Cumulative Impact Factor	> 48
Cumulative H-index	25

Department of Pharmacology

Research Projects Undertaken	03
Research Grants Received (Rs.)	4.1 Lakhs
Ph.D. Registered	02
PG Awarded	12
Publications	25
Presentations	30
Prizes and Awards	03

Department of Pharmacognosy

Research Projects Undertaken	06
Research Grants Received (Rs.)	1.2 Lakhs
Books Published	01
Ph.D. Awarded	--
Ph.D. Registered	06
PG Awarded	24
Patents Filed	02
Publications	63
Presentations	122
Cumulative Impact Factor	>20
Cumulative H-index	12
Prizes and Awards	15

CO AND EXTRA CURRICULAR ACTIVITIES

INDUSTRIAL VISITS

INDUSTRIAL VISIT
AT MISTAIR & HYGIENE PVT. LTD, KOLHAPUR

INDUSTRIAL VISIT AT VERGO, GOA

GUEST LECTURES

**Workshop on Women
Health Awareness**

**Workshop on Cyber
Crime Prevention and
Awareness**

STUDENT'S ACHIVEMENTS

GPAT CRACKERS

CAMPUS RECRUITMENT

Co-Curricular Activities at A Glance

Sports Achievements at
Lead College
Competitions

5th Rank in National
Level Quiz Competition

LEAD COLLEGE EVENT
Workshop on Soft Skill For Employability

PARENTS MEET

STATE LEVEL EVENT ORGANISED BY STUDENT'S ESPERANZA 2017

GUIDANCE FROM PRINCIPAL HON. DR. H. N. MORE SIR

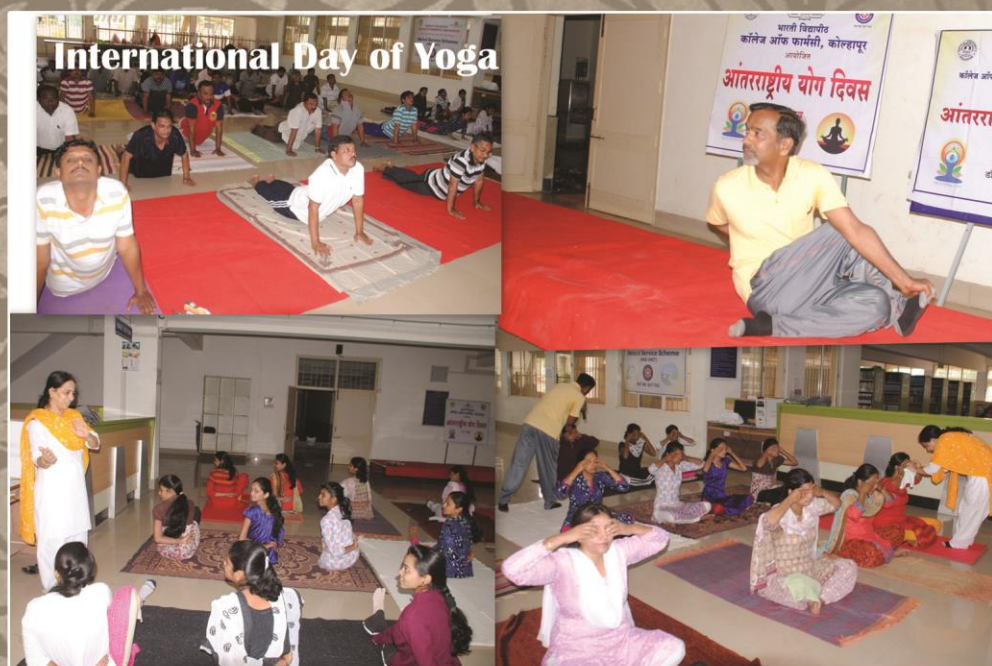

ORGANISED BY CLUB ESPERANZA 3RD YEAR STUDENTS

BOTANICAL TOUR

International Day of Yoga

Employability and Skill Development

GUEST LECTURE

National Service Scheme

Pharma Utsav-2017

Pharma Utsav-2017

SPARKLE

@Sunil Mali

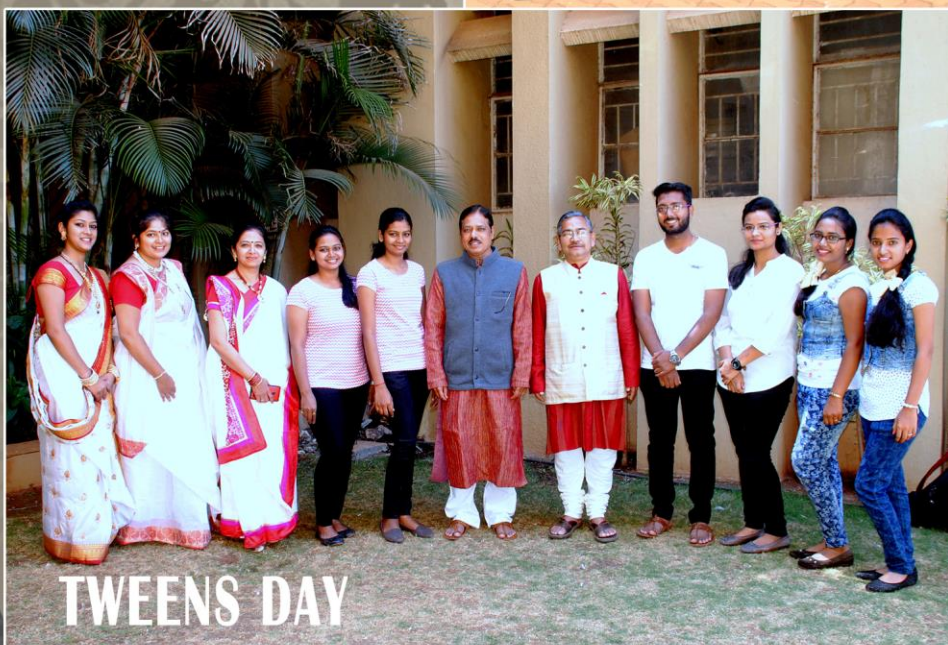

FRESHERS

Traditional Day

TWEENS DAY

GANESH USTAV

FILMY DAY

SPORTS WEEK

Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy

News at a Glance

BHARATI VIDYAPEETH COLLEGE OF PHARMACY, KOLHAPUR

Ranked 5th in Maharashtra & 25th in India by NIRF, MHRD, Govt. of India
Accredited by NBA, Approved by AICTE & PCI New Delhi
Lead College, Permanently Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड

कोल्हापूर : भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

राष्ट्रीय क्रमवारीत भारती : नैतनल इन्स्टिट्यूशनल रँकिंग फेमवारीत क्रमवारी, राज्यात ५ व्या स्थानी

भारती विद्यापीठ कॉलेज ऑफ फार्मसी देशात २५ वे स्थान मिळविले आहे. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

‘भारती’ कॉलेज ऑफ फार्मसी राज्यात पाचवे

कोल्हापूर : भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

भारती विद्यापीठ ऑफ फार्मसीमध्ये ‘कौशल्य व व्यक्तिमत्त्व विकास’ कार्यक्रम

कोल्हापूर : भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

विद्यापीठ आविष्कार संशोधन महोत्सवात भारती कॉलेजचे यश

कोल्हापूर : भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

कॉलेज ऑफ फार्मसीत कॅम्पस इंटरव्यू

कोल्हापूर : भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

ज्येष्ठांच्या समस्या संधाद्वारे सोडवा

कोल्हापूर : भारती विद्यापीठात कॅम्पस इंटरव्यूमध्ये १२ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाबाबतची माहिती देऊन आपल्या भविष्याबाबतची योजना मांडली.

Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy, Kolhapur

About Institute

Bharati Vidyapeeth College of Pharmacy, Kolhapur established in 1996, has been accorded status of lead college by Shivaji University, Kolhapur and conducts Bachelor of Pharmacy and Master of Pharmacy in Pharmaceutical Chemistry, Pharmaceutics and Quality Assurance. The college is a recognized Ph. D research center of Shivaji University, Kolhapur and Bharati Vidyapeeth Deemed University, Pune.

Highlights

- Ranked 5th in Maharashtra & 25th in India by NIRF, MHRD, Govt. of India.
- Lead Pharmacy College of Shivaji University, Kolhapur since 2005 till date.
- 5 faculties awarded Adarsha Shikshak Puraskar by Shivaji University, Kolhapur.
- Team of student caring, dedicated, dynamic and highly qualified faculty.
- Approved research center for PG and Ph.D. in pharmacy.
- Excellent academic, research, extracurricular and Social track record.
- Special guidance cell for GPAT, GRE, TOFEL, IELTS, MPSC & UPSC exam.
- Interactive training and placement cell with 100% student placements.
- Modern computer laboratory with LAN and 24 hours internet facilities.
- Registered College Alumni promoting professional objectives of student.
- Ragging free campus under CCTV surveillance and 24 hour security service.
- Soft skill development program for B Pharmacy.

